

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשקפה: **תנ"ך** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרישיב – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, בצנת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.1 שמות יתרו יהא, שמות יתרו כ"ג:

לא תרצח ס לא תנאף

ס לא תגנב ס לא-תענה ברעף עך שקר:

מקור בזהר לתפקיד טעם טפחא בשינוי משמעות פשט הכתוב, המרמז להלכות לתיקון העולם והתר אשה לבעלה. תיקון קוראים המפואר "סימנים" קובץ מנחת שי, לרבי שלמה ידידיה מנורצי זצ"ל המכון התורני ערך הרב שמואל מאיר ריאחי, שנת 2001, הוצאת פלדהיים ענין "לא תרצח, לא תנאף לא תגנב" הסבר ע"פ ספר "כמוצא שלל רב" שמות יתרו... שלקורא ב"חיד כ"ף של"כל מלאכתך" דגושה מפני הטפחא שבמילה "ועשית" הקודמת לסוף פסוק ושלשת תוי"ן רפין (לא תרצח, לא תנאף לא תגנב) שאין טפחא לפני אם אחת מהן במילה "לא" (ונקראים בטעם התחתון) לקורא בצבור כ"ף של "כל מלאכתך" רפה-שאיין טעם מפסיק לפנייה ושלשת תוי"ן דגושים מפני הטפחא שלפניהם. לכן אמרו בספר הזוהר **זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף צג עמוד ב** (סוף פר' יתרו) פסקא טעמא בכל הני תלת וז"ל: **לא תרצח** - אי לאו דפסקא טעמא לא הוי תקונא לעלמין ויהא אסיר לן לקטלא נפשא בעלמא אף על גב ביעבור על אורייתא אבל במה דפסקא טעמא אסיר ושרי.

- להתיר לצורך תיקון העולם ארבע מיתות בית דין, הריגת הבא במחחרת, הריגת רוצח בשגגה ע"י גואל הדם, הריגת רודף אם אי אפשר להציל הנרדף ע"י הברחת או עצירת או פגיעה באחד מאברי הרודף.
- לא תנאף** – אי לאו דפסקא טעמא אסיר אפילו לאולרא או למחדי באתתיה חדוה במצוה, ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי. (ע"י שהטעם הפסיקון ניתק הלא מן התנאף האיסור המוחלט מותר לדברים מסויימים)
- להתיר אשה לבעלה
- לא תגנב** – אי לאו דפסקא טעמא הוה אסיר אפילו למגנב דעתא דרבייה באורייתא או דעתא דחכם לאיסתכלא ביה או דינא דדאין דינא לפום טענה דאצטריך ליה למגנב דעתא דרמאה ולמגנב דעתא דתרוויהו לאפקא דינא לנהורא, ובמה דפסקא טעמא אסיר ושרי.
- להתיר גניבת דעת העומד לדין ע"י הדיין כדי להוציא דין אמת, גניבת דעת רבו בתורה כדי להשכיל בה

הרחבה בנושא היתר הריגה:

שמות משפטים כב,א:

אם-במחחרת ימצא הנגב והקה נמת אין לו דמים:

רש"י (א) **אם במחחרת** - כשהיה חותר את הבית. **אין לו דמים** - **אין** זו רציחה; **הרי הוא כמת מעיקרו**. כאן לימדך תורה: אם בא להורגך השכם להורגו; וזה להורגך בא, שהרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו, לפיכך על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו. **במדבר מסעי לה, כז:** **וימצא אתו גאל תהם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל תהם את-הרצח אין לו דם:** **ורצח גאל תהם את-הרצח** – אמר רחמנא **ורצח**, התיר לגואל הדם בלשון רצח להרוג את הרוצח בשגגה אם יצא מעיר מקלט **דברים כי תצא כב:**

ס [כה] ואם-בשדה ימצא האיש את-הנער הנערה המארשה והחזיק-בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר-שכב עמה לבדו: [כז] ולנער ולנערה לא-תעשה דבר אין לנער לנערה חטא מות פי פאשר יקום איש על-רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה: [כז] פי בשדה מצאה צעקה הנער הנערה המארשה ואין מושיע לה: ס **רבי יוסף בבור שור** ... ולמד (ראה סנה' עג,א): מה הנערה ניתן להצילה בנפשו, דכתיב **אין מושיע לה** - הא יש מושיע, צריך להושיע בכל מה שיכול להושיע, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ... ואיכא דרבי (ראה סנה' עג,א-ב) מהאי קרא הרודף אחר הזכור, מדכתיב: **נער**; ונערה **המאורסה** - מדקרי: **נערה**; אחר חייבי כריתות - מדכתיב **חטא**, דמשמע חייבי חטאות; (ואחר) חייבי מיתות בית דין - מדכתיב **מות**. דכולם ניתן להצילו בנפשו. **רלב"ג** ... ולזה, אם לא יוכל הרואה לאסרו בדרך שלא יוכל על זה, הנה יש לו רשות להכותו או לחבול בו בדרך שתשלם לה ההצלה ממנו, ואפילו בנפשו של הרודף אחריה, אם לא יוכל להצילה בצד אחר. ולפי שכבר הקיש לזה הקם על רעהו ורצחו נפש (ראה לעיל, כו), למדנו שהרודף אחר חברו להורגו, יש רשות לרואים להושיעו, ואפילו בנפשו של רודף; ולזה אמרה התורה: "לא תעמוד על דם רעך" (וי' יט, טז). ואינו דוקא דבר שיש מן הסכנה המגיע בנרדף לידי דם, כי אפילו ממה שיגיע לו מן הפגם והבושת, ואפילו אין בו היזק מן הממון כמו זה העניין המגיע לנאנסת זאת; כי כולנו חייבים בכבוד האחד על חברו.

המשך זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף צג עמוד ב

לא-תענה ברעף עך שקר: הכא לא פסקא טעמא בגין דאסיר הוא כלל כלל, ובכל מילי דאורייתא קודשא בריך הוא שוי רזין עלאין ואוליף לבני נשא ארחא לאתתקנא בה ולמהך בה, כמה דאת אמר (ישעיה מוח) אני יי' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך, אוף הכי:

לא תחמד לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפי' חמודא דאורייתא אסיר כיון דלא פסקא, ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט, בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא דין **ובעלמא דאתי**, הני עשר אמיון דאורייתא אינון כללא דכל פקודי אורייתא כללא דעלמא ותמא כללא דכל עשר אמיון דבראשית איין אחתקו על לוחי אבנין וכל גנוין דהו בהו אחזון לעיניהון דלא למנדע ולאסתכלא ברזא דתרי"ג פקודין דאורייתא דכלילן בהו כלא אחתחי לעיינין כלא איהו בסכלתנו לאסתכלא בלבא דישראל כללהו וכלא הוה נהיר לעינייהו, בההוא שעתא כל רזין דאורייתא וכל רזין עלאין ותתאין לא אעדי מינייהו בגין דהו **לא תחמד** לא פסיק טעמא כלל כתב ב- **ספר אמרי פנחס** (מקאריין), פר' יתרו, ד"ה לא תחמוד (כ"ד) אמר בשם הרב ז"ל, שלכך על דיבור לא תחמוד אין רוב העולם עוברין, כי איתא בגמרא (שבת פח,ב) בכל דיבור נתמלא העולם בשמים, אך נכנס לגן עדן להיות מקום פנוי לדיבור השני, וכן כולם. רק האחרון נשאר בעולם הזה, לכך אין עוברים עליו כל כך.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסוד"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשס"ג; מצות ההשערות; אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

שמות יתרו כ"ד:

לא תחמוד בית רעך

ס לא-תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו ונחמלו וכל אשר לרעך:

דברים ואתחנן היח:

ולא תחמוד אשת רעך

ס ולא תתאנה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו ונחמלו וכל אשר לרעך:

הדיבר העשירי בעשרת הדברות, **לא תחמד וגו'**, כל הקרא מרמז על לימוד בכעין כלל ופרט וכלל בשני אופנים.

זוהר ח"ב הוא ע"פ הכתוב **בדברים ואתחנן** :

לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפי' חמודא דאורייתא אסיר כיון דלא פסקא, ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי

עבדת פרט, בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא,

ונסביר בשלבים:

לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל, (לא מוטעם בטפחא להפסיק בין לא למלת תחמוד שאחריה) ואי תימא אפי' חמודא דאורייתא

אסיר כיון דלא פסקא (ואם תאמר שגם חמוד התורה אסור כי לא מוטעם בטעם מפסיק כגון טפחא), ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל

(בא וראה כל מעשים הקשורים לתורה כתובים בלשון כלל) ובהאי עבדת פרט,

בנושא החימוד והתאוה כתבה בפרטים ובסיום ריבתה לכל הדברים שבעולם שאינם קשורים לתורה.

הסבר ע"פ תבנית הטעמים:

ולא תתאנה – קדמא ואולא מרמז על לימוד בכלל והפרטים אחריו

ובהאי עבדת פרט, **בית רעך שדהו ועבדו** וגו' וכן המשך הפסוק **ואמתו שורו ונחמלו**

וחזר וכלל **וכל אשר לרעך**; ובלשון הזוהר בכל מילי דעלמא,

הלימוד הנדרש מהפרטים: הפרט הראשון **בית רעך** – מונח רביע – לפחות ארבעה תנאים לפרטים.

תנאי הפרטים ע"פ **מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ:** כל דבר שאסור לך כמו שאשת רעך אסורה, שחייבין עליו מיתת בי"ד

כמו על אשת איש, דברים הנקנין בכסף ובשטר ובחזקה כמו בית ושדה, דברים שהם כקרקע כמו עבדו ואמתו, דבר ששמירתו עליך

כמו שורו וחמורו, וחזר וכלל כגון מקלו מנעלו ופונדתו, דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן,

ומותר להתאוות ליטול בתו לאשה, להתאוות להידמות לחבירו במראה

הפרט השני שדהו ועבדו ואמתו – אולא-גרש מהפך פשטא, כעין יצא מענינו לדון כעינינו יצא להקל ולא להחמיר, הלכה אסור להתאוות \ לחמוד דבר מסוים השייך לרעך, הוציא מכך שמותר להתאוות להשתדכות עמו, להידמות לו במראה, בתורה, ולתורה בכלל.

... וכל אשר לרעך – טפחא מרכא סלוק – חזר וכלל לומר שלא יחמד כל השייך לרעך דווקא, ובוה מיעט דברים כמו תורה וחתן וכד'

לימוד מוסר שעבירה מתחילה במחשבה, גסות רוח בחמדת השייך לאחר ועלולה להביא עד למינות וע"ז הדיבר הראשון והשני

אופן לימוד שני בכלל ופרט וכלל ב- **פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) שמות פרק כ** למד כלל ופרט וכלל באופן הבא:

(י) לא תחמוד בית רעך. ... **[לא תחמוד בית רעך. כלל, ועבדו ואמתו ושורו ונחמלו פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, ת"ל]**

וכל אשר לרעך; חזר וכלל לרבות כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שהוא **קונה ומקנה**, אף כל שהוא קונה ומקנה, ואם

תאמר מה הפרט מפורש **מטלטלין**, אף כל מטלטלין, ת"ל במשנה תורה שדהו (שם), ריבה אפי' **שאינן מטלטלין**: **תנאי הפרטים**

דבר שהוא קונה ומקנה, מטלטלין, ושאינן מטלטלין.

שמות יתרו כ"ג:

ולא תעלה במעלת על-מזבחי

אשר לא-תנלה ערותך עליו:

ולא-תעלה במעלת על-מזבחי אתנה **אשר** – תביר **לא-תנלה ערותך** – מרכא טפחא **עליו** – סלוק

ולא-תעלה במעלת... ע"פ **כלי יקר** לא תעלה במעלות דווקא במזבחי, במקום ענוה יתירה שהקרבן מכפר על האדם וכאילו הוא עצמו

מוקרב. אבל במקום הדורש גאווה כגון כסא שלמה ובעזרות ולאולם אתה עולה במעלות

אשר – תביר בתפקיד של לא ממש גילוי ערוה, או שיצמם – ימעט בגודל פסיעותיו כפי' **רש"י** שאינו גלוי ערוה **ממש** שהרי כתיב ועשה

להם מנסי בד מ"מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור רבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלסא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.2 שמות יתרו יחא

שמות יתרו יחא, וישמע יתרו, שמות יתרו יחא, ויבא יתרו, שמות יתרו יחא, ויבא יתרו

תבנית גרשיים קדמא, באופן כללי מרמזת על שנוי בסדר הזמנים, דבר הכתוב או מצווה במקום מאוחר מכאן או ארע מאוחר, כתוב לפני הכתוב או המצווה או שארע מוקדם. אפשר כי מעיד כי כל הפרשה אינה על סדר הזמן, וארעה אחרי מתן תורה, אפשר שמספר על סדר האירועים אצל יתרו, ועוד דורשים כי לעולם לא מאוחר ללמוד תורה.

שמות יתרו יחא, וישמע יתרו, כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ול ישראל עמו

כי-הוציא ה' את ישראל ממצרים:

וישמע יתרו כהן מדין גרשיים קדמא מהפך פשטא, תורה שלמה זהר ח"ב סח א "וכי יתרו שמע וכל עלמא לא שמעו? והכתוב שמעו עמים יגזון, אלא כל עלמא שמעו ולא יתברו והאי (טט - יתרו) שמעו ויתברו ויתכפיא מקמיה דקב"ה ויתקרב לדחלתיה". התבנית גרשיים קדמא מהפך פשטא משרה הסבר כי הפעולה הראשונה של ההשברות של יתרו מפני השם ארעה כשעברו את ים סוף ועבר זמן עד שהגיע למחנה ישראל או סמוך לפני מתן תורה או אחרי מתן תורה והתגייר.

שמות יתרו יחא, ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם פי אמר גר היתי בארץ נכריה:

אשר – קדמא, שם האחד גרשם פי אמר גר היתי – שלוש זקף בין שני קיסרים, מרמז לענין עצמתי מאד, אפשר כי טעם קדמא מרמז למדרש כי משה הסכים עם יתרו, אולי קודם ללידת ילדיו, שאחד מבניו, יכיר עניני עבודה זרה, ויצא ממנו הלוי שהיה הכהן לפסל מיכה, שעשה נזק רב לבני ישראל בארץ-ישראל, כגון המעטת עבודת ה' בשלה ואותו כהן האריך ימים מאד.

שופטים יחא, ל: [ל] ויקימו להם בני-הן את-הפסל ויהונתן בן-גרשם בן-מישה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד-יום

גלות הארץ: [לא] וישמו להם את-פסל מיכה אשר עשה כל-ימי היות בית-האלהים בשלה: פ

[רש"י] בן-מישה - מפני כבודו של משה כתוב נוסף לשנות את השם ונכתב תלויה לומר שלא היה מנשה אלא משה: הדני עד-יום

גלות הארץ - בימי סנחריב בגלו' ראשונה:

שמות יתרו יחא, ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל-משה

אל-המדבר אשר-הוא חנה שם הר האלהים:

מחלוקת במסורת הטעמים של הכתוב אל-המדבר -

- גירסת כתר, מאור אל-המדבר – רביע, גירסת פנינים מ"ג פירושים, מגנס אל-המדבר – זקא-גדול
- גירסת מישור עם מדרשי הלכה ומלבי"ם, קורן – אל-המדבר – קדמא זקא-קטן בתיבות מוקפות, כעין מידה ל"א לרבי אלעזר בן רבי יוסי הגלילי מוקדם שהוא מאוחר בענין,
- נשתמש בפירוש [רש"י] אל-המדבר. אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב וגו'... שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל-המדבר מקום תהו לשמוע דברי תורה.
- טט – מפ' [רש"י] משמע שיתרו יצא בראש ובראשונה לשמוע דברי תורה ושנית אותם ילמד ממשה. וע"כ כעין המידה ל"א יובן שהמוקדם הוא לכבוד התורה המרומזת במלים הר האלקים והמאוחר הוא משה החונה שם. לפיכך כאילו נכתב ויבא יתרו ... אל-המדבר הר האלקים (= מקום מתן תורה) אשר הוא (משה המלמד תורה) חנה שם
- אבל מסיבה אחרת נכתב באופן שנכתב.

ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו [תורה שלמה תורה שבע"פ (סעיף ל"א)] – ובניו בניו דיתרו, דהא לכתב דאתא משה לגביה הו

ליה בנין והכי הוה ביעקב דכיוון דאתא לגביה דלכן ושוי דיווריה ביה הוה ליה בנין כו' ליתרו דכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים, ובנוי שבק עם משה. (ח"ב טט)

[תורה שלמה תורה שבע"פ (סעיף ל"א)] – ראה בתנחומא שמות ט"ז ובת"י: ובניו דמשה, לאפוקי שלא נימא כפ' הזהר שקאי על בניו של יתרו שנולדו לו אחרי שבא אליו משה.

(סעיף ל"ה) – ד"ה... כמ"ד יתרו לאחר מ"ת בא, או כמבואר בכתובות ו: על שם העתיד. בכת"י נר השכלים: ומניין שבא יתרו אחר המעמד שנאמר אשר הוא חונה שם הר האלקים, אמרו חכז"ל מיום שנברא העולם היה שם ההר חורב ומשניתנה עליו התורה נקרא הר האלקים. ובת"י: סמיך לטוורא דאתגלי עליו יקרא דה' למשה מן שירוא, כלומר לכן נקרא ה' האלקים וזה כמ"ד שיתרו קודם מ"ת בא וע"י רמב"ן כאן.

ויבא יתרו – גרשיים קדמא, (א) בתפקיד המרמז על שנוי בסדר הזמנים, יתרו הקדים התעוררותו, ואח"כ יצא מכלל העולם כמוסבר להלן.

(ב) ויבא – גרשיים, יצא מן הכלל של כל העולם, שכולם שמעו על יציאת מצרים, קריעת ים סוף, ומלחמת עמלק שיצא נגד ה' במלחמה זאת, וכל העולם לא התעוררו לקבל על עצמם עול מלכות שמים, אבל יתרו – קדמא, הקדים התעוררותו לדבר אמת מכל העולם, יצא מכלל העולם ומכבודו של עולם כפי' [רש"י] אל-המדבר. אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב וגו'... שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל-המדבר מקום תהו לשמוע דברי תורה.

חתן משה ובניו ואשתו – מרכא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים קשורים בנושא המאפיין אותם אל-משה אלא שהקשר שלהם אל הנושא מחולק, יתרו חתן משה מגיע לשמוע דברי תורה, בניו ואשתו מגיעים כי הם משפחתו של משה, אבל בניו הם בעלי קשר דם, אשתו בעלת קשר נישואין ויש מחלוקת האם גרשה לפני שחזר למצרים (כי כתוב אחר שילויה) ואז אינה אשתו אלא אם ילדיו בלבד או האם רק הרחיקה בעצת אהרן שלא תצטער במצרים.

חתן משה – מרכא תביר, התביר מרמז על אפשרות שלא חותן בפועל אלא לשעבר כי גרש אשתו לפני שחזר למצרים, או שנאמר כי ביציאת מצרים בני ישראל התחילו בגיורם ממעמד של בני נח ובכך ניתקו עצמם מקשרים משפחתיים מבני נח האחרים, לכן יתרו הפסיק להיות חותן משה.

אל-משה – אתנה, מגביל ללמד על ענוותנו כפי' [רש"י] וישתחו וישק לו - איני יודע מי השתחוה למי; כשהוא אומר: איש לרעהו, מי הוא הקרוי 'איש'? זה משה, [שנאמר "והאיש משה" (כמ' יב,ג)].

משה הענו מכל האדם בין מישאל ובין שלא מישאל כי אותה שעה יתרו היה עדיין גוי.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי: מהפך פשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.**

הפסוק הבא מובא כהקדמה לפסוק שמות יתרו יט, ט
שמות ג'יח: ושמעו לקולך

ובאת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה-נא הרהר שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו:

זה הפסוק הוא יסוד לעיקר השביעי שנוסח ע"פ רמב"ם ספר המדע הלכות יסודי תורה פ"ז "אני מאמין באמונה שלמה כי נבואת משה רבינו הייתה אמיתית ושהוא היה אב לנביאים (ועוד גי' ולחכמים) לקודמים לפניו ולבאים אחריו. ויש להסבירו במעגלי הסבר הולכים ומתרחבים כדי לבנות את ההסבר נדבך על נדבך. בפסוק זה עשרים ושש מלים ועשרים ושש טעמים כולל מקף, ללא געיות. מספר זה מרמז למקור הנבואה משם הוי' **ושמעו לקולך** – טפחא אתנה, תבנית טעמים של שמע ישראל, עיקר האמונה הראשון והשני הבורא אחד ויחיד (עיקר היחוד), מרמז לעיקר מעיקרי האמונה

ובאת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה-נא הרהר שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו:

תבנית טעמים **וזקני ישראל** קדמא ואולא ... **נלכה-נא הרהר שלשת ימים** - גרשיים מהפך פשטא כעין קל וחומר עם דיו, היינו ידיעה על הנלמד, **[רמב"ן] (שמות ג,ב) (בסנה) שמתחלה נראה אליו מיכאל ושם כבוד השכינה, והוא לא ראה הכבוד, כי לא הכין דעתו לנבואה, וכאשר כיון לבו וסר לראות, נתגלה אליו מראה השכינה, ... לא הגיע עדין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני "נגש אל הערפל אשר שם האלהים" (שמ' כ, כא); וכן ענין הסתרת הפנים, שעדין לא עלה למה שנאמר בו "ותמונת ה' יביט"**

והדיו – כשם שמשה בתחילת נבואתו היה כעין מקרה בלי הכנה, כך כל הנביאים הבאים מכה נבואתו, בתחילה כעין במקרה גם שהכינו עצמם, ואח"כ מתפתחים, לכן אין הנלמד עולה על המלמד. והדברים מחזוקים ע"י תבניות הטעמים הבאות: (א) רביע ... זקא-קטן ... רביע ... זקא-קטן בין שני קיסרים – עוצמה אדירה של הנבואה (ב) פעמיים רביע ... זקא-קטן בין שני קיסרים – כעין סתום שלא בא לסתום אלא לפרש כיצד נביא מתחיל לנבא (ג) פעמיים זקא-קטן בין שני קיסרים – כעין היקש, בנין אב, דבר החוזר וקורה כדוגמא להתחלת נביאות אצל שמואל, שאול, וכן חיזוק האמונה בנבואת אהרן שקדמה לנבואת משה במצרים, משה אלהים לאהרן

ובאת – פור, אולי כאן מייבא העקרון של עיקר מעיקרי האמונה, לומד מעיקר הראשון והשני (עיקר הבורא והיחוד) אל העיקר השביעי אתה – תרסא, בתפקיד בעל בחינה נעלה כעין במחיצה לעצמו, ובתפקיד שורש ומקור, משה כאב לנביאים ולחכמים וזקני ישראל – קדמא ואולא, קדמא במובן שמשה אב בנבואה לבאים לפניו, ואולא - שמשה אב בנבואה לבאים אחריו

שמות יתרו יט, ט: ויאמר ה' אל-משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך ונם-בה' יאמינו לעולם ויגיד משה את-דברי העם אל-ה':

הנה אנכי בא אליך בעב הענן ... בעבור ישמע העם

תבנית הטעמים קדמא ואולא ... גרשיים מהפך פשטא, כעין דרשה במידת קל וחומר עם דיו, ע"פ **[רש"י]** דיו לנידון שיאמינו העם בנביאים הבאים אחרי משה, להיות כהבא מן הדין היא האמונה במשה אבי הנביאים ע"פ ציטוט **[ראב"ע]** בדברי **[רמב"ן]** דיו לנידון הוא העם ... וזהו שאמרו אליו היום הזה **ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה, כא),** כי לא היו מאמינים כן מתחלה. וזה טעם **בעבור ישמע העם בדברי עמך**, עשרת הדברים, להיות כהבא מן הדין הוא משה **ונם-בה' יאמינו**, שאתה נביאי, כי מעתה יתאמת אצלם ענין הנבואה.

ע"פ **[רמב"ן]** דיו לנידון הוא העם להיות עצמם נביאים בדברי ה' כי ה' דבר עמם ישירות ולא שיאמינו מפי אחרים, כהבא מן הדין הוא משה שה' דיבר עמו ישירות ולא צריך להאמין לאחרים, **[רמב"ן]** ע"פ **[מכילתא]** **ונם-בה' יאמינו לעולם, ונם-בה' –** המלה בלשון יחיד, טעם **ונם-בה' –** טפחא, מרבה ללא הגבלה ואלו הנביאים העתידים לעמוד אחריו. **יאמינו –** מונח, רבוי - התרבות נבואת משה והנביאים העתידים מעל נבואת העם בדרגת עב הענן, **לעולם –** אתנה, הגבלה היות והיה לכולם גלוי נביאי אזי ולכן כל אחד מישראל יכחיש וידחה נביאי שקר

[רמב"ן] ... והנכון בעיני שאמר, אני בא אליך **בעב הענן**, שתגש אתה אל הערפל בעבור ישמע העם דברי, **ויהיו הם עצמם נביאים דברי, לא שיאמינו מפי אחרים, כמו שנאמר באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי למען ילמדון ליראה אותי כל הימים (דברים ז, 7),** וגם כך יאמינו לנצח בכל הדורות, ואם יקום בקרבם נביא או חולם חלום כנגד דברך יכחישוהו מיד, שכבר ראו בעיניהם ושמעו באזניהם שהגעת למעלה העליונה בנבואה, יתברר להם ממך מה שכתוב **(במדבר יב ו-ח) אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא אל פה אדבר בו, ולכן אמר בעבור ישמע העם בדברי עמך, כי ישמע דברי מתוך האש וידעו שאני ה' מדבר עמך ויאמינו בדברי וגם כך לעולם.** וכן מה שאמרו היום הזה **ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה, כא),** לומר הנה נתקיים הדבר אצלנו בראיית עינינו כאשר היה חפץ אלהים, ומעתה קרב אתה שידענו כך שהגעת למעלה הגדולה ושמע כל אשר אמר ה' אלהינו ושמענו מפיך ועשינו, שכבר נאמנה נבואתך כי היא העליונה על כל הנביאים: **ובמכילתא (כאן) ראיתי בעבור ישמע העם בדברי עמך, מלמד שאמר הקב"ה למשה, הרי אני קורא לך מראש הרהר ואתה עולה, שנאמר (להלן פסוק כ) ויקרא ה' למשה, וגם כך יאמינו לעולם, גם כך גם בנביאים העתידים לעמוד אחריו. מטין דבריהם לדעת ר"א (ראב"ע):**

וההסבר ע"פ פ'י **[אור החיים]** ו-**[תורה שלמה]**, יהיה כי הקב"ה רצה במתן תורה להתגלות לבני ישראל בדרגה נבואית שבה בני ישראל יוכלו לעמוד ודיו לבא מן הדין, כאן משה רבנו להיות כנידון, כאן בני ישראל, וגם הוא יהיה במתן תורה בדרגה הנבואית של בני ישראל והיא עב הענן ולא בדרגה הנבואית הגבוהה ממנה והיא אספקלריה המאירה שהיא דרגת נבואתו הרגילה של משה רבנו.

ב"ה טוב טעם ודעת ולדני (טור) ל" כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; **דרגא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בדר"ב בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.3 שמות יתרו יח,א

שמות יתרו יח,א:

וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בְּנֵי אֱלֹהֶיךָ

וְאֶשְׁתְּךָ וַשְׁתִּי בְנֵיהֶ עַמָּה:

בדרך משה עם משפחתו למצרים, אמר לו אהרן **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א ...** א"ל על הראשונים אנו מצטערים (בני ישראל שבשעבוד) ועכשיו נצטער גם באלו. באותה שעה אמר לצפורה, לכי לבית אביך. ובאותה שעה הלכה לבית אביה ונטלה שני בניה, לכך נאמר אחר שלוחיה. היינו גרשה.

... **וְאֶשְׁתְּךָ** קדמא זקא-קטן במילה אחת, כעין מוקדם והוא מאוחר בענין, אפשר מרמז לכך שמשה גרש אשתו בדרך למצרים, יתרו השיבה, אבל משה מדעתו פרש מן האשה אחרי מתן תורה כדי להיות תמיד מוכן לדבר ה' והסכים ה' עמו, ולכן כנראה כבר לא החזירה. רוצה לומר אשתך בעבר אבל כדי לא לביישה שמשה לא החזירה הזכירה בלשון אשתך. וזהו גירוש מוקדם שנמצא נכון אח"כ.

שמות יתרו יח,ט:

וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל

אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם:

וַיַּחַד יִתְרוֹ - מונח זקא-קטן - **רשי** פשט וישמח, מדרש אגדה נעשה בשרו חידודין - מיצר,

על - יתיב - אכן כך הדבר, לא פחות ולא יותר, והדבר הינו **כָּל-הַטּוֹבָה** - מקף זקא-קטן, מקף בתפקיד ענין בעל מספר מצבים, (א) אמר

הרב דב גרינצייג נ"י שמחה בהכרה שכל הנעשה הוא על רצון ה', וזה התעוררות דלתא

מיצר במובן של יראה עילאה, משהגיע להכרה הנ"ל עומד ביראה עילאה, יראת הרוממות בפני ה'

(ב) זקא-קטן מרמז על שני מיני מצבים: (א) מצבי - טעמי מן, (ב) מצבי - טעמי באר, **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק**

פרשה א ... וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה וגו'. ר' יהושע אומר: בטובת המן הכתוב מדבר, אמרו לו: המן הזה שנתן לנו המקום, אנו טועמין בו טעם הפת, טעם בשר, טעם דגים טעם חגבים, טעם כל המטעמים שבעולם, שנאמר טובה, הטובה, כל הטובה, על כל הטובה. ר' אלעזר המודעי אומר: בטובת הבאר הכתוב מדבר; אמרו לו: הבאר הזה שנתן לנו המקום, אנו טועמין בו טעם יין ישן, טעם יין חדש, טעם חלב, טעם דבש, טעם כל המתקים שבעולם, שנאמר טובה, הטובה, על כל הטובה.

וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה - ... זקא-קטן ... זקא-קטן, בתפקיד דבר החזור וקורה. (א) **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא**

דעמלק פרשה א ר' אליעזר אומר: בטובת ארץ ישראל הכתוב מדבר, אמרו לו: עתיד המקום ליתן לנו שש מדות טובות, ארץ ישראל, והעולם הבא, ומלכות בית דוד, ועולם חדש, וכהונה ולויה. לכך נאמר: טובה, הטובה, על כל הטובה. [מיד פתח ואמר: ברוך ה'].

(ב) **בבלי שבת לא** ... והיינו דכתיב (מלכים א' ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב **על**

כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו:

שמות יתרו יח,יב: וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה עֲלָהּ וּזְבָחִים לֵאלֹהִים

וַיָּבֵא אֶתְרוֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל-לֶחֶם עִם-חֵתָן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

וַיִּקַּח יִתְרוֹ - גרשיים קדמא, מרכא תבר מרכא טפחא

שמות יתרו יח,יג: וַיְהִי מִמִּחְרַת יוֹשֵׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-הָעָם

וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל-מֹשֶׁה מִן-הַבֶּקֶר עַד-הָעֶרֶב:

התוכן **וַיְהִי מִמִּחְרַת** הינו תיאור המוטעם בתבנית טעמים (סלוק) פשטא זקא-קטן, והכתוב אחריו הינו והפעולה **וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת-**

הָעָם, זאת תבנית לדרישה של אלפניו ולאחריו

● טט – (ח,יג) **רשי** מוציא יום הכפורים היה, כך שנינו ב-**ספרי**, ... למחרת רתנו מן ההר וגו'. בלימוד אלפניו יודיענו שהנאמר ב-(ח,יג)

וַיִּקַּח יִתְרוֹ - גרשיים קדמא, ארע כנראה אותו יום, וגרשיים קדמא יאמר שאין מוקדם ומאוחר בשני ענינים שונים אפילו סמוכים באותו מקום. כי קדמא ואולא באחד מתפקידיהם מייצגים סדר של מוקדם ומאוחר, אבל כאשר הסדר ביניהם מתחלף משמע שפעולת האמורה להיות מוקדמת נדחקה מפני הפעולה המאוחרת שהקדימה בהתבצעותה.

שמות יתרו יח,יט: עֹתָהּ שָׁמַע בְּקֹלִי אֵינְעֲזֹב וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ

וַיְהִי אִתָּהּ לְעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתְךָ אֶת-הַדְּבָרִים אֵל-הָאֱלֹהִים:

וַיְהִי אִתָּהּ לְעָם – דרגא מונח רביע, בהצעת יתרו, משה מהווה פרט מרכזי, בלשון זוהר צד האמת עמוד האמצעי, וכדוגמתו כל דיני ישראל מול הא-לקים, שם המשלב הוי' אדנות (חסד בגבורת הדין של בי"ד של מעלה), עליהם לדון דין אמת כמו בבית דין של מעלה.

וַיְהִי אִתָּהּ לְעָם – דרגא מונח רביע, תיקון חטא אדם הראשון, דיין הדין דין אמת נעשה שותף לקב"ה בבריאה, מוציא השכינה מגלותה.

תיקוני זוהר נספח (מעמ' קלט) דף קמג עמוד א

... ולעילא ליה משוא פנים בין זכאה לחייבא וכן צריך להשוות לתתא גבי דינא זכאה עם חייבא **מסטרטא דאמת עמודא דאמצעיתא** ולא יהא דינא רשאי למעבד משוא פנים לחד מינייהו בדינא דבדינא דלעילא אתמר לא ישא פנים ולא יקח שחד ווי ליה לדינא לתתא **דאשתי מדינא דלעילא דאכחיש עובדא דבראשית ולא יימא דא מהימנא מדא דכמה דאיהו לתתא שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך לדינא גופין הכי אית לעילא שופטים ושופטים לדינא נשמתא ולא יוקיר לדא יתיר מדא אלא תרוייהו בהשוואה בדינא ואינן צריכין למשמע קדם דינא ולא ימללון עד דשאל לון דינא ויהיב לון רשו למללא ויהון קדמיה בדחילו בגין דשכינתא שרייא עליהו ומאן דתבע קשוט כאלו מקיים על עלמא דיין אמת וכל שכן מאן דדן דין אמת כאלו מקיים אמת מארץ תצמח ווי ליה למאן דאוקים שקרא ואפיל אמת דגרים ותשלך אמת ארצה ומאן גרים דא דינא דלא דן דין אמת ובוודאי דיין דדן דין אמת כאלו הוא אפיק לשכינתא ולישראל מגלותא ואוקים לון מארעא:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תשפ"ג: תמצית ההשערות; אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק – סודר שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף השלישי; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

התשע"ד. לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.4 שמות יתרו יחא,

שמות יתרו יחא, יט: עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְצֶנְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ

הַיְהוָה אֲתָה לְעַם מוֹלֵה הָאֱלֹהִים וְהַכֹּאֲתָ אֲתָה אֶת-הַדְּבָרִים אֵל-הָאֱלֹהִים:

רש"י (יט) אֵינְצֶנְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ - בעצה; אמר לו: צא הַמְלֶךְ בַּגְבוּרָה (ראה מכיל' יתרו עמלק ב.). הַיְהוָה אֲתָה לְעַם מוֹלֵה הָאֱלֹהִים - שליח ומליץ בינותם למקום, ושואל משפטם מאתו. אֶת-הַדְּבָרִים - דברי ריבותם.

עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי – גרשיים מהפך פשטא, כעין תבנית יצא להקל ולא להחמיר, וזה מרמז לפרש"י צא הַמְלֶךְ בַּגְבוּרָה (ראה מכיל' יתרו עמלק ב.). כדי (שמ' יתרו יחבב) וְהָקֵל מִעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אֲתָךְ:

אֵינְצֶנְךָ – מונח זקא-קטן במלה אחת, כעין ריבה וריבה את הכל, יתרו נותן עצה בענין חלוקת השפיטה בין דרגות שופטים, ע"פ פי' רלב"ג (יח – יט) עצה זאת מועילה למנוע לאות מן העם המצפים למשפט, עצה זאת מועילה למנוע לאות ממש, ועצה זאת מאפשרת למשה התעלות בנבואה והדבקות ב-השם יתעלה, (יט) **עתה שמע בקולי**, ואתן לך עצה בדרך שיהיה **אלהים עמך** תמיד, ולא תפריד הדבקות אשר בינך ובינו מצד רבוי הלאות בדברי ריבות העם: **היה אתה לעם** אצל השם יתעלה; רוצה לומר, שלא תטריד מחשבתך בדבר אחר, **והכאת אתה לפני האלהים את הדברים** אשר ישאלוך על דרך הנבואה, ותבואך הנבואה מצד הדבקות שיהיה לך תמיד עם השם יתעלה.

שמות יתרו יחא, כא:

וְאֲתָה תְּחַוֶּה מִכָּל-הָעַם אֲנָשֵׁי-חֵיל יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת שְׁנָאֵי בְּצַע

וְשִׁמַּת עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת:

וְאֲתָה תְּחַוֶּה מִכָּל-הָעַם – מונח מונח תלשא, כעין שלושה טעמי תלשא, נברר תפקידי תלשא שכאן.

(א) בנוגע למשה רבנו כפי **רש"י וְאֲתָה תְּחַוֶּה, ברוה"ק שעליך**: ולכך רומז טעם תלשא במלים **מִכָּל-הָעַם** בלימוד אלפניו, בתפקיד מחיצה של בעל בחינה נעלה מהאחרים, מובחר, בנבואה, בחכות שונות להבחין במהות הפנימית של הנבחרים.

וכך פי' **רבינו בחיי וְאֲתָה תְּחַוֶּה**. היה ראוי לומר ואתה תבחר כמו שאמר במעשה ויבחר משה אנשי חיל, אבל לפי שהאדם יראה לעיניו והי' יראה ללבב על כן הוצרך לומר לשון תחזה שהוא **לשון נבואה מלשון מחזה וחזון**, והכוונה שיצטרך לנבואה בבחירה הזאת. או יאמר **וְאֲתָה תְּחַוֶּה** בהכרת פנים מכח חכמת הפרצוף שהיה משה יודע ובקי בה בהיותו שלם שבשלמים גדול שבנביאים וחכם הרוזים ולכך הזהירו במלת ואתה כלומר ואתה בעצמך ולא על ידי צווי:

(ב) בנוגע לנבחרים לשופטים כפי' **רמב"ן** אמר שיחזה אנשים ראויים להנהיג העם הגדול במשפטים, וטעמו המובחר מכל ישראל, והם שיש בהם כל המדות הללו, כי כיון שאמר מכל ישראל, אמר שהיו המובחרים מכלם, בידוע כי הטובים שבישראל כל מדות טובות בהם

(ג) בנוגע לקשר בין משה ובין הנבחרים, תוצאת הבחירה היא שכאילו משה רבנו הוא השופט כפי' **אור החיים וְאֲתָה תְּחַוֶּה**, פירוש לא שהעם ימנו עליהם, אלא הוא יחזה, עוד רמז כי לצד זה יחשב כאלו הוא השופט כיון שהם שלוחיו ויטול חלק במצוה:

יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת – דרגא תבר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא הדיינים, שעל כל אחד מהם חלה אותה הלכה. שבכל הדרגות הדיינים יהיו בעלי כל התכונות המנויות. יתרו חשב שצריך להקל בדרגות הנמוכות, אבל משה מצא בעלי כל התכונות לכל הדרגות. כפי' **אור החיים** שחש יתרו שלא ימצא שיעור המספיק מבחינה הגדולה, והיה מסתפק במדרגה קטנה כנזכר: והנה **פשיטא** שאם ימצא ממין המשובח שבכולן לכל המנויים מה טוב ומה נעים, ולזה כשביקש משה בישראל, מצא ממין המשובח אנשי חיל שיעור שיספיק לכולם, וכו'

אֲנָשֵׁי-חֵיל יִרְאֵי אֱלֹהִים – אולא-גרש ... תבר כעין יצא להקל ולהחמיר. לשרי האלפים תכונות מלאות, לשרי המאה

וכך פי' **אור החיים - אנשי חיל וגו'**, אמר ארבע הדרגות כנגד ארבעה מינוים המוזכרות בדבריו,

כנגד שרי אלפים אמר **אֲנָשֵׁי-חֵיל**, תיבת חיל תגיד עוצם השלמת האושר והמדות והגבורה וכללות השלימות וכו'

וכנגד שרי המאות אמר **יִרְאֵי אֱלֹהִים**, וכו' יראת העונש, כי יש לך לדעת כי הירא בבחינת שם הוי"ה לצד שיהיה בדעתו כי ה' רחום וחנון, לפעמים יחטא ויסמוך על רחמיו כי יאריך אפו וכדומה, אבל יראת העונש תרעיד המשכיל, וכמו שתמצא שכל גדולי עולם יראים מדקדוקי המשפט הגם כי יודעים שמעשיהם ישרים ונכונים, וכו' בגדר יראה מדקדוקי המשפט באין רחמים, ובחינה זו ישנה גם כן בשרי האלפים אלא שנוסף בהם פרטים אחרים שאין צורך להם בשר המאה,

וכנגד שרי חמשים, אמר **אֲנָשֵׁי אֲמַת**, שיספיק לגדר זה, הגם שלא השיגו לבחינה זו של יראת עוצם הדין אלא שיהיו אנשי אמת

שישתדלו על העמדת האמת לבל תהיה נעדרת,

וכנגד שרי עשרות אמר **שְׁנָאֵי בְּצַע** די להם גדר זה, וכו'

וכל מדות הג' ישנם ב-**אֲנָשֵׁי-חֵיל**,

וכל מדות הג' ישנם ב-**יִרְאֵי אֱלֹהִים**, ומדת **שְׁנָאֵי בְּצַע** ישנה ב-**אֲנָשֵׁי אֲמַת**, והם זו למעלה מזו, ולזה לא אמר ויראי וגו' ו **אֲנָשֵׁי**

אֲמַת שְׁנָאֵי בְּצַע, אם כולם יתקבצו יחד באדם אחד היה צריך לומר וא"ו בכל אחת, או לפחות בחלוקה האחרונה, אלא ודאי כמו

שכתבתי, שאין צורך לזה בכל הפרטים, והנה פשיטא שאם ימצא ממין המשובח שבכולן לכל המנויים מה טוב ומה נעים, ולזה

כשביקש משה בישראל, מצא ממין המשובח אנשי חיל שיעור שיספיק לכולם, וכו'

אלא ודאי כדברינו שלא הזכיר יתרו שאר הפרטים, אלא לצד שחש יתרו שלא ימצא שיעור המספיק מבחינה הגדולה, והיה מסתפק

במדרגה קטנה כנזכר:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ר) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**; **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחאה; תלישא-גדולה = תלסא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחאה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

שמות יתרו יח,כב, כו

[כב] וְשַׁפְטֵנוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת וְהָיָה כָל-הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפָּטוּ-הֶם וְהָקֵל מְעַלְיָד וְנִשְׁאוּ אַתָּה:

[כו] וְשַׁפְטֵנוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת אֶת-הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וְיָבִיאוּ אֵל-מִשְׁהָ וְכָל-הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפָּטוּ הֶם: [כז] 1

[כב] וְשַׁפְטֵנוּ אֶת-הָעָם בְּכָל-עֵת – מונח זקא סגול, מוסיף ואו גורע דבר חלקי או מלא מענין הנושא, ע"פ **פבלי סנהדרין לד,ב**, כאן גורע מ- "בכל עת" כי אין המשפט בכל עת אלא תחילתו ביום חול בשעות האור בלבד וסיומו לרבנן בלילה, לרבי מאיר רק ביום. אלא שלרבי מאיר יש קולא שהיא גם לרבנן שדנים בממונות ונפשות גם ביום המעונן ולא כמו בנגעים (שמהם ר"מ מקיש לריבים) שאין רואים אותם ביום המעונן.

וְהָיָה כָל-הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ - גרשיים מהפך פשטא מונח זקף-קטן, כעין יצא מענינו לדון בדבר אחר כענינו יצא להקל ולא להחמיר. לר"מ שדנים בממונות ונפשות גם ביום המעונן.

שפטו הראשון משמעו דברים שבאמירה בממונות אתה חייב, אתה זכאי, בנגעים אתה טהור, אתה טמא. שפטו השני בעונשי הגוף מלקות ומיתות.

שמות יתרו יט,י:

[י] וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵךְ אֶל-הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שְׂמֹלֹתָם:

[יא] וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִהְיֶה ה' לְעֵינֵי כָל-הָעָם עַל-הַר סִינַי:

רש"י (י) וקדשתם - וזמנתם, שיכינו עצמם היום ומחר. **(יא) והיו נכונים** - מאשה. **ליום השלישי** - שהוא ששה בחדש. ובחמשי בנה משה את המזבח תחת ההר, ושתיים עשרה מצבה, כל עניין האמור בפרשת 'ואלה המשפטים' (ראה שמ' כד, ד ואי'), ואין מוקדם ומאוחר בתורה וגו'.

[י] וַיֹּאמֶר – קדמא, בתפקיד מקדים לרמז על דברים הכתובים במקום אחריו, כי זה כתוב בפרשת יתרו ופירוטו כפירוש רש"י כל עניין האמור בפרשת 'ואלה המשפטים'.

מכילתא - רבי יוסי ברבי יהודה אומר בו ביום נעשו כל המעשים. **וכבסו שְׂמֹלֹתָם** ומנין שיטענו טבילה.

הריני דן ומה אם במקום שאין טעונין כבוס בגדים טעונין טבילה כאן שהוא טעון כבוס בגדים אינו דין שיהא טעון טבילה. (מידת ק"ו) אין כבוס בגדים בתורה שאינו טעון טבילה - היינו טבילת הגוף

וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם – מרכא טפחא, יתור לרבות קדושה ע"י ההגבלה המרומזת בטעם אתנה במלת **וּמָחָר**, שלא יגשו לאשה ואל כל טומאה, כפי **רמב"ן** ... ומה טעם הַיּוֹם וּמָחָר ואין צריך לרחוץ אלא פעם אחת. והנכון שיהיו קדושים, שלא יגשו אל אשה ואל כל טומאה.

שמות יתרו יט,יח - כ:

[יח] וְהָרַחֵם סִינַי עֲשֵׂן כְּלֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשֵׂן כַּעֲשֵׂן הַכַּבֵּשׂוֹ וַיַּחֲרֵד כָּל-הָהָר מְאֹד:

[יט] וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֶּׁה יַדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

[כ] וַיִּירָד ה' עַל-הַר סִינַי אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

[יח] וְהָרַחֵם סִינַי עֲשֵׂן כְּלֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ - אֲשֶׁר – קדמא, קדמה ירדת שם ה' הנכבד ושכן באש ובעקבות כך היה הר סיני עשן כולו.

[יח] וְהָרַחֵם סִינַי עֲשֵׂן כְּלֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ - מִפְּנֵי – תלישא-גדולה, ענין של בחינה נעלה ביותר וענין שיעור, חציצה ומחיצה.

מִפְּנֵי – תלישא-גדולה, ענין של בחינה נעלה ביותר היא ירדת השכינה במחיצה לעצמה ופי' **הרמב"ן יט יט** ... אבל ירד השם הנכבד אל ההר ביום השלישי, והוציא משה את העם מן המחנה לקראת הכבוד הנראה להם, ויתיצבו הם בתחתית ההר, ומשה עלה למעלה קרוב לראש ההר ששם הכבוד מחיצה לעצמו ... **יט כ וירד ה' על הר סיני** - אם תשכיל בפרשה תבין כי שמו הגדול ירד על הר סיני ושכן עליו באש, ... **כ יח** ואמת הוא כי השם בשמים וכבודו בהר סיני כי באש ה',

ענין של בחינה נעלה ביותר ושיעור מספר הקולות **מחזור ויטרי סימן תנד** ... זימן בקרבנו. ראש הר סיני. תבוינו בשתק. ורגליו על הר סיני: טהורים בלב אחד נתן להם בסיני. יתגדל הר חורב ויתקדש סיני: כח עז ותעצמות הראם בסיני. לסבול אש באש. מורשה סיני: מאמר קול ראשון השמיע בסיני. נחלק לשבעה קולות ולשבעים בסיני: סובב לארבע פיאות ומתפוצץ בסיני:

שיעור כ"ב אלפים של מרכבות מלאכים הנלמד מהפסוקים

במדבר בהעלתך ילו: ובנחה יאמר שובכה ה' רבבות אלפי ישראל: פ

תהלים סח,יח: רכב אל'הים רפתים אלפי שנאן אדני' כם סיני בקדש:

(ט,יח) ... מִפְּנֵי – תלישא-גדולה, ענין של בחינה נעלה ביותר חציצה ומחיצה של אש לענין הדבור של ה' אל משה.

(ט,כ) ... וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא – קדמא, קדמה קריאה לדיבור, והגענו לכך בזכות **אור החיים ויקרא א,א** ... ואמרו שם בתורת כהנים (טט – ספרא להלן) מה לצד השוה של סנה וסיני שהיו באש וכו' ... הרי באותה הנבואה היה אש, ונשתנית נבואה זו ונבואת סנה מנבואת אוהל מועד, שלא היה בו אש, וגו'.

ספרא ויקרא - דבורא דנבנה פרשה א (ה) אי מה הצד השוה שבהן (סנה וסיני) שהן דבור ובאש ומפי קדש למשה והקדים בהן קריאה לדבור אף כל שהוא דבור ובאש ומפי קדש למשה נקדים קריאה לדיבור, יצא דבור אהל מועד שאינו באש ת"ל ויקרא וידבר הקדים קריאה לדיבור.

[כ] וַיִּירָד ה' עַל-הַר סִינַי – דרגא תביר מרכא טפחא, בשם רבי אברהם המלאך ה' ירד על הר סיני בצמצום אחר צמצום עד אין קץ

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי - תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א - התשפ"ג; מצות ההשערת; אתנה, סליק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) - להגביל; מונח - רבוי; מהפך פשטא - מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא - מצרף; תביר - מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא - שנוי ואו רבוי ואו מתפסט; מרכא טפחא - קבץ ששעור לגזול, תור לרבוב, מכל מקום; דרנא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא - קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא - קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא - בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו - סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול - מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא - פשוט, 1; זקא-קטן - 2; זקא-גדול - 3; רביע - 4; זקא-קטן ... זקא-קטן בהצני פסוק - היקש; השלישיה; קדמא - סדר קדימות; אולא = גריש = גרשי"ם - יוצא מהענין; קדמא ואולא - בסדר זה או הפוך, הצנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא - דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא - דרוש בפסוק ולפינו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכהה; פזר - דרוש מהפסוק רעיו נושא/ים אחר/ים בתושב"ע פ.

1.5 שמות יתרו יחא, - התשע"ה

שמות יתרו יט,יא:

[י] וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵךְ אֶל-הָעָם וְקַדְשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסְוּ שְׂמֹלֹתָם: [יא] וְהָיוּ נֹכְחִים לְיָוָם הַשְּׁלִישִׁי כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יָבֵר ה' לְעֵינֵי כָל-הָעָם עַל-הָרַר סִינַי: [טז] וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם הָיוּ נֹכְחִים לְשַׁלֵּשֶׁת יָמִים אֶל-תְּנוּשׁוֹ אֶל-אִשְׁהָ:

בבלי שבת פו,א משנה. מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי (שאתה) [מסורת הש"ס: [שהיא]] טמאה - שנאמר (שמות יתרו יט,טז) **הָיוּ נֹכְחִים לְשַׁלֵּשֶׁת יָמִים.** אפשר שיש ללמוד גם מ-(שמות יתרו יט,יא) **וְהָיוּ נֹכְחִים לְיָוָם הַשְּׁלִישִׁי כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי**

בבלי שבת פו,א תנו רבנן: פולטת שכבת זרע ביום השלישי - טהורה, דברי רבי אלעזר בן עזריה. רבי ישמעאל אומר: פעמים שהן ארבע עונות, פעמים שהן חמש עונות, פעמים שהן שש עונות. רבי עקיבא אומר: לעולם חמש. ואם יצאתה מקצת עונה ראשונה - נותנין לה מקצת עונה ששית.

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא, ואמרי לה רב פפא לרבא: בשלמא רבי אלעזר בן עזריה - כרבנן, דאמרי בחמש עביד פרישה. ורבי ישמעאל כרבי יוסי דאמר - בארבע עביד פרישה. אלא רבי עקיבא, כמאן? - לעולם כרבי יוסי, כדאמר רב אדא בר אבהו: משה בהשכמה עלה, ובהשכמה ירד.

כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי - מונח לגרמיה מונח רביע, כעין שם אחד המורכב על שני ענינים. השם כאן ענין של חמש או יותר, דרשה אחת לעונות של 12 שעות ודרשה אחת לימים.

דרשה אחת לענין מתן תורה וממנו לסוגיה לכמה זמן שכבת זרע מסרחת. רמז מסוים נמצא בס"ת י' מ' י' ובר"ת כ' ב' ה' כאילו נאמר ימי כבה, כלומר מספר ימים עד שמשוהו כבה, כאן לא יזריע עוד.

כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פולטת שכבת זרע ביום השלישי - טהורה, דברי רבי אלעזר בן עזריה. לומד כפשט הכתוב. **כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רבי ישמעאל אומר:** פעמים שהן ארבע עונות (טעם רביע), פעמים שהן חמש עונות (טעם מונח רביע), פעמים שהן שש עונות (טעם מונח רביע במשמע של יותר מארבע, או בקריאה ללא פסק מונח רביע). רבי עקיבא מונה חמש עונות במדויק המרומזות במונח רביע **כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** ואחרי זה פסקה מהנשים טומאת זרע (טעם פסק), לכולם אחרי זה פסקה מהנשים טומאת זרע (טעם פסק),

כִּיּוֹ דרשה אחרת לענין מדרבנן אם פסקה אית דם וסת עד סוף יום רביעי למחבר שו"ע, או עד סוף יום חמישי להרמ"א (כעין כבה אור השמש המרומז בשילוב ר"ת וס"ת **כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** ימ"י כב"ה) אז יכולה לספור שבעה נקיים. החמישה ימים המרומזים בשילוב ר"ת וס"ת **כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** ימ"י כב"ה ותבנית הטעמים מונח רביע של הכתוב **כִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** או רק רביע עוברים לימן הפסק ומורכבים על מלת **כִּיּוֹ** שהיא עצמה גי' 30 כעין רמז לאחת מהעונות הבינוניות. תפקיד פסק כאן - שם אחד היינו ערך ארבע או חמש ושתי מצוות. האם התוספות הבא שייך ??? **תוספות שבת פו,ב** ד"ה וליטבלו בצפרא דשבתא ... והשתא דקפיד אימיה אינה טהורה עד יום רביעי ומיהו מצנין למימר דפריך דילמא קפיד אעונות ואימיה אתרווייהו לחומרא כששימשה בתחילת הלילה ניזיל בתר יומי וכי שימשה בסוף היום ניזיל בתר עונות.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדה סימן קצו סעיף יא

לא] הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה, אם הוא תוך יד לבן ו' עונות לשמושה סותרת אותו יום. לפיכך המשמשת מטתה וראתה אחר כך ופסקה, אינה מתחלת לספור שבעה נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלימות טו שמה תפלוט; לפיכך אינה מתחלת לספור טז עד יום ה' לשמושה, כגון אם שמשה במוצאי שבת אינה מתחלת לספור עד יום ה', דקיי"ל <ה> אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו ששה עונות שלימות יז מעת לעת; ואם שמשה במוצאי שבת ופלטתה ליל ד', קודם עת שימושה במוצאי שבת, עדיין היא עומדת בתוך עונה ששית לשמושה יח וסותרת, הילכך יום ה' יהיה ראשון לספירתה. **(רמ"א)** הגה: ותפסוק יום ד' לעת ערב, ויום ה' עולה למניין. ויש שכתבו שיש להמתין עוד יום אחד, דהיינו שלא תתחיל למנות יט עד יום הששי והוא יהיה יום ראשון לספירתה, דחיישינן שמה תשמש ביום הראשון בין השמשות ותסבור שהוא יום, ואפשר שהוא לילה, ואם תתחיל למנות מיום חמישי יהיה תוך ששה עונות לשמושה, על כן יש להוסיף עוד יום אחד דמעשה אי אפשר לבא לידי טעות (ת"ה סימן רמ"ה והאגור בשם ר"י מולין וש"ד וכ"כ מהרא"י ומהר"ק שורש ל"ה), וכן נוהגין בכל מדינות אלו, ואין לשנות. לגן ויש נשים שנהגו להחמיר עוד להמתין עד שבעה ימים (שם בת"ה), <ו> ואין טעם בדבר והמחמיר יחמיר והמיקל נשכר להקדים עצמו למצוה. ויש שכתבו (טו) שעכשיו <ז> אין לחלק בין שמשה עם בעלה כ ללא שמשה, כא וכל אשה שרואה, (טז) <ח> אפילו כתם, כב צריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ותפסוק לעת ערב ותספור ז' נקיים (שם בת"ה בשם א"י ומהר"ק) וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות (סה"ת וסמ"ג).

שיעורי שבט הלוי, הלכות נדה, סימן קצו סעיף יא א - הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה ... סותרת אותו יום, מעיקר הדין אפשר למנות שבעה נקיים מיד שפוסקת לראות אלא שאם תפלוט שכבת זרע תספור אותו היום ומשלמת עליו עוד יום ואינה סותרת למפרע, וחשבה שמה תפלוט ולא תדע ולכן תקנו שתספור רק אחר זמן פליטה, וקיי"ל כמ"ד בשבת (פו). שהוא שש עונות שלימות, והביא הרא"ש בשם הראב"ד דשכבת זרע סותרת רק לטהרות אבל לא לבעלה, אבל הרא"ש (נדה פ' בנות כותים) דחה וס"ל דסותרת גם לבעלה. וזמן שש עונות הוא ארבעה ימים כמ"כ המחבר, דיום הראשון אינו שלם וא"כ שש עונות שלימות מעת לעת נגמרו רק אחר התחלת ליל ד', וכש"כ ברא"ש, ואע"ג דספירת לילה אינה ספירה וכבר שלמו שש עונות בבקר, אך בעינין שיהיה כל היום נקי מתחילת הלילה ולכן א"א להתחיל השבעה נקיים רק למחרת שהוא ליל ה'. **ז** עד שבעה ימים: כן יש מנהג אצל התימנים, ולמעשה המנהגים שונים, יש ספרדים יוצאי ארץ ספרד שנוהגים ד' ימים כמחבר, והאשכנזים מליטא ופולין והונגריה וכד' נהגו ה' ימים כרמ"א וכמנהגינו, וכן נהגו רוב הספרדים, ובאפריקה כאלז'יר ותוניס נהגים ו' ימים, והתימנים ז"י, ובתקופה מסויימת נהגו כן גדולי אשכנז, והרמב"ם כתב דהמנהג של ז' ימים הוא טעות.

טט - האשה צריכה להיות נקיה מכל הפרשות כדי שתוכל לספור ז' ימים נקיים, ופליטת שכבת זרע מקלקלת הנקיות.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשקפה: **אתנה**, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – מוציא מפשוט; מרכא = מוציא; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרנא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשוט** – פשוט; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישייה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשי"ב – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

שמות יתרו כ"א: וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר: ו

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים – מונח זקא-קטן, מונח בתפקיד רבוי דרשות של זקא-קטן בתפקיד של שתיים,

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פ"כ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים מלמד שדברים שנאמרו כאן הן שנאמרו להלן (ע"פ תו"ש [ט] דב' ואת') שניהם

לענין אחד מה שאי אפשר לו לפה לומר ואי אפשר לה לאוזן לשמוע. כאן הוא אומר **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה**

ולהלן הוא אומר (תה' ס"ב) **אֶתְּמוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** ואומר (רמ' נ"ט) **הֲלוֹא קָה דְּבָרֵי פִּאֵשׁ נֶאֱמַר-ה'** מה אש זה נחלק לכמה

ניצוצות כך דבר אחד (הוא שרש ה) יוצא לכמה מקראות. ד"א **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** אני שנפרע על ידי כך ואני שמשלם שכר על ידי כך. וכן

הוא אומר (דב' ואת' ה, ד) **פָּנִים | בְּפָנִים דְּבָרֵי ה' עִמָּכֶם**. ד"א **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** מלמד שהיה אומר להם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

תורה שלמה [ח] ... כדרש חז"ל שכל עשרת הדברות נאמרו בבת אחת, **לְאַמֵּר** בפרט השמנה דברות. [ט] להלן רד"ה מפרש להלן

במשנה תורה וזהו כהדרש לקמן (תו"ש רנה) (שרק) זכור ושמו בדבור אחד נאמרו. ושיטה אחרת ב-**משנת ר"א פ"א** דף רכא (שלא

רק זכור ושמו בדבור אחד נאמרו ומלמד כי) מדת בשר ודם אינו יכול לדבר שני דברים כאחת, אבל הקב"ה דבר עשרת הדברות שתי

פעמים בדבור אחד, מה שאין הפה יכול לדבר ואין האזן יכולה לשמוע, ע"כ. ומכאן נראה שס"ל ששתי פעמים דיבר היינו מ"ש כאן

ובמשנה תורה. ובסגנון אחר בתרגום תהלים שם (תה' ס"ב): **אורייתא חדא ממליל אלהא** (תורה אחת דיבר ה') ותרתין זימנין דגן

שמעית מן פום משה ספרא רבה (ופעמיים שמענו מפי משה הסופר הגדול, כנראה הכוונה של שמיעה אחת של עשרת הדברות ביתרו, שמיעה אחת

של עשרת הדברות בואתחנן). וראה בראב"ע ורמב"ן מובא במילואים על דבר השינויים בין שמות לואתחנן, וע"ז דרשו חז"ל ששניהם

(עשרת הדברות שבייתרו ושבואתחנן) בדבור אחד נאמרו, **ולמשנת רבי אליעזר** הקב"ה אמר שתי פעמים (ולפי לעיל דיבור אחד), וראה לקמן

אות (תו"ש פא) מכת"י מדרש הביאור שדורש (תה' ס"ב) **שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** על שמות ומשנה תורה. והרמב"ם במו"נ (מורה נבוכים) ח"ב

פ"ג מבסס שיטתו בענין עשרת הדברות: וסמכוהו לאמרו (תה' ס"ב) **אֶתְּמוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** שמענו (לענ"ד ט"ס כי לפי דברי המו"נ

צ"ל **שְׁמַעְתִּי**), ע"כ. ובפרקי דרבי אליעזר פמ"א מנין תורה תרי"א ושתיים דבר ה' (טט - **שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** שתי דברות) **שְׁמַעְתִּי** (מה) שנאמר **אֶתְּמוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** שמענו ראה בפ' הרד"ל אות פז.

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לג ... יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המגיע למשה מגיע לכל ישראל, אבל הדבור למשה לבדו

ע"ה, ... וכתוב בתורה גם כן (שמ' ית' יט, ט) **בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי וגו'**, מורה כי הדבור היה לו והם ישמעו הקול ההוא העצום, לא

הבדל הדברים, ועל שמע הקול ההוא העצום אמר (דב' ואת' ה, ג) **כְּשָׁמַעְתֶּם אֶת-הַקּוֹל**, ואמר (דב' ואת' ד, ב) **קוֹל דְּבָרִים אֲתָם שְׁמָעִים**, ולא

אמר דברים (דברות ברורות) אתם שומעים,

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים – מונח זקא-קטן, מונח בתפקיד רבוי דרשות של זקא-קטן בתפקיד של שתיים, (סעיפים א – ד ע"פ **תורה שלמה [ט]**)

(א) שהקב"ה דיבר בעת ובעונה אחת (במקביל) **אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** את עשרת הדברות של פר' יתרו ואת עשרת הדברות של פר'

ואתחנן. ואפשר כי מלת **אֶת** מרבה את האמירה החוזרת המתחילה מפסוק (כ, ב) שבה הקב"ה פירט כל דיבר לעצמו. אפשר כי המדרש

שבמלת אנכי נאמרו כל עשרת הדיברות מכוון לכל אחד מהאנכי שבשתי עשרת הדיברות.

(ב) דבר אחר **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** אני שנפרע על ידי כך ואני שמשלם שכר על ידי כך. שתי תוצאות למשפט (מלת א-לקים) שכר ועונש.

(ג) **ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לג (תה' ס"ב) אֶתְּמוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** (הכוונה למשה) הקב"ה השמיע קול, משה שמע

בבירור שתי סדרות של עשרת הדברות והעם לא שמעו בבירור. ואפשר שידעו ששמעו קול שתי הדברות הראשונות, מכך שפרחה נשמתן

פעמיים. לפי כך אפשר כי **אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות למשה דברים רבים נעלים וברורים, **אֶת** – תביר,

ממעט העם מדברים ברורים ושומעים רק קול.

(ד) **פרקי דרבי אליעזר פמ"א (תה' ס"ב) אֶתְּמוּ דְבָרֵי אֱלֹהִים שְׁמַעְתִּי וְנִי שְׁמַעְתִּי** שמענו משה והעם שמעו שתי דברות ברורות, ואה"כ בקשו ממה

לשמע שאר הדברות.

הערה על (ג) ו-(ד) בהמשך **מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ** נדרש שעל כל דיבר אמרו הן לקבלה או הן הן ועל לאו לאו, ואם

לא שמעו היאך אמרו, אלא שכאשר משה חזר על הדברות אמרו הן ולא.

(ה) **תנחומא (ורשא) יתרו טו ...** אם תהיה בן תורה לא תהא רוחך גסה לומר דבר לפני הצבור, עד שתפשוט אותה בינך ובין עצמך ב' ג'

פעמים ... (כמו) **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** בינו ובין עצמו ואחרי כן **לְאַמֵּר** (לבני ישראל). פ"ל **עץ יוסף טו**) כן פסק

שו"ע או"ח סי' קלט ס"ב הקורא בתורה לצבור יכין עצמו ב' וג'. ובכ"ז פכ"ד ותנחומא ויקהל ס' ב' או ד' ודעה זו בר"ש תשא ס'. טט-(א) זקא-קטן – ב' הכנות, מונה – רשות להכנה ג' (ב) ג' גם לדבר תורה (ג) אפשר שהקורא בתורה בצבור זה כאילו ה' קורא עמו.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קלה עמוד א

וכתיב (שמ' ית' כ, א) **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר** ואנן נטלין מתורה שבכתב תורה שבעל פה, (התורה שבע"פ

ניטלת מתוך התורה שבכתב)

זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף פג עמוד ב (הסוגריים משלבים את פ' הסולם)

שמז) **אֱלֹהִים** דא גבורה, **אֶת**, דאתכליל בימינא (נכלל בימין) כמה דתנינן (בר' א, א) **אֶת הַשָּׁמַיִם** דאיהו ימינא ו**אֶת הָאָרֶץ** דאיהו שמאלא

דכתיב (יש' מח, ג) **אֶרֶץ-יְסֻדָּה אָרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָה שְׁמַיִם**, וימינא דא הוא **אֶת** (דהיינו חסד), **כָּל**, לאכללא (בא לכלול) כל שאר כתרין

(ספירות), **הַדְּבָרִים**, מתקשרין דא בדא (הדברים מתקשרים ונכללים זה בזה), **הָאֵלֶּה**, כל אינון טעמין כל אינון רזין כל אינון סתרין גזרין

ועונשין (הטעמים הסודות הסתרים הגזרות והעונשים),

כָּל-הַדְּבָרִים – מקף כרב-מצב (א) ספירה לעצמה (ב) ספירה מקושרת ונכללת מכל הספירות האחרות. אפשר כי זה מוליך גם

לרעיון ש-**כָּל-הַדְּבָרִים** – מקף כרב-מצב (א) דיבור לעצמו (ב) דיבור הכולל את כל המצוות המבוססות עליו. ומזה לרעיון (א) כל

מצוה לעצמה (ב) כל מצוה כלולה מכל המצוות

ב-**תו"ש יתרו מילואים נושא תר"כ** (כת"ר) אותיות בעשרת בדברות הביא במדב"ר פ"ג – טז אות תז: את מוצא תרי"ג אותיות יש

מן אנכי עד (ולא עד בכלל) אשר לרעך כנגד תרי"ג מצוות וז' (אותיות אשר לרעך) יתירות רומזים לז' ימי בראשית ולפי מתנות כהונה

בשם קדמונים שרומזים לשבע מצוות בני נח. והמקובלים כתבו שרומזים לשבע ספירות. ובדרשת ר' בנא בבית עקד האגדות כתב

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורד"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא – גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שכחה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"פ.

בלוחות תרי"ג אותיות (כנ"ל) והן הם תרי"ג מצוות שמצטרפות לכל התורה כולה, וכולם ניתנו למשה. מסביר תו"ש שהאותיות הן לא רק רמזים אלא שכל התורה כולה כוללה בעשרת הדברות, שתרי"ג המצוות נחלקות לעשרה סוגים שיוסודותיהם המה עשרת הדברות. בהמשך מביא את מספר המצוות הכלולות בכל דיבר. וכן בירושלמי שקלים פ"ו, ה"א חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור [היו כתובים על הלוחות] דקדוקיה ואותיותיה של תורה וכן בירושלמי סוטה פ"ח, ה"ג, במדב"ר פ"ה-יד ועוד.

פַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – מרכא טפחא, כעין יתור לרבות על התורה שבכתב את התורה שבע"פ, עם הטעמים הסודות הסתרים הגזרות והעונשים. **אַת** – תביר, מחלק ברבוי הנ"ל בין הטעמים הגזרות והעונשים שמלמדים לכל ובין הסודות והסתרים שאין מגלים לכל אלא לתלמידי חכמים וגם ביניהם יש מדרגות כגון, מעשה מרכבה, מעשה בראשית.

שמח) לְאָמֵר, למהוי ירותא לכלא (להיות ירושה לכל ישראל) דכתיב (**דב' הברכה לג,א**) **תוֹרָה צְוָה-לְגַבֵּי מִשְׁחָה מוֹרְשָׁה קִהַלְתָּ יַעֲקֹב**: דאי תימא לגלאה (כי אם תאמר כפשוטו לומר לכל ולגלות גם) מה דלא אצטריך לגלאה (לגלות) לכל ב"נ (אדם), כתיב (**שמ' ית' כב**) **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ**, (יורה) כמה דאנא טמירא וסתים כך יהיו מלין אלין טמירין וסתמין בלבך (כמו שאני מכוסה וסתום כך יהיו דברים אלו (ט) **פַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה**) מכוסים וסתומים בלבך) (כנראה הכוונה למשה רבנו ולהכמים)

לְאָמֵר – כעין נוטריקון לאו אמור ותומך בו טעם סלוק בתפקיד הגבלה שלא כל מה ששמע משה מה' הוא גילה לכל. **שמט) ד"א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** (הוא מדרגה א) חד, **אַת פַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֵר**, הא חמש דרגין אחרנין (הרי חמש מדרגות אחרות), ר' יהודה אמר **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים**, גבורה, **אַת**, ימינא (חסד), **פַל**, דא ודא (חסד וגבורה ביחד (ט) – זה תפארת הנקרא גם רחמים)), ד"א **פַל**

אמר ר' יצחק לאכללא אברהם דכתיב (**בר' ח"ש כד,א**) **וַה' בָּרַךְ אֶת-אֲבִרְהָם בְּכָל**; **שמ) הַדְּבָרִים** לאכללא שאר כתרין דאתכסיין (לכלול שאר הכתרים (ט) – הספירות) שנתכסו), **הָאֵלֶּה** אינן דאתגליין (לכלול אלו המתגלים ככתוב), וכתיב (**שמ' ית' כטו**) **וְכָל-הָעַמֹּתָאִים אֶת-הַקּוֹלֹת**, **לְאָמֵר** דא הוא דכתיב (**משלי יב ד**) **אֲשֶׁת-יָחַד עֲצַמְתָּ בַעֲלָהּ**, וכתיב (**רמיה ג,א**) **לְאָמֵר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ** (הרי שהמלה **לְאָמֵר** סמוכה אל אשה, אשר כאן יורה על הנוקבא דזעיר אנפין שהיא השכינה).

לְאָמֵר – סלוק בתפקיד הגבלה הגלוי מהתורה שהתגלתה באמצעות הספירות שמעל לספירת מלכות למלכות שהיא השכינה המייצגת את כנסת ישראל שהוא עם ישראל על דרגותיו וזהו הנאמר (**שמ' ית' כטו**) **וְכָל-הָעַמֹּתָאִים אֶת-הַקּוֹלֹת**, **וְכָל-הָעַם** – מקף כרב-מצב של דרגות שונות בעם ישראל, **אֶת-הַקּוֹלֹת** – מקף כרב-מצב ההבנה של התורה מהקולות לפי דרגות השגה של בני ישראל. **מדרש** **תנחומא (בובר) פרשת יתרו סימן יז** ... אמר ר' יוסי בר חנינא לפי כחן של כל אחד ואחד היה הדיבור מדבר עמו, ואל תתמה על הדבר הזה, שמצינו במן כשיורד לישראל וכל אחד מהן היה טועמו לפי כחו, הדיבור על אחת כמה וכמה, אמר דוד (**תהלים כט, ד**) **קוֹל-ה' בְּפֶתַח בְּכֹחוֹ** אין כתיב כאן, אלא **בְּפֶתַח**, בכחו של כל אחד ואחד,

הדר זקנים (מבעלי התוספות) **שמות פ"כ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** וכו'. אומר ה"ר אכשלדר שיש במדרש כל העונה אמן היא **שמי** רבא מברך. נעשה כמי שהיה שותף להקב"ה במעשה בראשית. וכמו ששמע יו"ד הדברות מפי הגבורה. ופוק וחזי בעניית קדיש יש ד' תיבות וכ"ח אותיות. והכא נמי בפסוק ראשון של בראשית. וכן בפסוק זה שהוא תחלת י' הדברות. ולכך טעות לומר **ולעלמי דא"כ** איתא כ"ט אותיות. וצריך לומר **לעלמי בלא וא"ו** שהאותיות עולות כ"ח. לומר שצריך לאומרו בכח: (בנוסח ספרד: היא **שמה** רבא מברך לעלם ולעלמי עלימא, כ"ח אותיות)

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת פַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֵר. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא כל י' הדברות בדבור אחד. מה שאין הפה יכולה לדבר. אם כן מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך מלמד שחזר על כל דיבור ודיבור בפני עצמו. וא"ת מאי קשה לרש"י אם בדבור אחד נאמרו. דקשיא ליה מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך נהי נמי דאמרן בדבור אחד הוצרך משה רבינו לאומרו כל א' בפני עצמו. וי"ל דהכי קשיא ליה אם בדבור אחד נאמרו למה פסק משה רבינו את הטעמים היה לו לאומרם בפסוק אחד. ויש לתרץ מלמד שחזר על כל דיבור ודיבור בפני עצמו. וה"ר ברוך פי' אם כן מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך דמשמע אלו לבד אמר הקדוש ברוך הוא שהרי שניהם בניגון א' נאמרו כאלו שניהם בדבור אחד. וגם אין מחלק בין דיבור זה לזה. כמו שמחלק בשאר הדברות (כמו שמצינו בטעם עליון). וגם כתובים בשם הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכן לאוהבי אבל שאר הדברות יש בכל אחד ניגון לבדו (פסוק לעצמו). זולת לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לפי שהם קטנות (בטעם עליון כל אחד עם טעם סלוק לסוף פסוק). וכן יש פרשה בין זו לזו. וגם כתובים הם בלשון משה ולא בלשון הקדוש ברוך הוא. והה"ד במ' חגיגה אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו ופריך אם כן מה ת"ל אנכי ולא יהיה לך והלא לא נשתנו אלו משאר הדברות. כי כל הדברות נאמרו בדבור אחד. ומשני שחזר ופירש (לפי ההמשך משה רבנו) כל דיבור בפני עצמו. אך לא שמענו מפי הגבורה רק השנים:

הקב"ה דיבר **אַת פַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** הן שתי סדרות עשרת הדברות במקביל, והפעם הנוספת בפירוט. אפשר כי תבנית הטעמים **אַת פַל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – תביר מרכא טפחא, מלמדת ע"פ הנאמר בירושלמי שקלים שכמו שבלוחות היה כתוב בין הדברות שאר המצוות, כך גם באמירת הדברות נאמרו שאר המצוות. בא טעם **אַת** – תביר למעט שאזון אדם לא יכלה לשמוע פרטי הדברים של שני הדיברים במקביל, **לְאָמֵר** – סלוק מגביל ללמד שכדי שבני ישראל יוכלו להבין הנאמר, הגביל הקב"ה את האמירה החזקה ואמרה אחת אחת, וגם בה אחרי הדיבר השני בקשו בני ישראל שמשה ימשיך לשמוע ויחזור בפניהם.

תה' טו,ב) **אַתְּו דְבָר אֱלֹהִים שְׁמַעְתּוּ נְיו שְׁמַעְתּוּ** – **אַתְּו** – מהפך לגרמיה, מהפך נקרא גם שופר הפוך, שמעו כעין קול שופר, והדבור הא-לקי הוא מדרגה אחת שמשמע שמע תכנה וסודותיה ברור. לרמב"ם העם לא שמע ברור אפילו את שתי הדברות הראשונות. אבל מהוזהר מלה אחת נחלקת לשבעים ענפים שעולים מתוכה (הסולם סעיף שמה) אז אפשר כי כל אחד מהעם שמע לפי דרגות השגותיו אבל לא שמעו סודות. **דְבָר אֱלֹהִים** – עילוי רביע, אפשר כעין מונח רביע, והן חמש מדרגות אחרות (הסולם סעיף שמט). אחרי ירידת הקול במדרגות היה דיבור של שתי גירסות "עשרת הדברות" או שתי דברות ראשונות לכל ישראל והשאר באמצעות משה.

תה' טו,ב) **אַתְּו דְבָר אֱלֹהִים – אַתְּו** – מהפך לגרמיה, אפשר להסביר ע"פ **הדר זקנים** (מבעלי התוספות) שבקריאה ללא פסק **תה' טו,ב**) **אַתְּו דְבָר אֱלֹהִים** מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא כל י' הדברות בדבור אחד. בקריאה עם פסק **תה' טו,ב**) **אַתְּו דְבָר אֱלֹהִים** (א) מלמד שחזר על כל דיבור ודיבור בפני עצמו, (ב) שמשמע **פסק** טעמים לפי השגתו בדברי ה'.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור ל) כי במצותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דורגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דורגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישייה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרש"פ – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטיי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עפירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

1.6 שמות יתרו יחא, (התשע"ו) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כא: וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר: ס

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (שמ' יתרו כא, ד"א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר לו (בני ישראל לה') קיבלנו עלינו ת"ל (שמ' ית' כב, אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ, אֲנֹכִי הוּא בְּכָלל (של עשר הדברות) ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל מה אֲנֹכִי היה לו דיבור בפני עצמו וקבלה בפני עצמו כך כל דיבור ודיבור היה לו דיבור בפני עצמו וקבלה בפני עצמו. מה ת"ל לְאַמֵּר מלמד שהיה אומר להן (לאשר) על כל דיבור ודיבור על לאו לאו (לאשר שיקיימו את הלאו) ועל הין הין (לאשר שיקיימו את הדין). **מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ד לְאַמֵּר**. מלמד שהיו אומרים על הן (על דיבור של עשה אומרים) הן ועל לאו (על דיבור של לא תעשה אומרים) לאו, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר, על הן הן ועל לאו הן.

אפשר כי הקבלה בפני עצמה מרומזת בטעם סלוק של מלת (שמ' יתרו כא, לְאַמֵּר – בתפקיד הגבלה, שיאשרו כל דיבור לעצמו. וטעם טפחא (בהטעמה בטעם תחתון) של מלת (שמ' ית' כב, אֲנֹכִי בתפקיד של טעם עוצר מרמז לדרשת רשב"י שהדיבור הראשון מדגים שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל, שכאשר ה' חזר על דבריו כל דיבור היה בפני עצמו וכל קבלה הייתה בפני עצמה.

לדיון הבא מוצגים הפסוקים הבאים:

שמות יתרו כב: אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרֵית עֲבָדִים: (כתר – טעם עליון: פשטא מונח זקא-קטן דרגא תביר מרכא טפחא מונח אתנח)

שמות יתרו כב: אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרֵית עֲבָדִים: (ג"א – טעם עליון: פשטא מונח זקא-קטן מונח טרסא קדמא ואולא מונח רביע)

בראשית א, א: בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:
דברים ואתחנן ו, ד: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ – בטעם עליון טעמיו: **אֲנֹכִי** – פשטא, ה' – "שופר הולך" (במנהג ספרדים) "מונח" (במנהג אשכנז) **אֱלֹהֶיךָ** – זקא-קטן

הסבר המלים בשילוב עם תבנית טעם עליון:

אֲנֹכִי – עצמותו ומהותו של בורא כל עלמין, טמיר ונעלם, שהוא אחד ויחיד ואין בלתו כמרומז בטעם **אֲנֹכִי** – פשטא בטעם עליון, אפשר כהסבר [תניא ליקוטי אמרים פרק כ] בתפקיד אחד, אותו אחד ויחיד שהיה לפני הבריאה הוא גם אותו אחד ויחיד אחרי הבריאה, פשוט ובלתי מורכב.

השמעתי את שמי ה' – במאמר, המרומז בשם הטעם "שופר הולך" (במנהג ספרדים) שעל-ידו ובראתי כל עלמין, והרבי מרומז באחד מתפקידיו של טעם "מונח" ללמד רבוי.

והנחתי (המרומז בשם הטעם "מונח" (במנהג אשכנז)) בבריאה שני עקרונות תורה שבשביל קיומם בראתי כל עלמין, והמרומזים בטעם זקא-קטן בתפקיד של שתיים במלת **אֱלֹהֶיךָ** ועל פיהם אני אֲדֹנָי (ואדון) ואנהיג לכל הברואים. (א) מצוות עשה (ב) מצוות לא תעשה.

לתוכן ולתבנית הטעמים של הכתוב **אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ** פשטא מונח זקא-קטן (בטעם עליון) ולתבנית הטעמים טפחא (=טרסא) מונח אתנח (בטעם תחתון) ויש הסברים נוספים אבל נסתפק במוצג.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת מכות כג, ... אבל הענין כמ"ש שנתן לנו הקב"ה תרי"ג מצות שס"ה לאויין ורמ"ח עשין ובא הרבוי מצד המקבל כי מצד הנותן ב"ה כולם הם כמצוה אחת וז"ש **אֲנֹכִי** ו- **לֹא-יִהְיֶה-לָּךְ** מפי הגבורה שמענום ואמרו במדרש כל הדברים דבר ה' ומה ת"ל **אֲנֹכִי** ו- **לֹא-יִהְיֶה-לָּךְ** מלמד שאמר המקום עשרת הדברות בדבור אחד מה שא"ל לכו"ל לומר כן והוא מבואר כי הוא אחד ומצותיו אחד ולא יקבלו רבוי מצדו ית' ב"ה והוא כי במצות **אֲנֹכִי** שהיא אמנות היחוד והפוכה **לֹא-יִהְיֶה-לָּךְ** שלא לשתף ש"ש (שם שמים) ודבר אחר נכללו כל הלאויין ועשיין

מאור ושמש שמות פרשת יתרו וזהו זכור ושמור בדבור אחד נאמרו פירושו, 'בדבור אחד' - הוא הכלול, דהיינו **אֲנֹכִי** - שם נאמרו 'זכור' ו'שמור', דהיינו אם יזכור שהוא יתברך שמו הוא אלהים - ממילא ישמור כל התורה כולה, כמו במצות שבת שבדברות ראשונות כתיב 'זכור' ובדברות האחרונות כתיב 'שמור' שזה תלויה בזה, כן כל התורה כולה הוא כלול ב- **אֲנֹכִי**; ונמצא שבדיבור **אֲנֹכִי** יש גם כן 'זכור' ו'שמור' דהיינו כנ"ל - שאם יזכור שהוא אלהים ישמור תורתו כנ"ל, והבן.

תורה שלמה [צט] אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ, ומהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, אמר רבי פנחס בר חמא ממתן תורה זכו ישראל לקרות שמע, כיצד, את מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה, אמר להם: (דב' ואת' ו, ד) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל (שמ' ית' כב, אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ**, נענו כולן ואמרו (דב' ואת' ו, ד) **הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אֶחָד**. ומשה אמר ברוך שם כבוד מלכותו (דב' רבה פ"ב – ב לא). (ובהערה על [צט] כתב) (שמ' ית' כב, אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ, ומאותה שעה יחדו מלכותו של הקב"ה עליהם ואמרו אלו לאלו (דב' ואת' ו, ד) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**, ... [ירושלמי ברכות פ"א ה"ה] רבי לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן (בפרשת קריאת שמע) (שמ' ית' כב, אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ) – (דב' ואת' ו, ד) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל (הוּא אֱלֹהֵינוּ, שמ' ית' כב, לֹא-יִהְיֶה-לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי וְגו')** – (דב' ואת' ו, ד) **הוּא אֶחָד** ... ראשונים שלא מנו אנכי בכלל תרי"ג מצות משום שסוברים שזוהי בכלל מצות יחוד השם ומצות עשה דקריאת שמע. הרמב"ן בפיה"ת (כב, מצות (אנכי) תקרא בדברי רבותינו קבלת מלכות שמים,

אֲנֹכִי הוּא אֱלֹהֶיךָ – טעם תחתון: טפחא מונח אתנח, (דב' ואת' ו, ד) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** – טעם תחתון: דמיון תבנית הטעמים הפותחת, עשוי לרמז למקבילה ולשילוב עשרת הדברות בקריאת שמע. מצות היחוד – מצות קבלת עול מלכות שמים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דוקא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרשא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור רבות, מכל מקום; **דוקא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט; **זקא-קטן** – 1; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף השלישי; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** – גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט); **תלישא-קטנה** = **טרסא** – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

נשוא חלק מטעמי הפסוקים הבאים:

שמות יתרו כב, בטעם עליון)	אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ	אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּתֵי עַבְדִּים:
שמות יתרו כב, בטעם תחתון)	אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ	אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּתֵי עַבְדִּים:
בראשית א,א	בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים	אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ:
דברים ואתחנן ו,ד	שְׁמַע יִשְׂרָאֵל	ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

הפסוקים בתבנית טעמים קרובה, (אשכנז) טפחא [מונח] אתנה, (ספרדים) טרחא [שופר הולך] אתנה. נתחיל בדרשת חז"ל ל- **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל** המלה שמע היא בלשון יחיד, וחז"ל דרשו רבוי בכל לשון שאתה (הישראל) שומע, העלתה ההשערה כי טעם טפחא = טרחא כאן תפקידו לרמז על רבוי לשונות, ותפקיד אחר פותח טפח להתאפיין ע"י **יִשְׂרָאֵל** – אתנה, למעט עמים אחרים.

בדומה לכך **בְּרֵאשִׁית** – טפחא, רבוי ללא הגבלת מרכא (מאריך). להודיע כי המאמר **בְּרֵאשִׁית** הוא רבוי מאמרות שנאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן לסיודור הבריאה דבר במקומו, ועל רבוי הנבראים שנבראו בבת אחת בהתאמה למאמרות, מלת בראשית מאופיינת ע"י **בְּרָא אֱלֹהִים** – מונח אתנה, אתנה ממעט כל אפשרות אחרת פרט לאמירה ובריאה ע"י א-לקים לבדו. בדומה לכך **אֲנֹכִי** – טפחא (טרחא) בטעם תחתון, במתן תורה כל הדברות נאמרו בבת אחת ואח"כ חזר הקב"ה ופרטן. מלת **אֲנֹכִי** – טפחא, מאופיינת ע"י **הִי אֱלֹהֶיךָ** – מונח אתנה, אתנה מגביל לאמירה ע"י ה' א-לקיך לבדו.

ראיות לקשר בין הפסוקים **בראשית א,א** ו-**שמות יתרו כב,**

בבלי ראש השנה לב,א רב יוסף אמר: כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני. רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי ניהו – ויאמר – (ויאמר) דבראשית תשעה הוו! – בראשית נמי מאמר הוא, כדכתיב (תהלים לג), **בְּדָבָר ה' שְׁמַיִם נִעֲשֶׂוּ** **זוהר ח"ב יתרו צג,ב** הני עשר אמירן דאורייתא אינון כללא דכל פקודי אורייתא כללא דעילא ותתא כללא דכל עשר אמירן דבראשית וגו'

עשרת הדברות כוללות כל מצוות התורה של מעלה ומטה וכוללות כל עשר האמירות של בראשית. ב- (**בבלי שבת פח,ב**) למד כי כל דיבור נחלק לשבעים לשון, אז יוצא שגם עשר מאמרי בראשית נחלקו לשבעים לשון, וזהו גם ענין קריאת שמע בכל לשון.

תפקידי טפחא = טרחא, המתגלים כאן: (א) שנוי רבוי הרבוי כאן הוא רבוי מאמרות, לשונות; (ב) פותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו. (**שמ' ית' כב**) **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ** – מאמר ה' פותח בטעם עליון, כעין רמז למחשבה על בריאת העולמות,

(**שמ' ית' כב**) **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ** – מאמר ה' יורד לטעם תחתון, כעין רמז לדיבור על בריאת העולמות,

(**בר' א,א**) **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים** – מאמר ה' באותה תבנית טעמים כמו טעם תחתון של (**שמ' ית' כב**) **אֲנֹכִי** וגו', כעין רמז למעשה בריאת העולמות, מתגלה תכלית המחשבה של ה'

(**בר' א,א**) **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ**: תכלית המחשבה של ה' אין מלך בלא עם והעם מקבל יחודו ומלכותו וזה

(**דב' ואת' ו,ד**) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**: מצות היחוד – מצות קבלת מלכות שמים

שמות יתרו כב: **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּתֵי עַבְדִּים:** (ע"פ ג"א (שלא ע"פ הכתר הממוחשב) – טעם עליון: פשטא מונח זקא-קטן מונח טרסא קדמא ואולא מונח רביע) תבנית הטעמים כעין פרט וכלל ופרט.

פרט קדמאה: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** – טעם עליון: מונח טרסא, כעין שני תפקידי טרסא, (א) שיעור ע"פ **תורה שלמה [פז]** ע"פ **זוהר חדש יתרו לא** – ה' הבטיח לאברהם להוציאם מארץ מגוריהם, אבל לא הבטיח שלא יהיו עובדי עבודה זרה (עע"ז), וכאן הוציאם ממ"ט שערי טומאה, והכניסם בנ' שערי בינה ואלו הן שאנו מונים מיום טוב של פסח ימים ושבעות והמצוה למנות ימים ולמנות שבועות כי בכל יום מוציאנו מכח טומאה ומעלינו לכח טהרה. ה' הוציא כל אחד מישראל במצות פדיון שבועים **[תו"ש [פג] הערה]** ... בספר כד הקמח ערך צדקה: ... בדיבור ראשון אנכי, הזכיר מצות פדיון שבועים של ס' רבוא.

(ב) **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** – מונח טרסא, בתפקיד לפחות שיעור אחד כרמז לרמ"ח מצוות עשה ויש מחלוקת על חלק מהן (כגון רמב"ם רמב"ן) כלל: **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – קדמא ואולא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר **זוהר ח"ב יתרו צג,ב**, **תניא פ"כ** – דיבר ראשון כלל ושורש רמ"ח מצוות עשה.

פרט בתראה: **מִבְּתֵי עַבְדִּים** – טעם עליון: מונח רביע, לפחות ארבע מדרגות עבודת: המזלות הם עבדי ה' **[תו"ש פט הערה]**, פרעה עבד למזלות, המצרים עבדי פרעה, שבויי המצרים עבדים למצרים, ישראל עבדים אפילו לעבדי המצרים.

שמות יתרו כג: **לֹא-יְהִי-לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים-עַל-פְּנֵי:** בטעם עליון תבנית הטעמים כעין פרט וכלל ופרט.

פרט קדמאה: (**שמ' יתרו כג**) **לֹא-יְהִי-לְךָ** – מונח טרסא, בתפקיד שיעור כרמז לשם"ה מצוות לא עשה ויש מחלוקת על חלק מהן (כגון רמב"ם רמב"ן)

כלל: (**שמ' יתרו כג**) **אֱלֹהִים אֲחֵרִים** – קדמא ואולא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר **זוהר ח"ב יתרו צג,ב**, **תניא פ"כ** – דיבר שני כלל ושורש שם"ה מצוות לא תעשה.

פרט בתראה: **עַל-פְּנֵי:** רביע בטעם עליון, **תורה שלמה** (הערה) **[קי]** (א) לא תעשה זכרון למצוה שסופו להשתחוות לו ולעובדו, וכן לא תעשה זכרון לשמי (טט – בן ארבע האותיות) על שדיברתי עמכם מהשמים (ב) (הערה) **[קז]** לא תעשה תמונת השמים העומדים לפני (כנראה הכוונה לארבע חיות המרכבה) **[קכב]** לא בדמותי ולא בדמות שמי. (מכילתא דרשב"י).

[דף על הדף ברא א,א] ... ולפי המבואר בר"ה שם רק צורת **אַרְבַּעָה** פנים וצורות אדם או צורות שמיים שבמדור העליון חיות ואופנים הוא דאסור מלא תעשון אתי וצורות לבנה ג"כ אסור מהיי"ט אבל צורת ארי ונשר לבד אינו אסור דאינו ממשמשין לפני דרק צורות ארבע פנים משמשין במרום ולא צורה אחת לבד.

1.7 **שמות יתרו יח,א** (התשע"ז) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כב: **אֲנֹכִי הִי אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּתֵי עַבְדִּים:** (ע"פ הגרסה בחומשים הנפוצים) – טעם עליון:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשקפה**: **אתנה**, **סלוק** – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי: מהך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – מאריך; רבוי: דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא – טרחא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' ששעיה לגדול, יתור לרבוב, מכל מקום: **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעמטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק** – סודר שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא קטן** – 2; **זקא גדול** – 3; **מונח רביעי** – לפחות 4; ... **זקא קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** – גרש – גרשי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; **מדות דר'** ישמעאל ול"ב **מדות דר'** אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

פשטא מונח זקא-קטן מונח תראא קדמא ואולא מונח רביעי. לעומת גרסת הכתר הממוחשב, השו"ת, מכון ממרא, קורן, מגנס **אָנְכִי תִּי אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים**: – טעם עליון: פשטא מונח זקא-קטן, התבנית הבאה משותפת לטעם עליון ולטעם תחתון – דרגא תביר מרכא טפחא מונח אתנה בטעם עליון מרכא סלוק בטעם תחתון.

[מנחת שי שמות כ בשם החזקוני] ... גם בדברוי אנכי ולא יהיה לך, יש נגינה גדולה (טט: טעם עליון), לעשותן שתיהן פסוק אחד, לזכרון שבדבור אחד נאמרו. כיצד, בתיבת **אָנְכִי** פשטא, ובתיבת **אֱלֹהֶיךָ** זקא קטן, ובתיבת **הוֹצֵאתִיךָ** תלשא (טט: תלישא קטנה נקראת תראא אבל כאן כמו **[אור החיים] (וי אמר כגי) ובתפנהו** תלשא, כמסורת עדתו המרוקאית שתראא נקראת תלשא), ובתיבת **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** קדמא ואולא, ובתיבת **עֲבָדִים** רביעי, עכ"ד. ועיין עוד מ"ש בעל 'ערגת הבשם בפ' כ"ז. ולמען יבחין וירוח הקורא בהן ביחיד ובצבור, אכתבם בס"ד כ"בסוף ספר שמות, כמו שכתבם בעל א"ת, על טוב יזכר שמו. ודע כי תיבות **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, לפי דרכו אינן כי אם בטעם א', ותיבת **עֲבָדִים** בלא רביעי. ובמקצת ספרים גם הם בב' טעמי, ותיבת **עֲבָדִים** ברביעי, כמו שכתב החזקוני.

(ב - ג) אשר הוצאתיך: ג' מלאי' דמלאי', מל' וי"ו קדים לצד", ומל' אל"ף קדי' לתי"ו, ומל' יו"ד קדים לכ"ף, וסי' הוצאתיך זמאור כשדים, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך, "וחברו דמשנה תורה, "הרמ"ה ז"ל. וכן נמס' במסורת שלנו. "ובירושלמי פ' לולב וערבה, הוצאתך כתי' (טט: ראה **פסיקתא רבתא**). עיין "בע"י פ' י' חביב. וכתב בעל "יפה מראה אף על גב דבספרינו הוא מל', כמה פעמי' שהגמ' חולקת עם ספריו' שלנו. **[פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא - י' הדברות פ' קמייתא] (שמ' ית' כג)** **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים** חנניא בן אחי ר' יהושע אומר הוצאתי(ך) כתב כביכול אני ואתם יצאנו ממצרים.

להבדלים בין גרסאות הטעמים יש השלכות ללימוד בפשט עם מידת כלל ופרט וכלל, וללימוד בתורת האר"י שבספר "שער האקדמות" לר' חיים ויטל. **(שמ' יתרו כג)** **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים**: לכתוב זה יש לנו הסברים רעיונים שונים המתחילים בתבנית טעם עליון ע"פ החזקוני ועוברים לטעם תחתון המשותף לכולם. תבנית הטעמים בכתוב זה היא כעין פרט וכלל ופרט וע"פ מסקנה מר' אלעזר בן עזריה ב-**[בבלי נזיר לה - לו]** זה פועל כעין כלל ופרט וכלל. תמיכה לכך שבפסוק זה יש לימוד באורה כלל ואורה פרט נלמד ב-**[זוהר - רעיא מהימנא פר' בהר]** שנשתמש בו אח"כ, אמנם לא במידת הדרישה כלל ופרט וכלל.

הסבר רעיוני (א): הפרט שבכלל ופרט וכלל מלמד כי בני חורין חייבים בשמירת המצוות מסיבות אחדות, עבדים פטורים. שתי סיבות ב-**פרט קדמאה: אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** – טעם עליון: מונח תראא, כעין שני תפקידי תראא, **(א) שיעור** ע"פ **[תורה שלמה פז] ע"פ**

זהר חדש יתרו לא] – ה' הבטיח לאברהם להוציאם מארץ מגוריהם, אבל לא הבטיח שלא יהיו עובדי עבודה זרה (עע"י), וכאן הוציאם ממ"ט שערי טומאה, והכניסם בני' שערי בינה ואלו הן שאנו מונים מיום טוב של פסח ימים ושבעות והמצוה למנות ימים ולמנות שבועות כי בכל יום מוציאנו מכח טומאה ומעלינו לכח טהרה. ה' הוציא כל אחד מישאל במצות פדיון שבויים ע"פ **[תו"ש פג] הערה** ... בספר כד הקמח ערך צדקה: ... בדיבור ראשון אנכי, הזכיר **מצות פדיון שבויים** של ס' רבוא. פירש **[סמ"ג סימן מו - הלכות בבלי ב"ב ע' תקד]** פדיון שבויים מצוה רבה היא. הפרט בתראה מגלה מאיזו דיוטה נמוכה הקב"ה פדה את ישראל.

(ב) שיעור אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ – מונח תראא, בתפקיד שיעור כרמז לרמ"ח מצוות עשה ויש מחלוקת (כגון רמב"ם רמב"ן) על חלק מהן האם לכללם או להחליף באחרות.

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – קדמא ואולא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין **כלל** מלמד וזה כמאמר **[זוהר ח"ב יתרו צגג]**, וכן ב-**תניא פ"כ** – דיבר ראשון כלל ושורש רמ"ח מצוות עשה. וע"פ **[זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (ויקרא) פרשת בהר [המתחיל בדף קח עמוד ב] [הסולם ח ט]]**

ידעת עבד את הבורא ותורתו בדרך כלל לעומת ידיעת בן חורין את הבורא ותורתו בדרך פרט. סיבת פדיון מדיוטה נמוכה ב-**פרט בתראה: מִבְּרִית עֲבָדִים** – טעם עליון: מונח רביעי, לפחות ארבע מדרגות עבדות: המזלות הם עבדי ה' **[תו"ש פט] הערה**, פרעה עבד למזלות, המצרים עבדי פרעה, שבויי המצרים עבדים למצרים, ישראל עבדים אפילו לעבדי המצרים.

הסבר בטעם תחתון לכתוב **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – לפנינו שתי תבניות שמציגות שני ענינים.

(א) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חלה אותה הלכה או אותו ענין אחד, **(ב) הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים והרחבתם, שעל חלק מהפרטים לא חלה ההלכה או הענין השני.

(א) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חלה אותה הלכה או אותו ענין, כתב ב-**[תו"ש יתרו ב, מילואים, ע' רנז]** ... ואמר **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, כדי לתת מופת על אלהותו וקבלת מלכותו מכל מה שראו בעיניהם והם יכולים להעיד עליו. והכוונה לומר חייבין אתם לי האותות והמופתים הנכללים ביציאת מצרים. שתקבלו אלהותי עליכם ממה שראיתם בעיניכם ומפני זה לא אמר אשר בראתי השמים והארץ. כי לא ראו זה בעיניהם ורצה להביא להם ראיה על האלהות ממה שראו הם בעצמם בעיניהם. ועוד כי ההוצאה מארץ מצרים כוללת בריאת עולם, שהנסים הנמשכים אחר ההוצאה היא רבים. ומה שנשתנה הטבע בהם יתבאר מזה חידוש העולם כי אם הקדמות לא ישתנה דבר מטבעו כלל. ומפני זה אמר **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** כי בוודאי היתה ההוצאה מורה על החידוש ועל ההשגחה ועל היכולת שתקבלו עליכם אלהותי ומלכותי ושאהיה אלהים לכם וידון עליכם ושתעבדוני אתם ותהיו לי כשם שהוצאתי אתכם מבית המצרים שהייתם עבדים להם.

לפיכך יש להסביר את תבנית הטעמים בטעם תחתון לכתוב **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – דרגא תביר מרכא טפחא, כמלמדת שכל אחד מהאותות והמופתים בארץ מצרים מעיד והיה מספיק לבד להעיד על חידוש העולם ע"י מבצע האות ומזה על אלהותו (וכל המשתמע מכך) ולכן כאשר ה' י"ש מצווה תורתו (שמצווה מרומזות בטעם עליון) לעם ישראל ככלל וכפרט עליהם לקבלם ולקיימם, שבשביל כך עשה את כל האותות המופתים בארץ מצרים להעבירים משעבוד ע"י **מִבְּרִית עֲבָדִים** – (בטעם תחתון) מרכא סלוק במשמע רבוי מגבלות, שהיו ברבוי מגבלות של אדם ועברו לרבוי מגבלות של מצוות כדי שלא יפלו שוב בידי עע"ו.

ענין שני (ב) עבד עברי וקיום מצוות בכתוב (שמ' ית' כג) **הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים**: התעוררו לרעיון זה מהנאמר ב-**[פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא - י' הדברות פ' קמייתא] (שמ' ית' כג)** **מִבְּרִית עֲבָדִים** ר' תנחום בר חנילאי בשם ר' ברכיה לא נתקלל לעבד אלא כנען **(בר' נח טבה)**, **נְאֻמָּר אָרוּר פְּגַעוּ עַבְדֵי עֲבָדִים יִהְיֶה לְאִחֵי: וּמִנֵּין שְׁכַל מִשְׁפַּחוֹתַי שֶׁל חָם קְרוּיִן עֲבָדִים, שְׁנֵאמַר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים**. שאלו תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי ומה ראה העבד לירצע באזנו מכל איבריו, אמר להם אוזן

ששמעה על הר סיני **(שמ' ית' כג)** **אָנְכִי תִּי אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּרִית עֲבָדִים**: וקיבלה עליה עול מלכות בשר ודם, אוזן ששמעה לפני הר סיני **(שמ' ית' כג)** **לֹא-יִהְיֶה-לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי: וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אֲדוֹן אַחֵר (טט: מלת אלהים במשמע אדון), לפיכך תבא האוזן ותירצע שלא שמרה מה ששמעה, לשעבר היו ישראל עבדים לעבדים, מכאן ואילך הם עבדי של הקדוש ברוך הוא, **(וי' בהר כה, נח)** **כִּי-יִלְכֶּךָ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עִמָּךְ אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֶיכֶם:****

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא ותורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מדרגה; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרחא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקו** – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרשישם – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כולל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פ"ג,ה"ג] מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובבה"מ: **גמ'** נשים מניין **(דב' עקב יאיט)** **נְלַמְדָתְּם אֶתְּם אֶת-בְּנֵיכֶם** את בניכם ולא את בנותיכם. עבדים מניין שנאמר **(דב' וא' יד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד**: את שאין לו אדון אלא הקדוש ברוך הוא יצא העבד שיש לו אדון אחר. **[זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת בהר [המתחיל בדף קז עמוד ב] הסולם עה - עז]** ובגין כך **(שמ' מש' כא,ב)** **וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחַפְּשֵׁי חַגְמָם**, חנם מהו חנם, דלא יהיב למאריה כלום, אלא, דא רזא הכא אוליפנא כתיב **(במ' בהר כה, נה)** **זָכַרְנוּ אֶת-ה' הַיְהוָה אֲשֶׁר-הִצַּלְנוּ מֵאֶרְצֵנוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ**, בלא ברכה, דלא הוה עלנא במצרים עול דלעילא, ת"ח עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא ועל דא (הסולם: ועל כן) פטורין מן המצוות, מאי עול מלכות שמים, ... אצטריך ליה לב"נ לקבלא עליה עול בקדמיתא, ולבתר דיפלה ביה בכל מה דאצטריך. ואי לא קביל עליה בקדמיתא, לא ייכול למפלה. (הסולם ט) ... צריך אדם לקבל עליו עול מלכות שמים בתחילה, ואח"כ יעבוד בו כל מה שצריך, ואם אינו מקבל עליו עול הזה תחילה, אינו יכול לעבוד (ט): **לבעצ המצוות בשלימות)**

[זוהר - רעיא מהימנא כרך ג (ויקרא) פרשת בהר [המתחיל בדף קח עמוד ב] הסולם ח ט] ידיעת בן חורין את הבורא ותורתו בדרך פרט לעומת ידיעת עבד את הבורא ותורתו בדרך כלל. **(וי' בהר כה, נה)** **כִּי-יִלְךְ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עִבְדִים** וגו', פקודא לעבוד בכל מיני עבודה במקדש ולבר ממקדש בכל אינון פולחנין דאקרי עבודה בצלותא לאשתדלא בתר פקודי אורייתא (ט: מצוים לעבוד ה' בעבודות המקדש ומחוצה לו בעבודת התפילה ולקיים מצוות התורה) דכלא אקרי עבודה כעבד דאשתדל בתר מאריה בכל מה דאצטריך (ט: כעבד המקיים כל מה שאדונו צריך) בגין דישאל קרי לון עבדים דכתיב **(וי' בהר כה, נה)** **כִּי-יִלְךְ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עִבְדִים עִבְדֵי הַסֵּם**, מ"ט אינון עבדים, בגין דכתיב **אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֹתְם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, ובגין כך כתיב בעשר אמירן **לבתר** (ט: ולכן כתוב בעשרת הדברות אחר) דכתיב **(שמ' ית' כג) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** (ט: אח"כ כתוב **מִבְּרִית עִבְדִים**: מכאן נלמד) למפלה ליה (ט: לעבוד ה') כעבד דפלה למאריה דפריק ליה מן מותא דפרק ליה מכל בישין דעלמא (ט: כעבד שאדונו גאלו / פדאו ממות וכל רע), (הסולם עז) בתרין זינין (נ"א שמהן אלין) אקרון ישראל לקודשא בריך הוא **עִבְדִים** דכתיב **(וי' בהר כה, נה)** **עִבְדֵי הַסֵּם** ואקרון בניס דכתיב **(דב' ראה יד, א)** **כִּנְיָם אֲתֶם לְה' אֱלֹהֵיכֶם**, בזמנא דידע ליה ב"נ לקודשא בריך הוא בארת כלל כדין אקרי עבד דעבד פקודא דמארי ולית ליה רשו לחפשא בגניווי וברוין דביתיה (ט: ואינו רשאי לחפש בגניווי ובסודות הבית), בזמנא דידע ליה ב"נ בארת פרט כדין אקרי בן רחימא דיליה כבן דחפיש בגניווי בכל רזין דביתיה (ט: נקרא בן אהוב הרשאי לחפש בגניווי ובסודות הבית).

[שפת אמת שמות פרשת משפטים שנה תרנ] וכוזוהר בהר (ט: הנ"ל) איתא ע"פ (שמ' מש' כא,ב) כִּי תִקְרָה עֶבֶד עֲבָדִי שֶׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחַפְּשֵׁי חַגְמָם: דכ"ז שהיה עבד מה שקיים מצות ה' **חַגְמָם** ע"ש דמאן דכפית באחרא א"י (ט: הכפוי לאחר אינו יכול) לקבל עול מלכות שמים וכיון דמהאי פטור מכולא פטור ע"ש (ט: היות ופטור מקריאת שמע כי אינו יכול לקבל עול מלכות שמים אז פטור משאר המצוות). ותמוה דהא עבד חייב בכל המצוות. אבל הענין הוא כנ"ל שא"י לזכות לפנימיות המצוות רק מי שהוא בן חורין ויכול לקבל עול מ"ש בשלימות. וכ"ה במשנה שקדמה פ' שמע שיקבל מ"ש (ט: מלכות שמים) תחלה ואח"כ עול מצוות. (ט: ובסיכום היות ואינו יכול לקבל עול מלכות שמים אינו יכול לבעצ המצוות בשלימות)

[אוצרות היושלים, הרב ב"ס אברהם, פר' עקב, ע' 122 (אוצר החכמה)] התלמוד הבבלי (חגיגה ד, א) קובע שעבד כנעני חייב במצוות כאישה. ברור הדבר שלפי הבבלי עבד עברי חייב בכל המצוות. הירושלמי אינו מסכים עם מהלך זה. לפי דרשת הירושלמי יוצא שכל מי שמשועבד לאינון אדונו פטור מקריאת שמע. אם עבד עברי פטור מקריאת שמע, דהיינו, קבלת עול מלכות שמים שהיא הבסיס לכל המצוות, על אחת כמה וכמה שפטור הוא משאר מצוות. חרות מוחלטת, לדעת הירושלמי היא תנאי בסיסי לקיום מצוות ולהתקדמות רוחנית.

הוכחה לחירות המוחלטת נמצאת ב- **(שמ' וארא ויג) וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר נִצַּחֲם אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל-פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס [ירושלמי ר"ה פ"ג,ה"ה]** א"ר שמואל בר רב יצחק על מה ציום על פרשת שילוח עבדים ... המצוה הראשונה שנצטוו ... היא המפתח לשאר המצוות. עבד אינו שייך בעבודת ה' (ט: לפי השפת אמת מפני שאינו יכול לקבל עול מלכות שמים בשלימות).

(שמ' ית' כג) הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים והרחבתם, שעל חלק מהפרטים לא חלה ההלכה. הכתוב מדבר על יציאה מעבודות לחירות. אפשר כי תבנית טעמי המקרא בטעם תחתון, מלמדת שהמוכר עצמו לעבודת ממעט עצמו מקיום המצוות המרומזות בטעם העליון באותם מלים. והבורא מזהיר שלא לא ימעט עצמו מקיום מצוות. כגון **(שמ' מש' כא,ד) אִם-אֶדְנִי יִסְרְלוּ אִשָּׁה וַיִּלְדְּהָ לָהּ בָנִים אִו גְּבוֹת** שאדונו נותן לו שפחה כנענית והוא חייב לבוא אליה ולהוליד ילדים ממנה. בעוד שישיראלי בן חורין אסור בזה. ובהסבר ה-**[שפת אמת]** הבורא מזהיר שלא לא ימעט עצמו מקיום מצוות בשלימות.

טעם טפחא במלת **מִצְרַיִם** בתפקיד כפותה טפה להתאפיין מהכתוב אחריו **מִבְּרִית עִבְדִים** ואז תבנית הטעמים של **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – מרכא טפחא כיתור לרבות על ישיראלי בן חורין כאשר העני ביותר ש"מ התורה נתנה לו רשות לצאת ממעלתו זאת ולהיות עבד מרבה על עצמו את מצב העבודת שהיה בו במצרים.

טעם תביר של **הוֹצֵאתִיךָ** מרמז שאם ישיראלי ימכור עצמו לעבודת ימעט עצמו ממצוות שונות, כאשר מצוות עשה מיוצגות בדבור הראשון באותן מלים ומספרן מרומז בטעם עליון תרסא של אותה מלה **הוֹצֵאתִיךָ**.

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – בטעם עליון קדמא ואולא, בתפקיד כעין כלל, היינו ידיעה כללית שיש בורא ואדון וע"פ (הסולם עז) העבד לא פנוי לשום עשיה בעבודת ה', הוא אינו יכול לחפש בגניווי המלך היינו שאינו יכול ללמוד ולכן הוא לא משפיע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** – בטעם תחתון דרגא תביר מרכא טפחא, בתפקיד הפרטים, ע"פ (הסולם עז) זו עבודת הבן שנוהג בו בעשיה וחיפוש בגניווי דמלכא, יכול ללמוד ולהוסיף ולהתחזק בקבלת עול מלכות שמים ועול מצוות, הוא משפיע.

הסבר רעיוני (ב): שורש לחיוב קיום מצוות ושורש לפטורין שונים בקיום מצוות. **מִבְּרִית עִבְדִים** – בטעם עליון מונח רביע משמש כעין כלל סוגר המרבה לפחות ארבע סיבות בנוסף על עבודת, שהן כעין **אֶרֶץ מִצְרַיִם** מצבי מיצר לפטור מקיום מצוות.

כגון פטור מעליה לרגל, נשים עבדים קטן הרש שוטה בעל ריח רע, מפאת מרחק, מפאת טומאה, מפאת חוסר נחלה, אשה ועבד כנעני פטורין ממצוות שהזמן גרמן, כהן בעל מום או בעל מוגבלות לא יעבוד במקדש, לוי מוגבל בגיל, ועוד מוגבלויות אחרות. פועלים יש להם כעין עבודות ולכן מקילים עליהם בק"ש, תפילה, וברה"מ.

בעשרת הדברות הצווי הראשון הוא להיות בן חירות שיוכל לקבל עול מלכות שמים במלוואה, לקבל עול מצוות במלוואה. מיד אחרי פרשת יתרו ובה מתן תורה, פותחת פרשת משפטים ברעיון להזייר אדם ישיראלי שלא ימכר לעבד עברי כי יהיה מוגבל בעבודת ה', מנוע מלהתקרב לקב"ה שאוהב אותו.

ב"ה טוב טעם ודעת (טסור ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התש"א – תצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשט – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור רבוב, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, צבנת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה, עיירה, שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה, עיירה, שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו נושא/ים אחר/ם בתושב"ע פ.

1.8 שמות יתרו יחא (התשע"ח) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כג: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: (גירסת הכת"ר הממוחשב)
שמות יתרו כג: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: (גירסת השו"ת הממוחשב, פני: הנו"ן נקודה בקמץ בלבד, למרות שהביאו **מנחת שי** (מהשו"ת הממוחשב) **(שמות יתרו כג, ב)** פני: הנו"ן נקודה בקמץ ופתח. [פני]. ויש לעיין האם כוונתו שהפתח הוא כאשר הטעם רביע, והקמץ הוא כאשר הטעם סלוק, או האם יש קמץ ופתח בלי קשר לטעם) הערות על טעמי **לא יהיה לך** אם שלוש המלים קשורות בטעם עליון או בטעם תחתון בשני טעמי מקף אז לא היה צריך להיות טעם מונח במלת "לא" ולא טעם מרכא במלת "יהיה". אם "לא-יהיה" במקף אז מלת "לא" אינה אמורה להיות בטעם מונח, ורק מלת "יהיה" בטעם מרכא או מונח. אבל לא מצאנו בתנ"ך טעם מרכא לפני טעם תלישא-קטנה(=תרסא), פרט לעשרת הדברות בשמות יתרו ובדברים ואתחנן. זה מלמד כי טעם מרכא אינו באותה תבנית טעמים שבה משתתף טעם תרסא. מלת **יהיה** בטעם מרכא וטעם געיא(=מעמיד). שני הטעמים באות "יוד".

לפי הדפוסים השונים טעם מרכא הוא חלק ממערכת טעם תחתון (ללא טעם געיא) ואחריו מלת **לך** בטעם תביר. ואין מקף בין המלים. **יהיה לך**

בטעם עליון מלת "יהיה" בטעם געיא(=מעמיד) אחריה טעם מקף ומלת "לך" בטעם תלישא-קטנה(=תרסא) **יהיה לך**. ההטעמה אחרי השוא ועושה אותו שווא נח. פרט לעשרת הדברות בשמות יתרו ודברים ואתחנן, בכת"ר הממוחשב רק מופע אחד של געיא(=מעמיד) אחרי השווא **(במ' בהע' ט, ט)** פני יהיה טמא לך פש או בדרה החקה לךם בכתר הממוחשב מצאנו בתנ"ך 157 מופעים של מלת "יהיה" כאשר טעם געיא(=מעמיד) לפני השווא ומראה כי זהו שווא נע. מהם 58 מופעים של "יהיה-מלה" שתי מלים מחוברות במקף. כאן זה יראה כך **יהיה לך** זאת גב' קורב בעשרת הדברות כאן וגם ב-**(במ' בהע' ט, ט)** פני יהיה טמא. ולא כגירסת הכתר הממוחשב בירתו ובהעלותך שטעם געיא(=מעמיד) אחרי השווא. נמשיך בגעיא לפני השווא.

אם מלת "לא" במונח אז אין מקף אחריה בטעם עליון ובטעם תחתון, וכללית יראה **לא יהיה לך**. משמעות הדבר שטעם מונח במלת "לא" מרבה את תפקיד הטעם הבא או של תבנית הטעמים הבאה. כגון דרוש עוד פעם את טעם תרסא בטעם עליון, או דרוש עוד פעם תבנית מרכא תביר וגו' בטעם תחתון.

גירסת השו"ת מלת "לא" בטעם געיא(=מעמיד) **לא** ואין מקף. אפשר שמלת "לא" צריכה להיות בטעם געיא(=מעמיד), אחריה מקף ואחריו מלת "יהיה" בטעם מרכא, ויראה כך **לא יהיה לך** בטעם תחתון או ללא מעמיד **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני:** ראה להלן בירור של הרב-משמעות של **לא יהיה לך** בטעם תחתון כתוצאה מהמקף, ע"פ **[מכילתא דר"ש יתרו פרשה ו]**.

בטעם עליון זה יראה כך **לא יהיה לך** – געיא(=מעמיד) מקף מונח תרסא. או ללא געיא **לא יהיה לך** אבל אז אין הסבר לגרסת השו"ת והכת"ר למקף שבין מלת "יהיה" ומלת "לך". אם יש מקף הכתוב בטעם עליון יהיה **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני**

שמות יתרו כג: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (גירסת תורה תמימה לטעם עליון)

גירסה זאת מקשה על גלוי מעניין בלימוד בפנימיות התורה, שעשרת הדברות בשמות יתרו מכילות רמז לעשר ספירות דעיוגולים. מונח נוסף שכאן מקלקל זאת. וגם לא מספיק להועיל לגירסה של הכת"ר הממוחשב שבה אין טעם תרסא בדיבר הראשון ואין גם טעם מונח שלפניו שמרבה תפקיד תרסא ונשאר רק עם תשע תלישות (קטנות=תרסא) וגדולות(=תלשא).

נמשיך עם **(שמ' יתרו כג)** **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני** בטעם עליון
 נמשיך עם **(שמ' יתרו כג)** **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני:** בטעם תחתון

1.9 שמות יתרו יחא (התשע"ט) (בהשתתפות נחלת יעקב)

נמשיך עם **(שמ' יתרו כג)** **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני** בטעם עליון
 נמשיך עם **(שמ' יתרו כג)** **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני:** בטעם תחתון

[בבלי שבת עבג], (כיום שבת) נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר – פטור, לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, רבא אמר: פטור, ... דתניא, חומר שבת משאר מצות (בהמשך הגמרא מתברר שרישא של הברייתא משה בין שבת לע"ז), וחומר שאר מצות משבת (בהמשך הגמרא מתברר שסיפא של הברייתא משה בין שבת לשאר מצות פרט לע"ז). חומר שבת משאר מצות: עשה שתיים בעולם אחד - חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות (הכוונה לע"ז). וחומר שאר מצות (פרט לע"ז) משבת - שבשאר מצות שגג בלא מתכוין - חייב, מה שאין כן בשבת. **[רמב"ם שבת פ"א, ה"ח]** כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית לו מלאכה אחרת שלא נתכוין לה פטור עליה לפי שלא נעשית מחשבתו, ... נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר ... אינו חייב כלום וגו' **[רמב"ם שגגות פ"ב, ה"ז פ"ז, ה"א]** ... אע"פ שנתכוין לחתוך הואיל ולא עשה מחשבתו פטור מן החטאת שזה כמתעסק ולא אסרה תורה (בשבת) אלא מלאכת מחשבת וגו'. **[בבלי שבת עבג]**, אמר מר: חומר שבת משאר מצות, שהשבת עשה שתיים (מלאכות שונות אסורות) בעולם אחד (בשכחה אחת של מלאכות אסורות) - חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות (הכוונה ל) אעבודה זרה, ... דאמר רבי אמי: זיבח וקיסר וניסך בהעלמה אחת - אינו חייב אלא אחת. במאי אוקימתא - בעבודה זרה, אימא סיפא: חומר בשאר מצות, שבשאר מצות (פרט לע"ז) - שגג בלא מתכוין - חייב, מה שאין כן בשבת. אבל הרמב"ם פסק כי על כל פעולה בעולם אחד יש חטאת **[כסף משנה קרבנות הל' שגגות פ"ז, ה"א]** הרמב"ם פסק ע"פ סנהדרין פרק ארבע מיתות, **[לחם משנה]** הרמב"ם פסק ע"פ [כריתות ג,א]. האי שגג בלא מתכוין דעבודה זרה היכי דמי? ... באומר מותר, **[רש"י שבת עבג]**, כגון גר שנתגייר בין הנכרים, כסבור שאין עבודה זרה בתורה, וקרי ליה שגג בלא מתכוין.

הסבר ע"פ טעמי **(שמ' יתרו כג)** **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני** בטעם עליון תבנית הטעמים מונח תרסא = תלישא-קטנה קדמא ואולא רביע, כעין תבנית פרט קדמאה וכלל ופרט בתרא.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשס"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח = רבוי; מהפך פשטא = מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא = מצרף; תבר = מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שני /או רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תבר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תבר מרכא טפחא – קבוצה שממעתים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ב – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיניט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שכחה. פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע"פ.**

פרט קדמאה: (שמ' יתרו כג) לא יתנה לך – מונח מקף תרסא, טעם מונח מרבה כעין עוד טעם תרסא. ונראה שכאן כל טעם תרסא שייך לכלל אחד משני כללים. כלל אחד עוסק בכל מצוות לא תעשה, כלל שני עוסק בתת קבוצה והיא קבוצת מצוות לא תעשה בעבודה זרה. לכל מצוות הלא תעשה טעם תרסא ששמו בנוסח אשכנז תלישא-קטנה מרמז לתלישת ידיעת האיסור היינו שכחה ובלשון התורה שבע"פ העלם (ידיעה). כמו כן, לכל מצוות הלא תעשה טעם תרסא עשוי לשמש בתפקיד אומדנה (כעין שיעור) האם העושה עבר על הלא תעשה או לא עבר.

כלל וטעם תרסא אחד. כלל: (שמ' יתרו כג) אלהים אחרים – קדמא ואולא, מרמז כי בכתוב נמצא כעין כלל מלמד וזה כמאמר [זוהר ח"ב יתרו צגב, ו-תניא פ"כ] – דיבר שני כלל ושוורש שס"ה מצוות לא תעשה. יש מחלוקת (כגון בין רמב"ם ובין רמב"ן) על מצוות לא תעשה אחדות האם הן או אחרות כלולות במנין זה. טעם תלישא-קטנה מרמז להעלם ידיעת מצוות לא תעשה כלשהי. דבר זה למדנו קודם ללימוד שכאן בדיבר הרביעי של קדושת שבת ומדימיון תבניות הטעמים הצענו ללמוד לדיבר השני. הסבר בכלל העוסק בע"ז. ע"פ [בבלי שבת קה,ב] השלטת יצר הרע על פעולות האדם מובילה לע"ז וזה בסיס לכל העבירות.

כלל וטעם תרסא שני.

[מנחת חינוך, מצוה כו] (כותרת המצוה) שלא נאמין אלוהות בלתי השם לבדו. (ציטוט המצוה) (א) שלא נאמין אלהים זולתי השם יתברך לבדו ש נאמר (שמ' יתרו כג) **לא יתנה לך אלהים אחרים על פני** ופירושו לא תאמין אלוה אחר זולתי.

א. כן פירשו הרמב"ם ושאר מוני המצוות, זולת הסמ"ק סי' ס"א שכתב: **שלא לקיים עבודה זרה, ושיטתו היא כהמכילתא שהביאה רש"י כאן. ב. כן פירש הרמב"ן וכמבואר לקמן ודלא כרש"י שכתב: ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה בקרחתם אלהים אצלו. ולכן פירש כהמכילתא הני"ל דלא יתנה לך היינו לא תקיים.**
 וכתב הרמב"ן ז"ל [בפירוש התורה כאן, ובהשגותיו לשה"מ ל"ה ה"ן, לא תמצא לעולם שיאמר הכתוב אלהים אחרים רק על האמנת הלב, אבל על העשיה לא יאמר לעולם לא תעשה אלהים אחרים, כי לא תפול בלשון עשיה אחרים]. ויפה דקדק ז"ל, דברי פי חכם חן. ג: דשייך לומר לא תקבל עליך לשום אחר לאלוה ולא תעבדנו, אבל קבל עליך אלוה אמיתי ותעבדנו, אבל לא שייך לומר לא תעשה דבר אחר לאלוה אלא האלוה האמיתי, דחלילה לחלילה להזכיר בו עשיה, כי הוא העושה כל ולא נעשה. (פי' הטור עה"ת). וכן בקיום משמע ח"ו דאלהים אחרים אינו רשאי לקיימם, ומה דמות תערכו לו שיהא רשאי לקיימו, אלא על כרחך דפירושו שלא לעלות במחשבה, מלשון והיה ה' לי לאלהים. (משנת חכמים שם).

נסביר את **[מנחת חינוך מצוה כ"ו]** ע"פ תבנית הכתוב. **[בשולי המנחה]** כתב שהש"ס חיפש אזהרות על העבודות האסורות בעבודה זרה להזהיר עליהן בפני עצמן, ובנוסף כל האזהרות נכללו בלאו אחד (שמ' יתרו כג) **לא יתנה לך אלהים אחרים** והוא לאו **שבכללות** ובמצב כזה לומדים האזהרה אף מלאו שבכללות. ולפי עניות דעת טט הכתוב הזה הוא השורש לכתובים האחרים, על-פיהם מענישים. הלאו **שבכללות** מרומז בתבנית הטעמים של **אלהים אחרים** – קדמא ואולא בתפקיד כלל.

פרט קדמאה הוא טעם תרסא שני: (שמ' יתרו כג) לא יתנה לך – טעם תלישא-קטנה מרמז להעלם ידיעת אמונת הבורא בלבד וכתוצאה עבירה על מצוות לא תעשה של עבודה זרה.

נקדים לברר תפקיד טעם מקף בין המלים (שמ' יתרו כג) **לא יתנה לך** – מקף שאחרי מלת "יהיה" בורר בין משמעויות **יתנה לך** (א) יהיה בהיותך – היינו ברשותך **אלהים אחרים**. (ב) לא **יתנה לך** בהיותך, במחשבתך אמונה ב-אלהים זולתי השם יתברך לבדו, טעם תלישא בתפקיד עקירה (= שכחה = שוגג) של ידיעת אמונת הבורא בלבד. התורה ממשיכה עם מצב (ב). ברשותך קשור לטעם תחתון. לימוד מדמיון תבניות טעמים.

שמות יתרו כג: לא יתנה לך אלהים אחרים על פני בטעם עליון תבנית הטעמים מונח תרסא קדמא ואולא רביע והיא כעין פרט וכלל ופרט. תבנית הדומה מאד לתבנית הטעמים של הדיבר הרביעי (שמ' ית' כה) **זכור את יום השבת לקדשו**: - בטעם עליון תלישא-קטנה מקף קדמא ואולא רביע, טעם תרסא = תלישא-קטנה רמז לעקירה = שכחה = שגגה, קדמא ואולא מרמז לכלל כלשהו, רביע רמז לארבעה פרטים. ואפשר שתבנית הטעמים מרמזת אל **[משנה שבת פ"ז,מ"א]** כלל גדול אמרו בשבת (הימצאות לימוד בכלל ופרט מרומז בתבנית הטעמים קדמא ואולא של **את יום השבת**) (הפרטים הם) (טט: פרט א) כל השוכח (השכחה = השגגה מרומזת בטעם תרסא) עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת (טט: פרט ב) היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת (טט: פרט א) היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה (טט: פרט ד) העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת: **ב-פירושי המשניות רמב"ם שבת פ"ז,מ"א]** מוסברת המשנה בארבעה פרטים שהם ארבע שגגות ובהתאמה החטאות לכפר עליהן.

במסכת ע"ז אין משנה על שגגת ע"ז. אבל תבנית הטעמים הדומה בטעם עליון של הדיבר השני המרכבת מפרט קדמאה, כלל, פרט בתראה. הפרט קדמאה הוא **לא יתנה לך** בהיותך, במחשבתך אמונה ב- **אלהים אחרים** זולתי השם יתברך לבדו, (מחשבה בלי מעשה) הכלל ע"פ **[בשולי המנחה]** הוא (שמ' יתרו כג) **לא יתנה לך אלהים אחרים** והוא לאו שבכללות לכל האזהרות בעבודות בפועל של ע"ז פרט בתראה ע"פ **[רמב"ם הל' שגגות]** הוא בעל ארבעה פרטים של שגגות בע"ז. התבנית הזאת מעוררת לחשוב על לימוד דומה לדיבר הרביעי (שבת). אפשר כי הרמב"ם הרגיש בדמיון זה וכתב ב-**[הלכות שגגות פ"ז,ה"א]** הלכה בשגגת ע"ז כעין משנה המקבילה ל-**[משנה שבת פ"ז,מ"א]** בשגגת שבת, ובה ארבעה חילוקי הלכות, שהם ארבע שגגות ובהתאמה החטאות לכפר עליהן.

[רמב"ם הלכות שגגות פ"ז,ה"א] הלכה בשגגת ע"ז המרומזת בטעם תרסא של **לך** בתפקיד עקירת ידיעה (= שכחה = שוגג) בלאו שבכללות של **אלהים אחרים** ובו **על-פני** – רביע מרמז לארבעה חילוקי שגגות ובהתאמה החטאות לכפר עליהן. (טט: א) המשתחוה לע"ז (טט: אחת) וניסך וקטר וזיבח בהעלם אחת (טט: ארבע עבודות כלליות) חייב ארבע חטאות, (טט: ב) וכן אם פיעז עצמו לפעור וזרק אבן למרקוליס (טט: עבודות זרות שונות כל אחת עם עבודה יחודית לה) בהעלם אחת, חייב שנים, וכן כן כיצוד בזה יחא יחייב על כל עבודה ועבודה, במה דברים אמורים בשהזיד בע"ז (טט: ידע שזאת ע"ז) ושגג בעבודות אלו (טט: שגג = שכה בעבודות יחודיות אלו אסורות לעבודות הזרות האלה), (טט: ג) אבל אם הזיד בעבודות אלו ושגג בע"ז אינו חייב אלא חטאת אחת, כיצד ידע שזו ע"ז ושאסור לעובדה אבל לא ידע שהשתחויה והניסך עבירה והשתחוה וניסך חייב שנים,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור ל) כי מצוותו האמנותי – ההללים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה ובעל-פה, התשפ"ג; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מחפץ פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דראג – מציף; תבר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דראג תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושבע"פ.

(טט: ד) ידע שאלו עבודות הן ואסור לעבוד בהן לאל אחר ולא ידע שזו ע"ז לפי שלא היתה של כסף וזהב ועלה על דעתו שאין קרויין ע"ז אלא של כסף וזהב ועבודה בכל העבודות אינו חייב אלא חטאת אחת.

הפלא ופלא רמב"ם חזר בקצרה על שגגת השבת (כעין מקור השראה לשגגת ע"ז שבה"א).
(הלכה ב) כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשבה והוא קטן לבין העכו"ם או נתגייר קטן והוא בין העכו"ם אף על פי שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת שהכל שגגה אחת היא, וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל וחטאת אחת על דם שאכל וכן כל כיוצא בזה בעבודות אלו, וכל היודע עיקר שבת אבל שכח שהיום שבת ויזמה שאל אף על פי שעשה בו מלאכות הרבה חייב חטאת אחת על היום כולו וכן חטאת על כל שבת ושבת שגגה בו.

בירור הכתוב בטעם תחתון (שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי: סברה כי [מכילתא] לומדת ע"פ טעם תחתון בנושא של התת-קבוצה של מצוות לא תעשה בעבודה זרה..
[מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ו]

(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. למה נאמר, לפי שנאמר (שמ' יתרו כד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבד, מנין שלא יקיים, תלמוד לומר (שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים.

(שמ' יתרו כג) לֹא יִהְיֶה – (בטעם תחתון) מקף שלפני מלת "יהיה" בורר בין משמעויות לֹא יִהְיֶה (א) לא תעשה אֱלֹהִים אֲחֵרִים ובין (ב) לא תקיים. כאן לפי [מכילתא דר"ש] התורה בוררת המשמעות (ב) לא תקיים, ולא משנה הנסיבות שבהן הע"ז הגיעה אל הישראלי.

הגדרת "אלהים אחרים" – סיכום ממקורות שונים ב-[תורה שלמה יתרו מילואים]. הגדרה אחת: דבר שאינו הבורא יתברך שמו, הבורא עשה אותו כי יש בו צורך בבריאה וכך הוא שליח הבורא. לכך מתאים אֱלֹהִים אֲחֵרִים – מרכא טפחא בטעם תחתון, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב כגון ע"פ [תורה שלמה יתרו מילואים ע' ט] חמה ולבנה וכוכבים. שיש שמאמינים שיש לול/להם כח לעשות משהו בבריאה ופונים אליו/אליהם בלבד במקום לבורא וזה עבודה זרה. אבל אם מודים הם במציאות האל ויכלתו על הכל ועובדים לשירי מעלה ומודים שהנמצא הוא כפוף תחת יד עליון ומדמים שזה כבודו של אל עליון לשבח ולפאר את המשמשים לפניו, זהו נקרא עבודת השיתוף שבני נח לא נאסרו בה כמו שהאר"ך בזה בספר כתב והקבלה. עוד הגדרה של "אלהים אחרים" – שאחרים, היינו בני אדם קוראים להם אלהים, ולא מהבורא כנוי זה.

הלימודים האלה מתאימים לתבנית טעמים בטעם תחתון אֱלֹהִים אֲחֵרִים – מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, המלמדת מה נכלל במשמעות המלים אֱלֹהִים אֲחֵרִים כאן איסור עשיית כל אלוה של כסף וזהב לשם שמים, דמות ברואים חיות ובני אדם אפילו נביאים. חמה לבנה כוכבים ומזלות שחלק אותם ה' לכל העמים, שעבודה בשיתוף מותרת לבני נח, והעמים שכחו מה' ועובדים להם לבדם הרי הם בכלל ע"ז [תורה שלמה יתרו מילואים].

תבנית טעם תחתון בעלת שתי תכונות. תכונה (א) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים – מרכא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים הקשורים להגדרה של "אלהים אחרים" כאן פעולות הקשורות לנושא איסור ע"ז וחלוקים בהלכותיהם למי שעבר חלקם פטור (לבן) לשמים, מאהבה ויראה מאדם), חלקם במלקות, חלקם בכרת (עבד בלי התראה) ומיתות ב"ד.
תכונה (ב) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים – תביר מרכא טפחא, היא קבוצת פרטים העשויה להתרחב ועל חלקם לא חלה כלל הגדרת "אלהים אחרים". [רש"י בבלי ע"ז מג א] שאפשר לעשות כמותן ממש כגון שמשין של מטה חצר ואולם והיכל ומנורה אבל שמשין של מעלה שאי אפשר לעשות כמותן ממש אלא ציור דוגמתן מותר. [ת"ש] אסור לעשות דמות המשמשים העליונים עם ארבע פנים זה עבודה זרה בלי כל פעולה מהעבודות האסורות. [תוס' בבלי ע"ז מג א] והעושה דמות פני אדם שלימה עבר על ע"ז מפני "לא תעשון אתי" (בקריאה אותי). הוא יעבור על הלאו של ע"ז רק כאשר יעשה אחת מארבע העבודות הכלליות של ע"ז או עבודה המיוחדת לעצם כלשהו מעשה אדם. חותם שוקע עם דמות אדם אסור, אבל אחרת מותר. "לא תעשון אתי"

כלל מצוות לא תעשה: (שמ' יתרו כג) אֱלֹהִים אֲחֵרִים – קדמא ואולא, הוא השורש לכל מצוות "לא תעשה" אז לכתוב הזה בטעם תחתון באופן כללי תבנית הטעמים (א) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים – מרכא תביר מרכא טפחא, קבוצת פרטים שהם כל מצוות "לא תעשה" לפעולות האסורות במצוות "לא תעשה", שיש חיוב עליהן ונבדלות בעונשין (א) על מזיד: פטור מעונש, קנס, מלקות, מיתה בידי שמים, כרת, ארבע מיתות בית דין. (ב) רק על מצוות מעטות שנעברו בשגגה יש עונשין.
באופן כללי תבנית הטעמים (ב) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים – בטעם תחתון, תביר מרכא טפחא, היא קבוצת פרטים העשויה להתרחב מרמות לפעולות במצוות "לא תעשה" שבהן המעשה אינו מגיע לחיוב.

פרט בתראה: על-פְּנֵי: רביע בטעם עליון, [תורה שלמה הערה [קין]] (א) לא תעשה כדי שלא יאמרו האומות שתי רשויות הן. לא תעשה אפילו זכר לשמי (של ארבע אותיות) על שדיברתי עמכם מהשמים, אנכי אותו שראיתם על הים כבחור על המלחמה, ועתה אני כזקן מלא רחמים, ורבינו בחיי כתב לא יהיה לך במחשבה ולא יהיה במעשה, לא תעשה פסל או מסכה לזכרון לאמצעי שעל ידו באה הטובה, לזכרון מצוה כמו אכילת פסח, ישיבת סוכה, זכרון למצה. שסופו להשתחוות לזכרון ולעבודו, (ב) [ת"ש הערה [קין]] לא תעשה תמונת השמשים העומדים לפני (כנראה הכוונה לארבע חיות המרכבה) [ת"ש [קנב]] לא בדמותי ולא בדמות שמי. (מכילתא דרשב"י).

[דף על הדף ברא צט,א] ... ולפי המבואר בר"ה שם רק צורת ארבעה פנים (אדם, אריה, נשר, שור או כרוב שבא במקום שור) וצורות (שלמות של) אדם או צורות שמשים שבמדור העליון חיות ואופנים הוא דאסור מ-(שמ' ית' כג) לֹא תַעֲשֶׂוּן אֲנָפִי אֱלֹהִים לְסָף וְאֲנָפִי וְנָבִילָא תַעֲשֶׂוּ לְקַם: וצורות לבנה ג"כ אסור מהיי"ט אבל צורת ארי ונשר לבד אינו אסור דאין ממשמשין לפני דרך צורות ארבע פנים משמשין במרום ולא צורה אחת לבד.

(שמ' יתרו כג) על-פְּנֵי: בטעם עליון, מקף מרמז לשני מסלולי הסבר. (א) ע"פ [רמב"ם הלכות שגגות פ"ז,ה"א] מסלול של ארבעה סעיפים בשגגת עבודה זרה המרמז בטעם עליון רביע של על-פְּנֵי. (ב) בורר בין צורות האסורות להיעשות המרמז בטעם עליון רביע של על-פְּנֵי ועוד צורות לזכרון אירוע שעלולות להיחפך לעבודה זרה ובין צורות המותרות להיעשות שאינן של ארבע פנים שלא יהפכו לע"ז
(שמ' יתרו כג) על-פְּנֵי: בטעם תחתון מקף כבורר בין איזה זיכרון מותר לעשות ואיזה זיכרון אסור לעשות.
(שמ' יתרו כג) על-פְּנֵי: בטעם תחתון סלוק כמגביל איסור העשייה של צורות ותמונות כגון שלא בשלימותם של נשוא הצורה או הציור.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – תמצית ההשקפה: אתנה, סלקו – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מחרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום: דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובה"פ.

העושה ע"ז בעצמו לעצמו יש שני לאוים ללקות. אז זה שונה מהלימוד שהביאו (תורה שלמה קלג) (כג, לא-תעשה לך) מלמד שכל העושה ע"ז בעצמו עובר משום שתיים משום (כג, לא-תעשה) ומשום לך (מכדרשב"י) (שני לאוים מ-שמות יתרו כד, א) אבל לראב"ד זה לאו שבכללות.

נאמר ב-[ספרא קדושים פרשה א פרק א] (יב) (וי' קד' יט,ד) ואלהי מסכה לא תעשו יכול יעשו להם אחרים, תלמוד לומר ואלהי ... לכם, ואלהי ... לכם יכול הם יעשו לאחרים, תלמוד לומר (ט: א) ואלהי תעשו (ט: ב) ואלהי ... לכם, מיכן אמרו העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום (ט: א) ואלהי תעשו ומשום (ט: ב) ואלהי ... לכם רבי יוסי אומר משום שלש משום (ט: א) ואלהי תעשו ומשום (ט: ב) ואלהי ... לכם ומשום (שמ' יתרו כג) לא יהיה לך. (שני לאוים מ-וי' קד' יט,ד) ולר' יוסי לאו שלישי מ-שמ' יתרו כג), שני הלאוים נדרשים כך: וי' קד' יט,ד) ואלהי מסכה לא תעשו לכם. (ט: א) ואלהי תעשו (ט: ב) ואלהי ... לכם לשון רבים כולל גם יחיד ה-[חזון יחזקאל, הרב יחזקאל אברמסקין] [תוספתא מכות פ"ד,ה"ה] הביא כתוב נוסף (שמ' תשא לד,ז) אלהי מסכה לא תעשה-לך: מתאים מאד ליחיד במקום ללמוד מרבים.

בע"ה מצאנו שני כתובים (שמ' תשא לד,ז) ואלהי תעשה-לך ו-וי' קד' יט,ד) ואלהי תעשו לכם הנותנים שני לאוים שלוקים עליהם בעשיית ע"ז. וכך נענה על השגת הראב"ד על הרמב"ם שהביא (שמות יתרו כד, לא-תעשה לך) שהוא לטענת הראב"ד לאו שבכללות שאין לוקים עליו. ההסבר לשלושה פסוקים שאחד מהם לאו שבכללות עומד מול דרשת התנא ר' יוסי על כתוב אחד בשני אופנים הנאמר ב-[ספרא קדושים פרשה א עד פרק א] (יב) רבי יוסי אומר משום שלש (כתובים לוקה שלוש) משום (ט: א) (וי' קד' יט,ד) ואלהי תעשו ומשום (ט: ב) (וי' קד' יט,ד) ואלהי ... לכם ומשום (שמ' יתרו כג) לא יהיה לך.

(וי' קד' יט,ד) אל-תפנו אל-האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אג' ה' אלהיכם: (וי' קד' יט,ד) ואלהי תעשו – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, ע"פ פירוש [חזון יחזקאל] על [תוספתא מכות פ"ד,ה"ה] שחייב על כל פעולה ופעולה שהוא עושה בה כדי לעשותה עבודה זרה. [חסדי דוד] דלאו בעשיה דוקא, דהיינו העושה אותה לגמרי הוא דאזהר רחמנא אלא הוא הדין נמי כל תיקון שעושה בגופה עובר משום לא תעשה,

(כד) לא תעשה-לך – בטעם עליון מקף כבורר בין (אופן א) כפשוטו של מקרא פסל וְכַל-תְּמוֹנָה מכל מיני חומרים. ובין (אופן ב) [תורה שלמה קלב] (כד) לא תעשה-לך פסל ו תניא האומר בואו עבדוני (רש"י: עשה עצמו ע"ז, ומסית בני אדם לעבדו) רבי מאיר מחייב (מיתה כמסית) ר' יהודה פוטר, היכא דפלתו כולי עלמא (ט: א) אם עבדו את המסית) לא פליגי (שחייבים כי) דכתיב (כד) לא תעשה-לך פסל ו כי פליגי בדיבורא בעלמא רבי מאיר סבר דיבורא מילתא הוא (דיבור המסית מעשה הוא של עקימת שפתים והייב) ורבי יהודה סבר דיבורא לאו מילתא הוא וכי' [סנהדרין סא,א]

[תורה שלמה הערה קלב] ... בדפוס שונצ'ינו מובא גרסה לא תעשה פסל – כלומר לא תעשה עצמך לע"ז. ... וביד הרמ"ה גורס כי מלת לך יתירה ודרשינן ביה לא תעשה עצמך פסל. וכתיב (כה) לא-תשתחווה להם אקשינהו רחמנא להדדי לחיובי (ט: א) הקיש הכתוב את (כד) ואת (כה), זה לזה.

[תוספתא מסכת מכות (צוקרמאנדל) פרק פ"ה,ה"ז] העושה עבו' זרה המחתיך והמעמיד הסך והמקנח והמגרר עובר בלא תעשה: [חזון יחזקאל, הרב יחזקאל אברמסקין] [תוספתא מכות פ"ד,ה"ה] הביא כתוב נוסף (שמ' תשא לד,ז) אלהי מסכה לא תעשה-לך: (ט: א) הפסוק בא) לאשמועינן שחייב על כל פעולה ופעולה שהוא עושה בה כדי לעשותה עבודה זרה. כדאייתא ב-[ירושלמי ע"ז פ"ד ה"ד] החוצב צלם לע"ז אע"ג דאת אמר אין קרקע נאסר מתרין בו על כל סיתות וסיתות לכשיתלש (פסל הנחשב – המסות) לוקה. ... וגם אם לא עשאה בידו וגם לא נעשתה על פי ציוויו, אך כיון שקנאה להשהותה ולא לאבדה נמי חייב עליה. אבל אם לא נעשתה לו על פיו, וגם לא קנאה, או בהשהותה בכיתו אינו חייב על זה.

[חסדי דוד, הרב דוד פרדו] [תוספתא מכות פ"ד,ה"ה] ... דאצטרין לאשמועינן הדושא, דלאו בעשיה דוקא, דהיינו העושה אותה לגמרי הוא דאזהר רחמנא אלא הוא הדין נמי כל תיקון שעושה בגופה עובר משום לא תעשה, דמה לי עביד כולה מה לי פלגא. וקמ"ל דאין זה מיקרי לאו שבכללות (אפשר שמתיהס להשגת הראב"ד על [רמב"ם עבודה זרה פ"ג,ה"ט]) וכדכתיבנא התם [סנהדרין פ"ג,ה"ב ז]. ולא מיבעיא קאמרי, (לא מיבעיא) מחתך דהיינו חיתוך אברים שהוא ודאי בכלל עשיה אלא אפילו להעמידה ביושר ואפי' סיכה וקינות או גירוד בשל עץ, שאינו אלא ליופי בעלמא בכלל עשיה.

ע"פ הפירושים ל-[תוספתא מכות פ"ד,ה"ה] מוצע הסבר לתבנית הטעמים בטעם עליון של (שמות יתרו כד) לא תעשה-לך פסל ו וְכַל-תְּמוֹנָה – מונח מונח מונח פסק פזר, כעין לפחות ארבעה או חמישה נושאים בתורה ובתורה שבעל-פה. ובהוספת ההמשך אשר בשמנים ו ממשל – מונח מונח פסק פזר, עוד שלושה או ארבעה נושאים, וביחד כעין לפחות שמונה או תשעה נושאים בתורה ובתורה שבעל-פה שיהיה בהם חיוב על עשיה חלקית כחיוב על עשיה שלמה. ו/או דמוי עשיה מסוימת לכעין עשיית או עבודת ע"ז. ובדומה בטעם עליון של (דברים ואתחנן ה,ח) המוסיף כמספר הזה של נושאים. צ"ע מהם הנושאים האלו. כגון המוצג להלן בקצרה: (לימוד א) [בבלי פסחים קיח, א] ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדות - כאילו עובד עבודה זרה, (לימוד ב) [ירושלמי חגיגה פ"ג,ה"א] (וילנא טו,א) [[אמרין כל מי הספיקה בידו לעבר את השנה ואינו מעברה כאילו עובד עכו"ם (לימוד ג) (תנא דבי אליהו אליהו זוטא (איש שלום) פרשה ד] העלה עליו (על אהרון) הכתוב כאילו עובד עבודה זרה (בעשיית העגל), (לימוד ד) (לימוד ד) [מסכתות קטנות מסכת כלה פ"א,ה"ח] ו' אליעזר בן עקב אומר כל ... לבטלה כאילו הורג את הנפש, [תכמים] אומרים כאילו עובד עבודה זרה, וכל המחליף בדבור כאילו עובד עבודה זרה,

[דברי מלאיאל מסכת נדה יג,א] ועל פי מה שכתבנו דהבטל מפריה ורביה כאילו עובד עכו"ם, (לימוד ו) [שפתי כהן] (שמות משפטים כג,ג) וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְלֹשֶׁן אֱלֹהִים אֲחֲרַיְכֶם תִּנְפְּרוּ וְלֹא יִשְׁמַע עַלְפֵיכֶם: ... לזה בא הציווי שלא יפריד ביניהם שאם הפריד (בין העשה ובין הלא תעשה ומקיים רק אחד מהם) כאילו עבד עבודה זרה, ולזה וְלֹשֶׁן אֱלֹהִים אֲחֲרַיְכֶם תִּנְפְּרוּ: (לימוד ז) (לימוד ח) [ש"ת מים חיים חלק א סימן ב] (כנראה על בסיס הנאמר ב-[בבלי שבת קה, ב]) שהרי אמרו כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, או כל המתגאה כאילו עבד עבודה זרה, והאם יעלה על הדעת לחייבו סקילה כאילו עבד עבודה זרה ממש, אלא שיש בו צד הדומה לעבודה זרה וכו', (לימוד ט) [בבלי כתובות סח,א] ותני רבי חייא בר רב מדיפתי, רבי יהושע בן קרחה אומר: כל המעלים עניו מן הצדקה - כאילו עובד עבודת כוכבים, (לימוד י) [תוספתא ע"ז פ"ד,ה"ה] דרש דוד כל המניח ארץ ישראל בשעת שלום ויוצא כאילו עובד עכו"ם [יערות דבש חלק ב דרוש ה] וכבר אמרו [כתובות קו ב] כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עכו"ם, (לימוד יא) [רשימות שיעורים (ר"ד סולובייצ'ק) מסכת יבמות ו,א] בפשטות דין המחלל שבת בפרהסיא כאילו עובד עכו"ם ונעשה מומר לכהת"כ (לכל התורה כולה) חל רק כשהגברא עשה מלאכה בשבת,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ג; תמצית ההשערות; אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה; קדמא – סדר קדימות; אולא = גריש = גרישי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מי"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכחה: פזר – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים אחרים בתושבע"פ.

בְּנִי־לֵעֵלְמָקְרָאָהּ וַיְדַיְחֵהוּ אֶת־יִשְׁבִּי עֵינֵיךָ לְאִמְרַן גִּלְגָּה וְנַעֲבָדָהּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר־לֹא־יְדַעְתָּם: מִה לְהֵלֵךְ עֲבוּדֹת כּוֹכְבִים, אֵף כֵּן עֲבוּדֹת כּוֹכְבִים.

[רמב"ם מתנות עניים פ"י, ה"ג] כל המעלים עיניו מן הצדקה הרי זה נקרא בליעל כמו שנקרא עובד עכו"ם בליעל,

(לימוד י) **[כתב עת נזר התורה יג, תשס"ו, פז – קכד] [תוספתא ע"ז פ"ד, ה"ה] דרש דוד כל המניח ארץ ישראל בשעת שלום ויוצא**

כאילו עובד עכו"ם שנאמר (ירמיהו לב,מא) ונטעתיים בארץ הזאת בכלי לבי ובכלי נפשי: וכן הלשון בתו"כ

[יערות דבש חלק ב דרוש ה] וכבר אמרו [כתובות קו ב] כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עכו"ם,

(לימוד יא) **[רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת יבמות ו,א] בפשטות דין המחלל שבת בפרהסיא כאילו עובד עכו"ם ונעשה**

מומר לכהת"כ (לכל התורה כולה) חל רק כשהגברא עשה מלאכה בשבת,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טסור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שזמעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תראא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.11 שמות יתרו יחא, (התשפ"א) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כד: טעם תחתון לא-תעשה לה פסל וכל-תמונה בטעם תחתון

אשר בשמים מפעל ואשר בארץ מתחת ואשר בפנים מתחת לארץ:

[מכלילתא דרבי שמעון בר יוחאי פ"כד]

(שמ' ית' כד), לא-תעשה שמה תאמר אעשה צורה ואעבוד אותה ת"ל **לא-תעשה** יכול צורת אדם ת"ל (דב' וא' ד, טז) **תבנית זכר או נקבה** יכול צורת אבן ת"ל (וי' בהר כ"ו, א) **ואבן משפית** יכול צורת עץ ת"ל (דב' שפ' טז, כא) **קלא-תטע לה אשרה פלעץ** יכול צורת דג ת"ל (דב' שפ' ד, יח) **תבנית פלדגה** יכול צורת עוף ת"ל (דב' שפ' ד, יח) **אשר תעוף בשמים** יכול צורת בהמה ת"ל (שם) **תבנית פלדגמה** יכול צורת מלאכים ת"ל **אשר בשמים מפעל** יכול תהום וחושך ת"ל **ואשר בפנים מתחת לארץ** יכול הבוויא (בבוואה במים או במראה) ת"ל **ואשר בפנים** יכול צורת סרסורירין (מין שד שבמים, או צורות המצטרות בדעתו של אדם הנראים לעינינו בחושך) ת"ל **ואשר בפנים** יכול צורת חמה ולבנה כוכבים ומזלות ת"ל (דב' שפ' ד, יט) **ופנתשא עיניך השממה** **לא-תעשה לה** מלמד שכל העושה ע"ז לעצמו עובר משום שמים משום **לא-תעשה לה** ומשום **לה**. **פסל** אין לי אלא פסל כשהוא אומר **וכל-תמונה** לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות. **אשר בשמים** לרבות שמים עצמם. **מפעל** לרבות מלאכי שרת **ואשר בפנים** לרבות הרים וגבעות נחשים ועקרבים. **מתחת** לרבות את התהומות. **ואשר בפנים** לרבות את חיות הים ואת הדולפנין. **מתחת** לרבות את השלשולין. **לארץ** לרבות ארץ עצמה. כשהוא אומר **כל-תמונה** לא בדמותן ולא בדמות בכואה שלהן ולא בדמות חיות רעות ולא בדמות חיות שלמעלה אם סופיניו לרבות כולן מה ת"ל **פסל** אלא אם אתה עושה כן נמצאת פוסל עולם ממני והריני פוסל עולם ממך.

(שמ' ית' כד), ואשר בפנים – מרכא טפחא, בתפקיד קבוצת פרטים העשויה להתרחב כנאמר ב-**[מכדרשב"י]** ... יכול הבוויא (בבוואה במים או במראה) ת"ל **ואשר בפנים** יכול צורת סרסורירין (מין שד שבמים, או צורות המצטרות בדעתו של אדם הנראים לעינינו בחושך)

ת"ל **ואשר בפנים**, לרבות הרים וגבעות נחשים ועקרבים. לרבות את חיות הים ואת הדולפנין.

(שמ' ית' כד), מתחת – מרכא בתפקיד רבוי בלי קשר לסלוק שאחריו כנאמר ב-**[מכדרשב"י]** לרבות את התהומות. ... את השלשולין.

(שמ' ית' כד), מתחת לארץ – מרכא מרבה, סלוק מגביל, בסה"כ רבוי הגבלות, הגבל עצמך מעשיית כל הנמנים בפסוק כדי שלא תהיה פוסל עולם ממני והריני פוסל עולם ממך, כנאמר ב-**[מכדרשב"י]**.

(דב' שפ' ד, יט) ופנתשא עיניך השממה

[רש"י] (דב' שפ' ד, יט) ופנתשא עיניך - להסתכל בדבר ולתת לב לשוב לטעות אחריהם:

[שפת"ח ע] דק"ל מה דכתיב (דב' שפ' ד, יט) ופנתשא עיניך וגו' משום דנושא עיניו לשמים משום הכי יבא לעבוד אותם. לכן פירש להסתכל כו': [עיקר שפת"ח] ולא יתפרש (דב' שפ' ד, יט) ופנתשא עיניך לדרוש עזר וישע וכמו "אשא עיני אל ההרים" אך יתפרש כמו "שאו מרום עיניכם" פירוש להסתכל ולהתבונן.

ופנתשא – מקף בורר בין משמע הרמת עיניים כפשוטו הסתכלות והתבוננות, ובין דרישה באסטרוולוגין **[ב"ר וישב פז, ד]**
(דב' שפ' ד, יט) ופנתשא עיניך – קדמא ואזלא כעין כלל בדרישה באסטרוולוגין המנחשים ע"פ השממה – רביע עם ארבע פרטים כנאמר ב-**[מכדרשב"י]** צורת חמה ולבנה כוכבים ומזלות, ומתוך כך ח"ו יבוא לעבוד את הגופים האלה.

שמות יתרו כה: לא-תשתחוו להם ולא תעבדם – טעם תחתון (סלוק) מקף מרכא טפחא מונח אתנה

כי אנכי ה' אלהיך אל קנא פקר עון אבת על-בנים על-שלישים ועל-רבעים לשנאי:

שמות תשא לד, יד: כי לא תשתחוו לאל אחר כי ה' קנא שמו אל קנא היא:

שמות יתרו כ, י: ויום השביעי שבתו לה' אלהיך לא-מעשה כל-מלאכה אתהו ובגנב-ויבטח עבדך נאמתך ויבטח עבדך אשר בשעריך:

שמות ויקהל לה, ג: לא-תבערו אש בכל משבתכם ביום השבת: פ

על הפסוק **(שמ' ויק' לה, ג) לא-תבערו אש בכל משבתכם ביום השבת:** נאמר "כל דבר שהיה בכלל וצא מן הכלל ללמד לא על עצמו יצא ללמד אלא ללמד על הכלל כולו יצא". מזה למדו שחייב על כל אחת מ"ט מלאכות שעשה בהעלם אחד. ולגבי עבודה זרה עיין

[ירושלמי נזיר פ"ה, ה"א] רבי זכאי סובר זיבא וקיסר וניסך בהעלם אחד חייב על כל עבודה, ורבי יוחנן חולק.

עיין **[רמב"ם הל' שגגות פ"ז, ה"א]** וזה לשונו: המשתחוה לע"ז וניסך וקיסר וזיבא בהעלם אחת חייב ארבע חטאות,

היינו **[רמב"ם שם]** פסק כרבי זכאי (אף שרבי זכאי לא הזכיר את המשתחוה, אבל זה כלול). אמנם המעיין ב-**[בבלי סנהדרין סב, א]** יראה איפכא, וז"ל: תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן: זיבא וקיסר וניסך והשתחוה בהעלם אחד - אינו חייב אלא אחת. אמר ליה (ר' יוחנן לר' זכאי): פוק תני לברא (צא ולמד כך בחוץ, במשמע תחוק דברך) ! ז"א שבבבלי מובאת דעת ר' יוחנן שחייב על כל אחת ואחת מארבע פעולות שעשה בהעלם אחד.

ורב יוסף סבר כר' יוחנן ורב אמי סבר כר' זכאי (בבבלי), וכתב ה-**[כסף משנה שם ברמב"ם שג' ז, א]** אביי דבתראה פליג עליי על רב אמי, הילכך קים ליה הלכתא כר' יוחנן. והנה בסוגיה בירושלמי מובאים ארבעה טעמים מדוע בע"ז לא חשיב כ"דבר שהיה בכלל וצא מן הכלל ללמד לא על עצמו יצא ללמד אלא ללמד על הכלל כולו יצא".

(טעם א) רבי זעירא בשבת כלל (כתוב) במקום אחד ופרט במקום אחר (הפסוק **(שמ' ית' כ, ז) לא-תעשה כל-מלאכה** בפר' יתרו, והפסוק

(שמ' ויק' לה, ג) לא-תבערו אש שהוא הפרט נאמר במקום אחר, פר' ויקהל, לכן נחשב הפרט "דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על

הכלל" לעומת זאת בע"ז הווי כלל שהוא בצד פרט שהכל נאמר בפסוק אחד **(שמ' ית' כ, ה) לא-תשתחוו להם ולא תעבדם** ומבאר רבי

זעירא אף על פי שגם בע"ז נאמר פרט במקום אחר **(שמ' תשא לד, יד) כי לא תשתחוו לאל אחר** כיוון שאין את למד מצידו אפילו במקום אחר.

(טעם ב) [ירושלמי שם] חברייא אמרי בשבת כלל ואח"כ פרט ובע"ז פרט ואח"כ כלל (חברייא סוברים אין הבדל בין פרט באותו מקום

ובין פרט במקום אחר) אלא כיוון שהפרט בע"ז נאמר לפני הכלל (ב-**(שמ' ית' כ, ה)**) לא דרשינן "דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על

הכלל" ואף שגם בע"ז נאמר פרט לאחר הכלל (ב-**(שמ' תשא לד, יד)**) אך כיוון שב-**(שמ' ית' כ, ה)** הקדים פרט לכלל לא דרשינן באופן של "דבר

שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל"

(טעם ג) [ירושלמי שם] ר' יוסי אמר בשבת כלל בעבודתה ופרט בעבודתה, ובע"ז כלל בעבודתה ופרט למלאכת הגבוה. פירוש בשבת בין הכלל לא תעשה כל מלאכה ובין הפרט לא תבערו אש נאמרו באותו ענין של איסור מלאכה בשבת. לכן נחשב הפרט "כדבר שיצא מן הכלל ומלמד על הכלל". אך בע"ז הכלל והפרט עוסקים בשני מינים שונים של עבודה. שהכלל **(שמ' ית' כ, ה) ולא תעבדם** נאמר על עבודה

שדרך העובדים לעשותה לע"ז וזו ואילו הפרט נאמר על עבודת השתחוואה שהיא ממלאכות הגבוה מין העבודות שעושים לה' ואע"פ

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבור) ל" כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"ג: תמצית ההשפעות: אתנה, סלוק – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תור רבוב, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנהלוק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; מונח רביעי – 4; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרשא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושא/אחראי בתושב"ע"פ.

שם בייחזקאל אביו כי עשק עשק גזול וגו' והנה מת בעונו ואמרתם מדוע לא נשא הבן בעון האב והבן משפט וצדקה עשה את כל חקותי שמר וגו' הנפש החוטאת היא תמות, הרי מבואר מפורש דאיירי כשאין אוחזין מעשה אבותיהם, וא"כ לפי"ז יותר קשה קושיית מהרש"א (או למה נדרש שייחזקאל ביטל?).

ומה שנראה בזה, כי הנה אמרו בספרי פ' תצא עה"פ (דב' תצא כה, טו) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בפתחו ומה שפירשנו, פריך בספרי מה ת"ל עוד איש בפתחו יומתו אחרי שפירש מקודם לא יומתו אבות על בנים וגו' (סיום הפסוק נראה כיתר לאור המסקנה העולה מהנאמר קודם), אלא גדולים (מבוגרים) מתים בעון עצמם, קטנים מתים בעון אבותם, ומדייק כן מלשון איש שמורה על גדול, ע"כ. מבואר מזה דלולא (אם לא היית) דרש (חילוק) זה דגדולים וקטנים (אי) היה מיותר כל המאמר איש בפתחו יומתו: וא"כ בפסוק יחזקאל דכתיב (יחזקאל יח, ד, כ) הַגִּפְשׁ הַחֲטָאָה הִיא תְּמוּתָהּ, ושם נפש כולל גם קטנים כמבואר ב- [סנהדרין פ"ד ב'] כל מכה נפש, נפש אפילו קטן משמע, קשה כקושיית הספרי מה ת"ל (יחזקאל יח, ד, כ) הַגִּפְשׁ הַחֲטָאָה הִיא תְּמוּתָהּ, אלא ודאי דבא להורות דבכל אופן רק (יחזקאל יח, ד, כ) הַגִּפְשׁ הַחֲטָאָה הִיא תְּמוּתָהּ ולא קרובה (היינו ילדיה), ואפילו אם (ילדיו של החוטא) אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (או יענשו על עצמם ולא על מעשה של אביהם), וזה ע"כ שביטל יחזקאל גזירת משה:

(יחזקאל יח, ד) הֵן פְּלִי-הַגִּפְשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּגִפְשׁ הָאֵב וְכִגְשׁ הַבֵּן לִי-הֵנָּה הַגִּפְשׁ הַחֲטָאָה הִיא תְּמוּתָהּ: ס (יחזקאל יח, כ) הַגִּפְשׁ הַחֲטָאָה הִיא תְּמוּתָהּ פֶּן-לֹא-יִשָּׂאוּ בְּעוֹן הָאֵב וְאִבְיָא יִשָּׂא בְּעוֹן הַבֵּן וְצָדִיק הַצְּדִיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת רִשְׁעֵי עָלָיו תִּהְיֶה: ס (שמ' ית' כה) פֶּקֶד עוֹן אֶבֶת עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים לְשָׁנָא (שמ' ית' כה) פֶּקֶד – תלישא-גדולה (תלשא) אפשר שמשמש בלימוד אלפניו ולאחריו בתפקיד תלשא. אפשר שבלמוד לאחריו מרמז לעקירת גזרת משה ע"י יחזקאל הנביא.

(שמ' ית' כה) פֶּקֶד עוֹן אֶבֶת עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים – תבנית הטעמים בכתוב זה מרמזת לשני למודים. (א) (שמ' ית' כה) אֶבֶת עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים – דרגא תביר מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים, הקשורים לנושא, שעל כל אחד מהם חלה אותה (הלכה א). פֶּקֶד מעניש בנים גם על עוֹן – קדמא במשמע קדום, אפילו על מעשי אב ו/או אם קדומים רשעים (ראה לעיל [אור החיים]), כגון כהני בית עלי בגלל מעשי פנחס וחפני בני עלי שלפני ה' היו גרועים מאד (מנעו פריה ורביה, ביזו את הקדשים), ובדרך כלל אם הבנים אוחזים בדרך אבותיהם הרשעים.

(ב) (שמ' ית' כה) עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים – תביר מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים, הקשורים לנושא, שעל חלקם לא חלה (הלכה ב). וזה מה שהביא [תורה תמימה] (שמ' ית' כה) פֶּקֶד עוֹן אֶבֶת - א"ר יוסי בר חנינא, משה רבינו גזר גזירה ובא נביא ובטלה, משה אמר פֶּקֶד עוֹן אֶבֶת עַל-בָּנָיִם ובא יחזקאל ובטלה, שנאמר (יחזקאל יח, ד, כ) הַגִּפְשׁ הַחֲטָאָה הִיא תְּמוּתָהּ: וְאִפְלוּ אִם (ילדיו של החוטא) אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (או יענשו על עצמם ולא על מעשה של אביהם),

(שמ' ית' כה) לְשָׁנָא – סלוק בטעם תחתון, אתנח בטעם עליון ושניהם בתפקיד הגבלה. ב-(הסבר א) הפקידה חלה רק עם הדורות הבאים הם עברינים ברצף. אבל אם הם מסורגין (דור חוטא דור זכאי) לא תחול פקידת עונש. ב-(הסבר ב) הפקידה לדורות הבאים לא חלה בעובד עבודה זרה. [תורה שלמה קעא] בזמן שתופסין מעשה אבותיהן [מכילתא דרשב"י]

(הסבר א) [מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ו] [מדרש תנאים, (דב' וא' ה, ט)] (שמ' ית' כה) פֶּקֶד עוֹן אֶבֶת עַל-בָּנָיִם. בזמן שאינן מסורגין או בזמן שהן מסורגין, הא כיצד רשע בן רשע בן רשע; רבי נתן אומר, קוצץ בן קוצץ בן קוצץ. כיון ששמע משה את הדבר הזה, (שמ' תשא לה, ח) נִמְהַרְמְשָׁה וַיִּפְדֵּךְ אֶרְצָה וַיִּשְׁחָהּ: אמר, חס ושלום, אין בישראל רשע בן רשע בן רשע.

(הסבר ב) [ספרי במדבר פרשת שלח פיסקא קיב] ר' ישמעאל אומר (במ' שלח טו, לא) עוֹנָה בָּהּ: למה נאמר לפי שהוא אומר (שמ' ית' כה) פֶּקֶד עוֹן אֶבֶת עַל-בָּנָיִם יכול אף ע"ז תהא נפקדת (שמ' ית' כה) עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים ת"ל (במ' שלח טו, לא) עוֹנָה בָּהּ: בה עון תלוי ואין נפקדת לא על בנים ולא על שלשים ולא על רבעים. (במ' שלח טו, לא) כִּי דְבַרְהִי בָּיָה וְאֵת-מִצְוַתוֹ הִפֵּךְ הִפְּרַתוֹ תִּפְקַד הַגִּפְשׁ הִיא עוֹנָה בָּהּ: פ

(שמ' ית' כה) עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים – מקף מקף מקף, כל מקף בורר בין פקידת הדורות הבאים על עבודה זרה של האב ובין פקידה על על עבירות אחרות. ומסיק ב-[ספרי שלח קיב] שאין פקידת דורות הבאים על ע"ז של האב. (שמ' ית' כה) עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלִשִׁים וְעַל-רִבְעִים – מקף מקף מקף, כל מקף בורר בין האם הדור הזב חוטא כמו האב ואז הוא מצורף לחייב האב והדור ובין שהדור הזה אינו חוטא ומפסיק את צבירת החיוב שהחלה באב החוטא.

[תו"ש קעא] לא-תשחחנה... לְשָׁנָא נאמר בפסוק זה ארבעה לאוין למה כנגד ארבע מלכיות אמר הקב"ה לישראל ראו שלא יטעו אתכם לא תעשה כך לא תעשה כך למה שאני עתיד ליפרע מהן (בבל, מדי, יון, אדום)... ואח"כ (שמ' ית' כה) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: מכאן אתה למד שאין הקב"ה משרה שכניתו בציון עד שהוא נפרע מן האומות וכן הוא אומר (ויאל ד, כא) וְגִיתִי דָגְמָם וְלֹא-יִגְיִיתִי וְהָיָה שִׁבְחִי בְּצִיּוֹן: [מכדרשב"י]. (שמ' ית' כה) פֶּקֶד עוֹן – תלשא כשעור עולה בגי' קפ"ד ועוד קכ"ו בסה"כ ש"י עולמות שחר יראי ה'

שמות יתרו כו: וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס (שמ' ית' כה) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים – בטעם עליון מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות למוד אחד יוצא מהפשט. (למוד א) [תורה תמימה] (שמ' ית' כה) לְאֲלֹפִים לְאֹהֲבֵי - תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר, גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה תלוי (דב' וא' ז, ט) לְאֹלֶף דֹּר וְזֶה לְאֲלֹפִים דֹּר, הכא כתיב לְאֲלֹפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי והתם כתיב (דב' וא' ט) וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי וְלֹא לְאֹלֶף דֹּר: (סוטה ל"א א'):

(דב' וא' ז, ט) וַיְנַדְעָה פִּי-ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן וְשֹׁמְרֵי הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי וְלֹא לְאֹלֶף דֹּר: [תו"ת הערה לח] ואף על פי דגם שם כתיב (דב' וא' ז, ט) וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי וְלֹא לְאֹלֶף דֹּר, אך האי דריש לדסמין ליה והאי לדסמין ליה, כאן סמוך לְאֲלֹפִים לְאֹהֲבֵי והתם סמוך אֶלֶף דֹּר לְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי, והפי' מאהבה ומיראה היינו מאהבת המקום ומיראת המקום, שאימתו ומוראו וגדולתו מוטלת עליו, אבל אין הפי' מאהבת השכר ומיראת העונש, דזו מדה פשוטה היא ולא יתכן שישבחה הכתוב בזה:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג; **תמצית ההשערות**: אתנח, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גריש = גרישי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכהה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכהה; פזר – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

[למוד ב] [מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ו] [מדרש תנאים, (דב' וא' ה'ט)]

... כשם שמידת פורענות לארבעה דורות, כך מדת הטוב לארבעה דורות(?) , תלמוד לומר **לְאַלְפִים**. אי לאלפים, שומע אני מיעוט אלפים שנים, תלמוד לומר **(דב' וא' ז,ט) לְאַלְפֵי דָוִד**: לאין חקר ואין מספר.

(שמ' ית' כו) **לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי**. **לְאַהֲבֵי**, זה אברהם אבינו וכיוצא בו; **וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי**, אלו הנביאים והזקנים. רבי נתן אומר, **(שמ' ית' כו)** **לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי**, אלו ישראל שהם יושבין בארץ ישראל ונותנין נפשם על המצות. מה לך יוצא ליהרג, על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישרף, על שקראתי בתורה, מה לך יוצא ליצלב, על שאכלתי המצה, מה לך לוקה מאפרגל, על שנטלתי את הלולב; ואומר **(זכריה יג)** **אֲשֶׁר הִפְיִיתִי בַּיִת מְאֻהָבִי**: מכות אלו גרמו לי ליאהב לאבי שבשמים.

מוסבר מהסוף להתחלה. **(שמ' ית' כו)** **וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי** – מרכא מרבה סלוק מגביל, בסה"כ רבוי הגבלות לקיום מצוות שהטילו האומות השולטות על עם ישראל. אבל ישראל **אֶהְבֵּי** – טפחא ללא מרכא לפניו בתפקיד שנוי, לא נכנעים ומאהבת הרוממות של ה' נותנין נפשם על המצות. ולכן ה' **וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאַלְפִים** רבים של שנים **לְאַהֲבֵי** ליאהב לאבי שבשמים. חיי נצח בזיו השכינה. **(זכריה יג)** **(ו) וְאָמַר אֵלָיו מַה הַמַּקּוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד יְהוָה וְאָמַר אֲשֶׁר הִפְיִיתִי בַּיִת מְאֻהָבִי: ס**

(שמ' ית' כו) **וַעֲשֵׂה חֶסֶד** – בטעם תחתון (סלוק) מרכא טפחא, כעין מדת סמוכים (מדה כב וכג מל"ב מדות) כתוב המלמד על חבירו או כתוב שחבירו מלמד עליו. וזה הלמוד שמובא ב-**[תורה תמימה] (שמ' ית' כו)** **וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאַלְפִים** - מרובה מדת הטובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות, במדת הפורעניות כתיב **(שמ' ית' כה)** **פָּקֹד עֲוֹן אָבֹת עַל-בְּנֵיהֶם עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים** ובמדת הטובה הוא אומר **(שמ' ית' כו)** **וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאַלְפִים** ^(ז) **[תוספתא סוטה פ"ד]: [תו"ת הערה לז] ועיין ב-[תוס' סוטה י"א א'] ולפנינו ב-[בר' נח ז,יא] וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: עמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשט** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **דרגא** – מדרגה; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרףא – שנוי /או רבוי /או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, תור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה שיהי לפרטיה; **מרכא תביר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שיהי לפרטיה; **תביר מרכא טפחא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסקא** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביעי** – 4; **מונח רביעי** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקש; השלישייה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש – גרש"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **תלשא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עמירה, שגגה = שחכה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובה"פ.

1.13 שמות יתרו יחא, (התשפ"ב) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כז: לא תשא את שמם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא: פ

בפסוק זה טעם עליון הוא גם טעם תחתון. הצגת ההשערה מה מלמדות תבניות הטעמים בפסוק:

(שמי' ית' כז) **את שמם ה'** – מקף מקף בתפקיד בורר (א) **בין שמות וכינויי ה'** מה יוגדר שם או שמות או כינויים שחל עליו או חלים עליהם

לא תשא ... לשוא **ובין שם או שמות או כינויים שלא חל עליו או לא חלים עליהם** **לא תשא ... לשוא**

בורר (ב) **בנסיבות שם נאמר שם או שמות או כינויי ה'** שחל עליו או חלים עליהם **לא תשא ... לשוא**

נסיבות: (שמי' ית' כז) **לא תשא** – משמעו כאן לא תשבע וב-**[מדרש חפץ]** לא תשבע ולא תברך ברכה שאינה צריכה. צ"ע האם הלאו ועונשו-כפרות חל על שבועה מדאורייתא בלבד או גם על שבועה מדרבנן: כלל הברכות הן מרבנן כמוסבר ב-**[תורה תמימה]** פרט לברכת המזון שהיא מדאורייתא וצ"ע האם גם בה חל הלאו והעונש. ובברכת השם בזדון ובהתראה העונש בסקילה. וצ"ע על אזכרות השם בלמוד התורה שבכתב ושבעל-פה, תפילות שונות, פיוטים, ומי קובע שבאלה מותר ובאחרים אסור ומה עונשם כדי לכפר. ויש אסור אזכרה של שמות מסוימים בלעז, ותדירות המשתנה לפי הענין, וברכות שלא במקומם או בטעות. **[תורה שלמה קפז]** ... במסכת כלה רבתי (הוצאת היגר ע' 173) לא תשא את שם ה' א' כיצד כגון המברך ברכה שאינה צריכה. בכת"י ילקוט אור האפלה לא תשא זה המברך ברכה שאינה צריכה והמוציא שם שמים לבטלה שאין כתיב לא תשבע אלא לא תשא. וכן הוא בכת"י מדרש החפץ ולמה אמר לא תשא ללמדך שאף המברך ברכה לבטלה או המזכיר שם שמים ללא צורך עובר בלא תעשה ומבואר ממאמרים אלה שבכמה שאינה צריכה אסורה מן התורה כמו מוציא שם שמים לבטלה וראה לקמן קפח-ט וכן נראה שיטת הגאונים שיש בברכה לבטלה איסור דאורייתא בתשובת הגאונים לרב האי גאון שערי תשובה סי' קט"ו. ... תשובת ר' נטרונאי מוציא שם שמים לבטלה הוא והיית מלקות.

[תורה תמימה] (שמי' ית' כז) **לא תשא** – ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו, כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום (כז) **לא תשא**

תשא (ט) **[ברכות ל"ג א']**: **[ת"ר' לט]** כגון שאוכל ויודע שיאכל עוד, ובכ"ז מברך באמצע הסעודה, או שמשיח בין שחיטה לשחיטה כדי שיברך על כל שחיטה בפני עצמה, והוי כנושא שם שמים לבטלה, ועל' בתוס' ר"ה ל"ג א' דדרשה זו היא אסמכתא ועיקר איסור זה הוא מדרבנן, משום דהא עכ"פ הוא מברך, וכ"כ הרא"ש פ"ק דקדושין. והמג"א סי' רט"ו כתב דמרמב"ם פ"א ה"ט מברכות משמע דהוי דאורייתא, אבל אנכי לא מצאתי כל הכרח לזה בדבריו, ונ"ל עוד ראה דהוי אסמכתא בעלמא משום דעיקר הפסוק איירי שלא ליטבע בשם ה' לשוא כפי שיתבאר בדרשות הבאות:

(כז) **לא תשא** – [מכאן דתשא הוא לשון שבועה] (שבת ק"כ א') **[ת"ר' מ]** ר"ל במקום שמורה על ענין שבועה, כמו (ישעיה ג') ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש, וכן כוונת הפסוק (פ' האזינו) כי אשא אל שמים ידי הוא ענין שבועה, וכאן משמע ליה דקאי על שבועה משום דאם להזכיר השם לבטלה באין כל תועלת ותכלית הרי זה כעין מגדף שלא נחשבה אצלו קדושת השם, וגם במקום אחר הוא מוכרע ולא תשבע בשמי לשקר, ומה שהוציא ענין שבועה בלשון לא תשא הוא משום דבכלל הנשבע בדבר הוא מחשב אותו הדבר למרום ונשא עד שמאמת ענינו בו:

הכתוב (שמי' ית' כז) **לא תשא את שמם ה' אלהיך** מרמז לשת תבניות טעמים ומזה לשני ענינים.

(ענין א) (שמי' ית' כז) **לא תשא את שמם ה' אלהיך** – מרכא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים ל-(ענין א) אזכרת שם שמים לבטלה, והשונים בהלכותיהם ביחס ל-(ענין א)

(ענין ב) (שמי' ית' כז) **תשא את שמם ה' אלהיך** – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים ל-(ענין ב) וחלקם ממועטים מ-(ענין ב). (שמי' ית' כז) **לשוא** – אתנה בתפקיד הגבלה, צריך הגדרת "לשוא" שבה יחול הלאו.

(שמי' ית' כז) **כי** – מונח מרבה למודים בתבנית הטעמים שאחרי **לא ינקה ה'** – מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלמודים יוצא מהפשט.

[מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז] (שמי' ית' כז) לא תשא את שמם ה' אלהיך לשוא. אף שבועת שוא היתה בכלל (וי' ה'ז) **או נפש כי תשבע לבטא בשפתים**, והרי הכתוב מוציאה מכללה ומחמיר עליה ופוטרה מן הקרבן. וכשם שהיא פטורה מן הקרבן, כך תהא פטורה מן המכות, תלמוד לומר (שמי' ית' כז) **לא תשא את שמם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה, מכלל קרבן יצאת מכלל מכות לא יצאת.** – דבר אחר, (כז) **לא תשא** למה נאמר, לפי שהוא אומר (וי' קד' יט, יב) **ולא תשבעו בשמי לשקר**, אין לי אלא שלא ישבע, מנין שלא יקבל עליו להשבע, ת"ל (כז) **לא תשא את שמם ה' אלהיך**, עד שלא קבלת עליך להשבע, הריני לך אלהים, משקבלת עליך להשבע, הריני לך לדיין, שנאמר (כז) **כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא**: אי אפשר לומר **לא ינקה**, שכבר נאמר ינקה (שמי' תשא ז, ד) **ינקה** (במ' שלח יד, יח) **ינקה**, ואי אפשר לומר ינקה שכבר נאמר לא ינקה, אמור מעתה, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים.

(ויקרא קדושים י"א) **לא תגביו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו**: (וי' קד' יט, יב) **ולא תשבעו בשמי לשקר** וחללת את שמם אלהיך אגני ה': **[ספרא קדושים פרשה ב סוף פרק ג] (אות ה) (וי' קד' יט, יא) לא תגביו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו**: (וי' קד' יט, יב) **ולא תשבעו בשמי לשקר**, הא אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להישבע בשמי לשקר.

[ספרא שם] (ו) (וי' קד' יט, יב) ולא תשבעו בשמי לשקר מה תלמוד לומר לפי שנאמר (שמי' ית' כז) **לא תשא את שמם ה' אלהיך לשוא** שיכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים תלמוד לומר (י"ב) **בשמי כל שם שיש לי**.

(וי' קד' יט, יב) **ולא תשבעו בשמי** – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, כ-**[ספרא שם]** לרבות את כל הכינויים (שמי' ית' כז) **לא תשא את שמם ה' אלהיך** – מלת "את" מרבה, **את שמם ה' אלהיך** – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, מוצע לומר לרבות את כל (השמות) הכינויים שאינם נמחקים.

[ספרא שם] (ז) (וי' קד' יט, יב) וחללת את שמם אלהיך, מלמד ששבועת שוא חילול השם, ד"א (י"ב) **וחללת**, נעשה אתה חולים לחיה ולבהמה. כהמשך ל-**[ספרא שם] (ז)**

[בבלי שבת לגא] בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת – חיה רעה רבה, ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטין, והדרכים משתוממין שנאמר (וי' בח' כו, כג) **ואם בא לך לא תנסרו ל' אל תקרי באלה אלא באלה**, וכתוב (וי' בח' כו, כג) **והשלחתי ככם את-הנהלך ושלחתי אתכם והמציטה אתכם ונשמו דרכיכם**: וכתוב בשבועת שקר (וי' קד' יט, יב) **ולא תשבעו בשמי לשקר** **וחללת את שמם אלהיך** ובחלול השם כתיב (וי' אמר כב, לב) **ולא תחללו את שמם קדשי** ובחלול שבת כתיב (שמי' תשא לא, יד) **מקלליה מות יומת**, ויליף חילול חילול משבועת שקר. (בעשרת הדברות רמז לסדר של דיבר של שבת אחר דיבר של לא תשא)

ב"ה טוב טעם ודעת (טסור"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תמצית ההשקפה: תנ"ך, סליק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי רבוי /או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שיה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שיה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסף מהענין על גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקר-קטן – 2; זקר-גדול – 3; רביע – 4; זקר-קטן ... זקר-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכה: תלישא-גדולה = תלישא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

[רש"י בבלי שבת לגא] אלא באלה (טט: שבועה) - ויש במשמע בין שוא בין שקר, וכתוב בשבועת שקר (וי' קד' יט, יג) וְחַלְלָהּ, וכשבת ובחילול השם כתיב חילול (שם' תשא לא, יד) מְחַלְלֶיהָ (חילול השם (וי' אמר כלב, ג) וְלֹא תִסְלְלוּ), וגמרינן (ושבת וחילול השם נלמדים) משבועה. חילול השם - אדם גדול שבני אדם למדים הימנו ואינו נזהר במעשיו, נמצאו הקטנים מזלזלין בתורה על ידו, ואומרים: זהו מבין שאין ממש בתורה ובמצוות, ונמצא השם מתחלל, נעשה דבריו חולין.

[ענין א] (שם' ית' כז) **לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ** - מרכא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים ל-(ענין א) אזכרת שם שמים לבטלה, והשונים בהלכותיהם ביחס ל-(ענין א)

(א) יש שמות (שבעה השמות שלא נמחקים) וכינויים של ה' שעל שימוש בהם לשבועה או לברכה או לאמירה עובר בלאו ו-במזיד לוקה (ע"פ רש"י: בזה ב"ד מנקה את האומר). בשוגג מביא קרבן עולה ויורד.

[מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז] (שם' ית' כז) **לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֵא**. אף שבועת שוא היתה בכלל (וי' ה, ד) **אִם יָנַשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשִׁפְתָּיִם**, והרי הכתוב מוציאה מכללה ומחמיר עליה ופוטרה מן הקרבן. וכשם שהיא פטורה מן הקרבן, כך תהא פטורה מן המכות, תלמוד לומר (שם' ית' כז) **לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֵא כִּי לֹא יִנְקָהּ**, מכלל קרבן יצאת מכלל מכות לא יצאת.

(ב) יש שמות וכינויים של ה' שעל שימוש בהם לשבועה או לברכה או לאמירה יכול לתקן על המקום, **[אנציקלופדיה תלמודית כרך א, [אזכרות] טור תנכ"ה]**. איסור הזכרת שם שמים לבטלה. **(דב' וא' ו, יג)** את ה' אלהיך תירא, זוהי אזהרת עשה, למוציא שם שמים לבטלה **[תמורה ד, א]**, כי מיראת השם הוא שלא יזכיר שמו לבטלה **[סנה"ג מ"ע ד, ו]**, ונאמר: **(דב' כח, נח)** ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה **[רמב"ם שבועות פ"ב ה"א]**. ויש סוברים שהאיסור הוא משום **(שם' ית' כז)**, לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. האיסור הוא על הזכרת שם מן השמות המיוחדים **[רמב"ם שם]**, אף על פי שלא נשבע, והם כל השמות שאינם נמחקים **(שו"ת רעק"א סי' כה; העמק שאלה שם. ועי' צנפת פענח שבועות שם ובמהדר"ת עמ' 118 שנוטה לפרש שר"ל שם הוי"ה ואדנות, אבל על שאר השמות אינו עובר בעשה. ועי' מנ"ח מצוה סט שנסתפק ג"כ בדעת הרמב"ם והראב"ד אם יש איסור בכל השמות שאינם נמחקים)**. לפיכך אם טעה בלשון והוציא שם לבטלה ימהר מיד וישבח לו כדי שלא יזכר לבטלה, כיצד? אמר "ה'", אומר ברוך הוא לעולם ועד, או: גדול הוא ומהולל מאד, וכיוצא בזה **[רמב"ם שם ע"פ הירושלמי ברכות פ"ו ה"א]**.

יש לעיין מה המקור לחז"ל שאפשר לתקן כאשר הזכיר שם שמים לבטלה. מוצע לומר שהרמז על כך הוא בתבנית הטעמים **(שם' ית' כז)**, **לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ** - מרכא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים ל-(ענין א) והשונים בהלכותיהם ביחס ל-(ענין א)

(ג) צריך עיון נוסף. האם יש שמות וכינויים של ה' שעל שימוש בהם לשבועה או לברכה או לאמירה עובר איסור אבל פטור, **[ענין ב]** **(שם' ית' כז) תִּשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ** - תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים ל-(ענין ב) וחלקם ממועטים מ-(ענין ב)

(א) שמות וכינויים השם שאינם משבעה השמות והכינויים שאינם נמחקים.
(ב) **[רמב"ם ברכות פ"א ה"טו]** ... התינוקות מלמדין אותן הברכות כתיקונן ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת לימוד הרי זה מותר ואין עונין אחריהן אמן, והעונה אחריהן אמן לא יצא ידי חובתו. (אפשר שגם זה שייך ל-(ענין א))

למאן דאמר כי **(כז) לֹא תִשָּׂא** הוא "לא תשבע"

[רמב"ם שבועות פ"א ה"א] ארבעה מיני שבועות הן: שבועת ביטוי ושבועת שוא ושבועת הפקדון ושבועת העדות, שבועת ביטוי הוא שנאמר בתורה או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב, והיא נחלקת לארבעה חלקים, שתיים להבא, ושתיים לשעבר, כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתידי להיות שיעשה ושלא יעשה.

[רמב"ם שבועות פ"א ה"ב] ואין שבועת ביטוי נוהגת אלא בדברים שאפשר לו לעשות בין להבא בין לשעבר, כיצד לשעבר, שאכלתי, או שזרקתי אבן לים, או שדבר פלוני עם פלוני, או שלא אכלתי, או שלא זרק אבן לים, או שלא דבר פלוני עם פלוני, כיצד להבא, שאוכל או שלא אוכל, או שאזרוק או שלא אזרוק אבן לים, הרי אלו שתיים לשעבר ושתיים להבא.

[רמב"ם שבועות פ"א ה"ג] נשבע אחת מארבע מחלוקות אלו והחליף בגון שנשבע ששאל או שיאכל ולא אכל או שאכלתי והוא לא אכל שלא אכלתי ואכל הרי זו שבועת שקר, ועל זה וכיוצא בו נאמר **(וי' קד' יט, יג) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשִׁמִּי לְשָׁקֵר** וְחַלְלַתְּ אֶת-שְׁמֵי אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'! ואם נשבע לשקר במזיד לוקה, בשוגג מביא קרבן עולה ויורד שנאמר **(וי' ה, ד) לְכֹל אֲשֶׁר יִבְטְא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה (וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ הוּא-יִנְקָע וְאֲשֶׁם וְגו')**.

[בבלי שבועות כב] כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אוכל ולא אוכל - שקר, ואזהרתיה מהכא: **(וי' קד' יט, יג) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשִׁמִּי לְשָׁקֵר**; אכלתי ולא אכלתי - שוא, ואזהרתיה מהכא: **(שם' ית' כז) לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֵא**; ... אלא אימא: כשם שלוקה על שקר, כך לוקה נמי על שוא. פשיטא, האי לאו והאי לאו! מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי: **(שם' ית' כז) לֹא יִנְקָהּ** כלל, (ע"כ הגמרא)

[רש"י שבועות כב], אלא אימא כשם שלוקה על שקר - בלאו שיש בו מעשה (בזמן עבר) כך לוקה על שוא אף על פי שאין בו מעשה (בזמן עתיד) דנ"ל מ-(שם' ית' כז) **לֹא יִנְקָהּ ה'** כדלקמן **[שבועות כא]** ה' הוא דלא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו אם התרו בו ומנקין אותו. פשיטא - דהא כתיב קרא **(שם' ית' כז) לֹא יִנְקָהּ ה'**! מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי - לקמן בשמעתין אימא לא ינקה כלל.

(שם' ית' כז) כִּי לֹא יִנְקָהּ ה'. **(שם' ית' כז) כִּי** - מונה מרבה למודים בתבנית הטעמים שאחריו **לֹא יִנְקָהּ ה'** - מהפך פשטא זקר-קטן, זקר-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלמודים יוצא מהפשט.

(למוד א) **[שבועות כא]** הפשט ה' הוא דלא ינקה הדרש היוצא מהפשט אבל ב"ד של מטה מלקין אותו אם התרו בו ומנקין אותו. **(למוד ב)** **[מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז]** שני למודים דבר אחר, **(כז) לֹא תִשָּׂא** למה נאמר, לפי שהוא אומר **(וי' קד' יט, יג) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשִׁמִּי לְשָׁקֵר**, אין לי אלא שלא ישבע, (למוד המוציא מהפשט) מנין שלא יקבל עליו להשבע, ת"ל **(כז) לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמֵי ה' אֱלֹהֶיךָ**, עד שלא קבלת עליך להשבע, הריני לך להשבע, הריני לך אלהים (טט: בית דין של מעלה מלא רהמים), משקבלת עליך להשבע, הריני לך לדיין (טט: לדון כנמסר בתורה לדיינים לא תהדר דל וכד'), שנאמר **(כז) כִּי לֹא יִנְקָהּ ה' אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שְׁמוֹ לְשָׁוֵא** (אפשר שכאן מתחיל למוד שני שהוא חלק מהלמוד הקודם, אבל המסקנה שלו נראית כלמוד נוסף) אי אפשר לומר **לֹא יִנְקָהּ**, שכבר נאמר ינקה, **(שם' תשא לד, ז) (נקה) (במ' שלח יד, יח) (נקה)**, ואי אפשר לומר ינקה שכבר נאמר לא ינקה, (המסקנה) אמור מעתה, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טורניר) כי במצבות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, התשפ"א – תנ"ך, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחה – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, תורר לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקר – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא לימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור. מחיצה. עקירה. שגגה = שחקה. פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתשובע"פ.

1.14 שמות יתרו יחא, (התשפ"ג) (בהשתתפות נחלת יעקב)

שמות יתרו כז: לא תשא את-שם-ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר-ישא את-שמו לשוא: פ (המשך להתשפ"ב)

[בבלי שבועות כב] כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: **אוכל ולא אוכל** - שקר, ואזהרתיה מהכא: **(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר**; אכלתי ולא אכלתי - שוא, ואזהרתיה מהכא: **(שמי' ית' כז) לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוֹא**; ...

מיתבי: שוא ושקר אחד הן; מאי לאו מדשוא לשעבר, אף שקר נמי לשעבר, אלמא **אכלתי ולא אכלתי** - שקר הוא! מידי איריא? הא כדאיאת והא כדאיאת. ומאי דבר אחד הן? דבדיבור אחד נאמרו, ...

(המשך) **[בבלי שבועות כב]**, אלא הכא למאי הלכתא מיבעי ליה? אלא, כשם שלוקה על שוא, כך לוקה נמי על שקר. כלפי לייא (ע"פ רש"י: כלפי מה זה הולך, זה לא מוביל לפתרון, יש קושי להגיד משוא שאין בו מעשה לשקר שיש בו מעשה)? אלא אימא: כשם שלוקה על שקר (שיש בו מעשה), כך לוקה נמי על שוא (שאין בו מעשה). פשיטא, האי לאו והאי לאו! מהו דתימא (הייתי אומר) כדאמר ליה רב פפא לאביי: **(כז) כִּי לֹא יִנְקֶה (ה')** כלל (שגם בב"ד של מטה לא יכפר במלקות קמ"ל שיש מלקות), **[בבלי שבועות כא, א] קמ"ל כדשני ליה** (כמו שיפרש לקמן שיש מלקות). **ואיבעית אימא** (הסבר אחר ששוא ושקר אחד הם): כשם שמביא קרבן על (שבועת) שקר כך מביא קרבן על (שבועת) שוא, **וְרַעֲהָ הֵיאָ (ע"פ רש"י** בין לשעבר ובין לעתיד, בלי להתייחס האם זה שוא או שקר), דמחייב (קרבן על שבועה) לשעבר (וקרבן על שבועה) כלהבא.

(רב דימי אמר ששוא זה לשעבר ושקר זה לעתיד, מקשים מברייתא) מיתבי: **אי זן היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם (רש"י: כגון) על איש שהוא אשה), שבועת שקר - נשבע להחליף (ע"פ רש"י לשנות את האמת בשבועתו על מעשה שהיה ואומר לא היה ולהפך. טט: ולרב דימי שוא הוא לשעבר ושקר זה לעתיד)! אימא: נשבע ומחליף. (רש"י) נשבע לעשות ואחר כך החליף את דברו ולא עשה או שלא לעשות ועשה.**

כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן: אכלתי ולא אכלתי (לשעבר) - שקר, ואזהרתיה מ-**(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר (רש"י: הכי משמע בשעת שבועה לא תהא שקר דהיינו לשעבר), (טט: ואילו) אוכל ולא אוכל (בעתיד, ולא עשה) עובר ב-(במ' מט' ל, ג) לֹא יַחַל דְּבָרוֹ, ואי זו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם (כמו לעיל).**

(במ' מט' ל, ג) איש פיזזר גדר לה' אזהרשבע שבעה לאסר אפר על-נפשו ולא יחל דברו ככל-היצא מפיו יעשה: הוסבר מיד בפתיחת ההסבר לפסוק **(שמי' ית' כז) אֶת-שֵׁם-ה' -** מקף מקף בתפקיד בורר (א) **בין** שמות וכינויי ה' מה יוגדר שם או שמות או כינויים שחל עליו או חלים עליהם **לֹא תִשָּׂא ... לְשָׁוֹא** **ובין** שם או שמות או כינויים שלא חל עליו או לא חלים עליהם **לֹא תִשָּׂא ... לְשָׁוֹא** בורר (ב) בנסיבות שבהם נאמר שם או שמות או כינויי ה' שחל עליו או חלים עליהם **לֹא תִשָּׂא ... לְשָׁוֹא** לכן נראה שאין להסביר את **(שמי' ית' כז) אֶת-שֵׁם-ה' -** מקף מקף, בקשר לביורר בין הדעה שזה מחייב לשעבר כלהבא ובין הדעה שזה רק לשעבר או הדעה שזה רק לעתיד. אלא הביורר מרומז ב-**(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר**

דעת רב דימי **(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר** - שבועה על העתיד דעת רבין **(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר** - שבועה על שעבר דעת רמב"ם **אוכל אכלתי [רמב"ם שבועות פ"א, ה"ג]** נשבע אחת מארבע מחלוקות אלו והחליף כגון שנשבע שלא יאכל ואכל או שיאכל ולא אכל או שאכלתי והוא לא אכל שלא אכלתי ואכל הרי זו שבועת שקר, ועל זה וכיוצא בו נאמר **(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר וחללת את-שם אלהיך אני ה':** (המשך רמב"ם עוסק בענין אחר) ואם נשבע לשקר במזיד לוקה, בשוגג מביא קרבן עולה ויורד שנאמר **(וי' ה, ד) לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֹא הָאָדָם בְּשָׁבַע וְנִדְעָלָם מִמֶּנּוּ וְהוֹאֲרִיעַ וְאָשָׁם וְגו'.** רמב"ם לא מתייחס לשוא ופוסק ששקר הוא לשעבר ולעתיד. אפשר שלזה מרמז טעם **(וי' קד' יט, יב) וְלֹא-תִשָּׁבַעוּ** מקף בכורר בין הדעה דמחייב לשעבר כלהבא (וזה פסק הרמב"ם ועדיין לא מבורר מה מקורו) ובין הדעה לשעבר או הדעה רק לעתיד **לְשָׁקֵר וחללת את-שם אלהיך אני ה':** רמב"ם לא מתייחס לשוא ופוסק ששקר הוא לשעבר ולעתיד.

שמות יתרו כח: זכור את-יום השבת לקדשו: - בטעם עליון תלישא-קטנה מקף קדמא ואולא רביע, טעם תחתון: תביר מקף מרכא טפחא סלוק. **דברים ואתחנן היב: שְׁמֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ פֶּאֶשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ:** - בטעם עליון מונח מקף תלישא-קטנה קדמא ואולא מרכא מונח לגרמיה מונח רביע; טעם תחתון: תביר מקף מרכא טפחא סלוק אתנח מרכא טפחא סלוק **שְׁמֹר אֶת-יוֹם -** מילת "את" מרבה את יום טוב, מקף כרב-מצב של מלת יום: (א) יום כמו "ביום השמיני ימול בשרו" "ביום ראותו" בראיית נגעים היינו בחלק יום שבו אור; (ב) יום מערב עד-ערב, **שְׁמֹר אֶת-יוֹם -** תלישא-קטנה = תרסא בתפקיד בעל בחינה נעלה כ-**[אור החיים] (ויקרא אמר כביג) וכת-פְּתָן,** כאן מחיצת הקודש של **אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת** מערב שבת עד מוצאי שבת וכן מערב יום-טוב למוצאי יום טוב. מן החול שלפניהם ומן החול שאחריהם. תלישא-קטנה = תרסא, תלישא-גדולה = תלשא בתפקיד שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני **[בבלי סוכה ד,] [בבלי סנהדרין ד].**

דרב (א) (שמות יתרו כח) זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: - בטעם עליון תלישא-קטנה מקף קדמא ואולא רביע. **זְכוֹר -** בטעם עליון תלישא-קטנה=תרסא, בתפקיד חציצה בין ידיעה ובין העלם ידיעה, תלישת, עקירת שכחת ידיעה במחיצות זמן הל' זמן קודש. **אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת -** בטעם עליון קדמא ואולא, בתפקיד כלל כללי ובו טעם רביע של **לְקַדְּשׁוֹ** מלמד על ארבעה אופנים לכלל של הלכות בהם מתבטאה שכחת השבת וכפרתם או עונשם. **זְכוֹר -** בטעם תחתון תביר, בתפקיד חלוקה ומיעוט **אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת -** בטעם תחתון מרכא טפחא, בתפקיד כעין קבוצת פרטים שעשויה להתרחב, תביר מרכא טפחא כעין קבוצת פרטים **לְקַדְּשׁוֹ -** בטעם תחתון, בתפקיד הגבלה.

הכתוב וטעמיו מלמדים את **[משנה שבת פ"ז, מ"א] כלל גדול אמרו בשבת (טט: חלק א) כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת (טט: חלק ב) היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת (טט: חלק ג) היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה (טט: חלק ד) העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת. **[פיה"מ רמב"ם שבת פ"ז, מ"א]** אמר כלל גדול, לפי שעונש שבת חמור משאר עונשין שהוא בסקילה. ואמרו כל השוכח עיקר שבת, ר"ל ואפילו היתה לו ידיעה מלפני כן, ומלת שוכח מורה על כך, והוא שישכח שה' צוה לבני ישראל באסור מלאכה בשבת, והוא יודע שיום זה שהוא עושה בו מלאכה שבת הוא, ולפיכך אינו חייב אלא קרבן אחד שהרי אין בידו אלא שגגה אחת בעיקר המצוה. אבל אם**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף-כ ב"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק ו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, ו; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכהה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שכהה: פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.15 שמות יתרו יחא, (התשפ"ד)

מקורות ל "ל"ט מלאכות" בנוסף ללימודים הידועים. ראה [תורה תמימה] במקום. [משנה שבת פ"ז, מ"ב]

[*] אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע ב' חוטין הקושר והמתיר והתופר שתי תפירות הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו והמוחקו והמתכו הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות הבונה והסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת:

[משנה שבת פ"י, מ"ה]

[*] (יחיד) המוציא ככר לרשות הרבים חייב הוציאוהו שנים פטורין לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבים ורבי שמעון פטר ... [פירוש המשנה לרמב"ם שבת פ"י, מ"ה] השמיך בהלכה זו הכלל שביארנו בפרק ראשון של מסכת זו, והוא, שאם לא נגמרה המלאכה אלא על ידי שנים הרי הם פטורים, העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. ור' שמעון אומר ואפילו אין אחד יכול להוציאו כיון שנשתתפו בעשייתה שנים הרי אלו פטורין. ואין הלכה כר' שמעון.

שמות יתרו כ"י: ויום השביעי שבתו לה' אלהיך

לא-תעשה כל-מלאכה אתה ובנה-ובתך עבדך ופדוה-ובתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך:

ויקרא אמר כ"ג: ששת ימים תעשה מלאכה

וביום השביעי שבת שבתון מקרא-קדש כל-מלאכה לא תעשו שבת הוא לה' בכל מושבתיכם: פ

				ויקרא אמר כ"ג:		שמות יתרו כ"י:	
	שלא יכול אחד לעשות רק רבים			ל"ט מלאכות (ראיה עמודה אחרונה)		ל"ט מלאכות ליחיד	
א-	מקרא-קדש	הקושר	אלהיך	כא	וביום	הזורע	ויום מלאכות פת
ב	מקרא-קדש	והמתיר	אלהיך	כב	וביום	והחורש	ויום
ג	מקרא-קדש	והתופר שתי תפירות	אלהיך	כג	וביום	והקוצר	ויום
ד	מקרא-קדש	הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות	לא-תעשה	כד	וביום	והמעמר	ויום
ה	מקרא-קדש	הצד צבי	לא-תעשה מלאכות עור	כה	וביום	הרש	השביעי
ו	מקרא-קדש	השוחטו	לא-תעשה	כו	השביעי	והזורה	השביעי
ז	כל-מלאכה	והמפשיטו	לא-תעשה	כז	השביעי	הבורר	השביעי
ח	כל-מלאכה	המולחו	לא-תעשה	כח	השביעי	הטוחן	השביעי
ט	כל-מלאכה	והמעבד את עורו	לא-תעשה	כט	השביעי	והמרקד	השביעי
י	כל-מלאכה	והמוחקו	כל-מלאכה	ל	השביעי	והלש	השביעי
יא	כל-מלאכה	והמתכו	כל-מלאכה	לא	השביעי	והאופה	שבתו
יב	כל-מלאכה	הכותב שתי אותיות	כל-מלאכה	לב	שבת	הגוזז את הצמר	שבתו מלאכות בגד
יג	כל-מלאכה	והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות	כל-מלאכה	לג	שבת	המלבנו	שבתו
יד	לא תעשו	הבונה	כל-מלאכה מלאכות בנין	לד	שבת	והמנפצו	לה'
טו	לא תעשו	והסותר	כל-מלאכה	לה	שבתון	והצובעו	לה'
טז	לא תעשו	המכבה	כל-מלאכה מלאכות אש	לו	שבתון	והטווה	לה'
יז	לא תעשו	והמבעיר	אתה	לז	שבתון	והמיסך	לה'
יח	לא תעשו	המכה בפטיש	אתה גמר מלאכה	לח	שבתון	והעושה שתי בתי נירין	לה'
יט	לא תעשו	המוציא מרשות לרשות	אתה הוצאה	לט	שבתון	והאורג שני חוטין	אלהיך
כ		טעם פסק הבוגר נענש אם יודע ולא מונע מבן בת קטנים, עבד אמה כנענים, בהמה מלחלל שבת	אתה הבוגר החייב בל"ט מלאכות מחשבת		מקרא-קדש	והפוצע ב' חוטין	אלהיך

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור) (ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: **אתנה**, **סלוק** = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונח** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** = מאריך, רבוי; **זרנא** – מצרף; **תבר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפחא** = טרפא – שנוי רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפחא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **זרנא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה שה לפרטיה; **מרכא תבר טפחא** – קבוצה עם הלכה לא שה לפרטיה; **תבר מרכא טפחא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; **זרנא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונח רביע** – לפחות 4; ... **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בהצ' פסוק – היקש; השלישי: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = גרש = גרישי"ם – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראא** – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **תלישא-גדולה** = **תלישא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עמירה. שגגה = שחכה: **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

שמות יתרו כ"ט: שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ: בטעם עליון ותחתון

שמות יתרו כ"ט: שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ: בטעם תחתון

[מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (אפשטיין-מלמד)] (שמ' ית' כ"ט) שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד ר' אומר הרי זו גזירה אחרת שכשם שנצטוו

ישראל על מצות עשה של (זמן שבת) שבת כך נצטוו על (איסור) המלאכה (בזמן שבת). ר' אלעזר בן עזריה אומר גדולה מלאכה שלא שרת שכניה בישראל עד שעשו מלאכה שני ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמ' כה ח). ר' יוסי הגלילי אומר גדולה מלאכה שלא קנס המקום מיתה על אדם אלא מתוך בטילה שני ויגוע וימת ויאסף אל עמיו (בר' כה יז). ר' עקיבה אומר גדולה מלאכה שהרי נהנה שווה פרוטה מן ההקדש מביא מעילה וחומשה ומביא אשם בשתי סלעים והפועלין שהיו עושין בהקדש נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ר' שמעון אומר גדולה מלאכה שאפלו כהן גדול נכנס ביום הכפורים שלא בשעת עבודה חייב מיתה ובשעת עבודה טמאין ובעלי מומין מותרין להיכנס. (ט ט ד"א) (שמ' ית' כ"ט) **שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ:** זו היא שבית שמאי אומרין אין שורין דיו וסמנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום ואין פורשין מצודות חיות ועופות אלא כדי שיצודו מבעוד יום. ואין טוענין בקורת בית הבד ובעיגולי הגת אלא כדי שישורו מבעוד יום. ואין פותקין מים לגנות אלא כדי שתתמלא מבעוד יום ואין נותנין בשר בצל וביצה על גבי האש ולא תבשיל לתוך התנור אלא כדי שיצלו מבעוד יום ובית הלל מתירין בכלולן אלא שבית שמאי אומ' (שמ' ית' כ"ט) **שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ:** שתהא מלאכתך גמורה מערב שבת ובית הלל אומרין (שמ' ית' כ"ט) **שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד** עושה אתה כל ששה ושאר מלאכתך היא נעשית מאיליה בשבת (שמ' ית' כ"ט) **וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ:** שתהא בשבת כמי שאין לו מלאכה.

[בבלי ראש השנה ט:א] ... כל מקום שיש בו שבות - מוסיפין מחול על קדש " נמצא ב-(שמ' ית' כ"ט) שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ: בתבנית הטעמים מונח מונח זרקא מונח סגול, כאשר כל מונח מרבה למוד באחד מתפקידי תבנית הטעמים זרקא סגול. לענין הוספה מחול על הקודש התבנית גורעת ממין הענין מהענין, כאן גורעת מהחול וכתוצאה מוסיפה על הקודש. זמן הוספה זה הוא איסור דרבנן.

[מכילתא דרשב"י] תבנית הטעמים זרקא סגול בתפקיד הוסיפה ממין הענין על הענין ממוסיפה שבחים במעלתה של מלאכה בימי חול ומלאכת כהן גדול ביום הכפורים. ד"א הדיון בין בית שמאי ובין בית הלל נסוב על אורך התוספת מחול על הקודש. בית שמאי גורעים זמן רב מהחול ואילו בית הלל גורעין זמן מעט מהחול ושניהם מוסיפים זמן זה לקודש.

[פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)] (שמ' ית' כ"ט) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבְתוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ. לשם ה' אֱלֹהֵיךָ, שכל השוכת ביום השביעי מעיד ומודה שהקב"ה ברא את עולמו בששה ימים: לֹא-תַעֲשֶׂה כָל-מְלַאכְתֶּךָ. זו אזהרה, לפי שלא ענש א"כ הוזהר: ד"א וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבְתוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ, להביא את הלילה בכלל היום:

עשרת הדברות הם שורש תמציתי למצוות שבהן. הפירוט מפותח בכתובים אחרים בתנ"ך. (כ,ח) ציין שבת וקדושתה. זה [משנה שבת פ"ט,ט"א] והסברנו זאת בשנת התשפ"ג. כאן מוסבר מהו זמן השבת ומהו ל"ט המלאכות האסורות בשבת. (שמ' ית' כ"ט) **וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי** – קדמא ואולא בטעם עליון בתפקיד כעין כלל שיום השביעי הוא מעת לעת להביא את הלילה בכלל היום פתוח כלל זה ופרטיו מבוסס על (וי אמר כג,לב) **שֶׁבֶת שָׁבְתוֹן הוּא לְכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת-נַפְשֵׁיכֶם בַּתְּשֻׁעָה לַחֲדָשׁ בַּעֲרֹב מַעֲרָב עַד-עֶרְבַת תִּשְׁבְּתוֹן פ' ומיום הכפורים מלמד על ימים אחרים [בבלי ראש השנה ט:א] ... אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין? תלמוד לומר מַעֲרָב עַד-עֶרְבַר. אין לי אלא יום הכפורים, שבתות מנין? תלמוד לומר תִּשְׁבְּתוֹן. ימים טובים מנין? - תלמוד לומר שֶׁבֶתְכֶם. הא כיצד? כל מקום שיש בו שבות - מוסיפין מחול על קדש.**

רמז לנלמד " כל מקום שיש בו שבות - מוסיפין מחול על קדש " נמצא ב-(שמ' ית' כ"ט) **שָׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ:** בתבנית הטעמים מונח מונח זרקא מונח סגול, כאשר כל מונח מרבה למוד באחד מתפקידי תבנית הטעמים זרקא סגול. לענין הוספה מחול על הקודש התבנית גורעת ממין הענין מהענין, כאן גורעת מהחול וכתוצאה מוסיפה על הקודש. זמן הוספה זה הוא איסור דרבנן.

(שמ' ית' כ"ט) **שָׁבְתוּ לַיהוָה** – פסק אפשר כפי' [מלב"ם בראשית ב] כמשבית את ההנהגה הטבעית ומנהיג הנהגה אלהית נסיית [מלב"ם בראשית ב] ... ולכן (בר' ב,ב) **וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:** שביום השביעי כלה המלאכה גם מצד הפועל וכוונתו. ומפרש במה כלה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שזה ע"י כי שבת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: שאז נברא הפקק והדר שישבית מלאכת הטבע וינהיג מלאכת ההשגחה המודדת השפע לפני המעשה, וע"י שבשבת יסוד ההנהגה ההשגחית שבו ישבית ההנהגה הטבעית, ע"כ בו ביום נשלמה המלאכה מצד הפועל. וזה שהמליצו חז"ל במה שאמרו מה היה העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה. ר"ל שהיה חסר הפקק הזה שבו יעמיד את המכונה הגדולה וסבוב המערכת וינוחו ממהלכם כי ינהיג הנהגה אלהית נסיית השגחית שאז תנוח הטבע מפעולתה וזה נעשה בשבת. וזה קרא מנוחה היינו מנוחת מלאכת הטבע, שלולא השבת לא היה אפשר שינוח סבוב הגלגל לפעמים ושישבית מלאכת הטבע.

(שמ' ית' כ"ט) **שָׁבְתוּ לַיהוָה** – פסק אפשר כפי' [יאיר הפסיק, הרב י"א שפירא] **שָׁבְתוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ** בטעם העליון יש כאן פסיק (ט:ט) מונח לגרמיה). והנה ע"י בהכוח"ק על פסוק זה בטעם שם **שָׁבְתוּ**. שהוא ענין השבה והחזרה. שישוב האדם אל תכונת נפשו אשר מטבעה להיותה חלק אלוך ממעל להדבק בו ית', אשר זה כמעט בלתי אפשרי לאדם בששת ימי המעשה כו', עיי"ש. ומדויק בזה לישנא דקרא (שמ' תשא לא,טו) **לַעֲשׂוֹת אֶת-הַשְּׁבֶת** שייך לענין שבת הלשון עשיה, דר"ל לעשות את ההשבה הזאת. ולפ"ז מדויק הפסיק, שעיקר השבת היינו ההפסקה מהחיים הרגילים אל ה"א.

הערת ט:ט: להסבר זה מתאימה קריאה ללא פסק לחידבק אל הית"ש.

(שמ' תשא לא,טו) **וְשָׁמְרוּ בְּיַיִשְׁרָאֵל אֶת-הַשְּׁבֶת לַעֲשׂוֹת אֶת-הַשְּׁבֶת לְדַרְתֶּם בְּרִית עִוְלָם:**

בקריאה עם פסק אפשר כי טעם פסק בא להבדיל בין מלת "שבת" שהוא שם משמות השם ובין שם הוי"ה שהוא שם העצם. [תשובות והנהגות הקדמות ותוכן העניינים חלק ד] ... מברך חברו בשם, ששלוש שם הקדוש ברוך הוא - כבר "שלוש" בלבד מגן מייסורים - נהגו ש"שלוש" רשות (יוצא גם בצפרא טבא) וי"א שחובה - האשכנזים אין אומרים "שבת שלום" **ששבת גופא כשם ה' - וזכיר תמיד השי"ת כפי שנהגו לומר "ברוך השם" בכל העולם ובמכתב (והחושש למחיקת ה' כותב בעזרה"ש" וולא ב"ה) - לא יברך לרבו שלום ברחוב אא"כ רבו למקום שנמצא.**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות**: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבו; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבו; דרנא – מצרף; תכיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרחא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תכיר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תכיר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תכיר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מעניין מסוים; מקא- בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקו – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, צבנת נושא ולימוד פרטיי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלסא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עפירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיוו לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.

1.16 שמות יתרו יחא, (התשפ"ה)

שמות יתרו כ י: טעם תחתון הדיון הבא מבוסס ברובו על הטעם התחתון של פסוק זה.

בהסבר ל- **שמות יתרו כח: זְכוּר אֶת־יְהוָה הַשֹּׁמֵר לְקִדְשׁוֹ**: לפי טעם עליון הסקנו שטעם תרסא במלת **זְכוּר** בתפקיד מחיצה מרמז לשכחה היינו שגגה. [משנה שבת פ"ז, מ"א] כלל גדול מלמד בכללים א-ג על מצבי שגגה. טעם תחתון מרמז לאופנים שלא להגיע לחטאת שהיא קרבן לכפר על שגגה. מוצע לומר שגם המשך הכתוב עוסק בשגגה ובואופנים שלא להגיע לחטאת.

... לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אֲתָהּ | וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עִבְדְּךָ וְנַאֲמָתְךָ וּבְהִמְתָּךְ וּגְרִיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ:

לֹא־תַעֲשֶׂה – מקף קדמא בתפקיד קודם כל בורר האם הכתוב עוסק בעשיה בשוגג או עשיה במזיד ומוצע לומר שבעיקרו אינו עוסק בעשיה במזיד אלא שוגג ובעשיה שאינה מביאה לקרבן חטאת, שזה נלמד במקומות אחרים. ועוד שעוסק בעשיה בגבולין ולא במקדש כי חלקן מהמלאכות נעשות במקדש שחייבים להעשות במעדם.

(שמי' יתרו כז) **לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה** – קדמא אולא – כעין כלל ואחריו ע"פ [בעל הטורים] שבעה פרטים

(שמי' יתרו כז) **אֲתָהּ |** – מונח לגרמיה (היינו מונח פסק) – ראשון לפרטים.

בקריאה עם פסק מלמדת כראב"ע ורמב"ן שהגדול בר המצוה חייב על עצמו ועל הקשורים אליו.

בקריאה ללא פסק **אֲתָהּ וּבִנְךָ** יתאים הסבר [יאיר פסיק] ששניים העושים מלאכה שאחד יכול להשלימה יהיו פטורים. אפשר שהמחבר התכוין עם פסק אבל לשיטת הסברנו תתאים קריאה ללא פסק.

[יאיר הפסיק, הרב י"א שפירא] אֲתָהּ | וּבִנְךָ המפסיק בא להורות דחיוב מלאכת שבת הוי רק אם אתה תעשה בעצמך או בנך בעצמו, אבל אם תעשו את המלאכה יחדיו תהיו פטורים, דקיי"ל שנים שעשאוה פטורים.

(ועל המשך הסברו) ויותר פשוט לפי דרשת חז"ל דקאי על הקטנים, להפסיק את עבודתן כלשון הגמ' (שבת קכא א) קטן שבא לכבות כו', נראה לומר שזוהי היה מתאים פסק אחרי מלת בנך.

(שמי' יתרו כז) **וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עִבְדְּךָ וְנַאֲמָתְךָ** – מונח רביע מהפך פשטא (בכל הדפוסים האחרים אין מקף בין בנך ובתך (צ"ע בטעם עליון) שלא כמו בכתר ובשו"ת)

(שמי' יתרו כז) **וּבְהִמְתָּךְ** – זקא-קטן – מסיים נושא.

(שמי' יתרו כז) **וּגְרִיךָ** – טפחא – מרבה הגר תושב המצווה על שבע מצוות בני נח בלבד לעניין שאסור מדאורייתא לומר לו לעשות למען ישראל אבל מותר לעשות מעצמו. וע"פ ה-[מכילתא] (ראה רמב"ן) גר צדק והגר תושב מוקש מבהמה. הגר הוא השביעי לפרטים שמנה בעה"ט.

אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ – מרכא סלוק, מרכא מרבה מיני זרים שבאו לגור בין ישראל, סלוק מגביל חיוב לנהוג ע"פ הוראות בית דין ל-'גר שער' לעולם הוא 'גר תושב', שבא לגור בשערי עירנו ונוהג ע"פ בית הדין היושב בשער והמורה לישראלים ולגרים כיצד לקיים מצוות התורה וביניהן השבת.

יש לדון האם לפנינו **כלל ופרט** ולכן אין אחרים החייבים בשמירת שבת. אשת איש והבוגרת הפנויה נלמדות כל שישנו בשמירה ישנו זכירה [בבלי ברכות כב]. אין כאן כלל סוגר לרבות אחרים, כי אין אחרים שחייבים בשמירת שבת.

או האם לפנינו רבוי ומיעוט ורבוי. היות **וּגְרִיךָ** – טפחא מסיים העניין שנפתח בקדמא אולא, אז אפשר שלפנינו רבוי מיעוט ורבוי כאשר הרבוי האחרון, ממעט את הנכרי שאינו גר תושב.

וּגְרִיךָ – טפחא ו- **אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ** – מרכא סלוק מהווים אפיון שממנו נלמד על כלל ישראל – ע"פ בית הדין איסור מעשה לצורך הגוף וההנאה של ישראל, היתר מעשה למצווה פטור ומתעסק בעלמא..

[בבלי שבת קנה – קנו] **לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אֲתָהּ | ... וּבְהִמְתָּךְ** אתה מצווה על שמירת שבת ועל שביתת בהמתך, (א) אבל אם הבהמה מהלכת מעצמה ואינו מחמר אחריה אז אינו מצווה על שביתתה, (ב) יקחנה למרעה (בלי חבל או עם חבל לא מלופף) ויעמידנה על הדשא אף שהיא תעקור כי זה הניח שלה.

הגמרא מציינת רק את מלת **אֲתָהּ |** – מונח פסק להודיע כי **אֲתָהּ |** מצווה על שביתת הבן והבת הקטנים, העבד והשפחה שידם כיד האדון, כלשון ראב"ע והנה טעם כל אלה הנוכחים: **אתה וכל מי שהוא ברשותך; רק הפרש יש ביניהם בדין.**

[רמב"ן] **אֲתָהּ | וּבִנְךָ וּבִתְּךָ** הקטנים – הזהירנו בשבת שלא יעשו הבנים הקטנים מלאכה לדעתנו וברצוננו.

[רמב"ם] קטן שבא לכבות אין שומעין לו, והוא שיהיה עושה על דעת אביו, אבל מדעת עצמו אין בית דין מצווין עליו להפרישו (ברור "דעת" [מכילתא דרבי ישמעאל פר' כי תשא] לדעת כי אני ה' – לא אמרתי אלא במי שיש בו דעת)

[רמב"ן] **עִבְדְּךָ וְנַאֲמָתְךָ** הם העבדים שמלו וטבלו, שחייבין ... בכל המצוות כנשים, ... אבל דבר הכתוב עמנו מפני שהעבדים ברשותנו, לומר ששביתתם עלינו, ואם לא נמנעם, אנחנו נענשים עליהם;

[ספר כלבו סימן קמ"ו] שאלות לענין שבת כתב רבינו שרירא גאון ז"ל ושמירת עבדים לשבת ממלאכה זהו דבר שאין לנו אלא לתת להם נפישה ומנוחה (כמו בהמה) ולהודיעם כבוד שבת ואם משמרין מוטב ואם לאו הרי אנו פטורין

תפקיד טעם **אֲתָהּ |** פסק להדגיש ההפרש (ההבדל) בדין בין האחראי (=אתה) לעצמך ולאלו שברשותך, שאתה נענש על אי שביתתך, ונענש על אי שביתת בנך ובתך הקטנים אם עשו לדעתך.

ולענין עבדיך שמלו שהודיעום שמירת שבת, אתה נענש על אי שמירת השבת על ידם (איזה עונש?) אם עשו לדעתך וגם העבד נענש (צריך לברר התראה ועונש?), והעבדים שלא מלו הכלבו פירש כי אתה פטור מעבירותיהם

[רלב"ג ביאור הפרשה] ... והנה זה הגר אשר ידבר בו הוא כשיהיה שכירו ולקיתו, ולזה אמר: **וּגְרִיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ**, והמשיכו גם כן לעבדו ולאמתו ולבהמתו, שהם תחת יד (של הגר תושב).

[ראב"ע פירוש הארוך] ... ועל זה התנאי ידור הגר **בְּשַׁעֲרֶיךָ**, שלא יעשה מלאכה בשבת וכיום הכפורים (ראה וי' טז, כט) (מצווה בשימור שבת בלבד ופטור מקידוש והבדלה (אנצק' תלמודית כ"ח - הבדלה);

==--==

[משנת השבת, הרב משה זנדר] [פ"א – איסור מלאכה בשבת מן התורה]

הגדרת מהות מלאכה שבפסוק: כל אחת מל"ט הפעולות שנדרשו לבנין המשכן במדבר וכל פעולה הדומה להן.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טור"ל) כי במצוותך האמנתי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ג: **תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מנח = רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ואו רבוי ואו מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסקא – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מנח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג; מדות דר' ישמעאל ו"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור. מחיצה. עשירה. שגגה = שחכה: תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור. מחיצה. עשירה. שגגה = שחכה: פור – דרוש מהפסוק רעיו לנושאים/אחרים בתושב"ע פ.**

(שמ' יתרו כז) כל-מלאכה – מקף בתפקיד בורר בין מהויות מלאכה: (א) ל"ט מלאכות שנדרשו לבנין המשכן במדבר וכל פעולה הדומה להן הנקראים תולדות אבות מלאכה. (ב) כל מלאכה אחרת. האיסור מדאורייתא הוא רק על מצב (א)

הגדרת איכות עשיית מלאכה שבפסוק: מלאכת מחשבת כלומר מלאכת אומן. מכאן למדים שרק מלאכות הנעשות במחשבה (כאותן מלאכות שעשה אומן בעבודתו במשכן) אסורות בשבת. ... פעולות שיש בהן משום יצירה של דבר ממצב שלא היה בו למצב חדש. אבל "עבודה" שאינה משנה שום מצב, אינה בכלל מלאכה.

(שמ' יתרו כז) לא-תעשה – בטעם תחתון מקף קדמא. מקף בתפקיד בורר בין איכויות עשיית מלאכה: (א) מלאכת מחשבת (ב) מלאכה שאינה מלאכת מחשבת. האיסור מהתורה הוא רק על מצב (א) מלאכת מחשבת, ובהתקיים התנאים המפורטים בהמשך. הגדרת מקום עשיית מלאכה

[משנת השבת, הרב משה זנדר] "פ"ב – התנאים לאיסור מלאכה מן התורה]

(שמ' יתרו כז) אַתָּה | וּבִנְיָ וּבִבְיָהוּ – מונח לגרמיה מונח רביע. מוצע לומר כי תבנית הטעמים מלמדת על שתי קבוצות תנאים כמובא בפ"ב הנ"ל.

(שמ' יתרו כז) וּבִבְיָ וּבִבְיָהוּ – מונח רביע בתפקיד חמש, **תנאי מלאכת מחשבת:** (א) המלאכה תיעשה כדרכה (ראה כלאחר יד עשיית מלאכה בשנוי); (ב) המלאכה תיעשה בכוונה; (ג) המלאכה תהיה צריכה לגופה; (ד) המלאכה תיעשה לשם תיקון; (ה) המלאכה תיעשה לשם קיום. **(שמ' יתרו כז) אַתָּה |** – מונח לגרמיה (א) מקבל תכונה מצד ימין של הפסק כאן ארבעה תנאים, (ב) למרות שהנושא הוא מלאכת מחשבת מלמד כאן על ארבעה תנאים שאינם תלויים במלאכת מחשבת ורק בקיומם אסורה עשיית המלאכה מן התורה: (א) המלאכה תיעשה במעשה ולא רק תיגרם בגרמא; (ב) המלאכה תיעשה בשלימותה; (ג) המלאכה תיעשה על ידי אדם אחד (טט: אולי יש להוסיף במקום שרק אדם אחד מספיק לעשייתה); (ד) המלאכה תיעשה בשיעור הכמותי (לחיוב עונשין שקילה, כרת או חטאת. אבל גם חצי שיעור אסור מן התורה, בלי עונש).

אפיון במלאכת מחשבת המאפשר (לימוד א) ב-**[בבלי שבת פ"ג,ה"ג]** יש עשיה מקלקלת והיא אסורה, יש עשיה מקלקלת והיא פטורה. **[ירושלמי שבת פ"ג,ה"ג]** מתני' הקורע בחמתו ועל מתו כל המקלקלין פטורין והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן: **המקלקל [רמב"ם שבת א, יח]** כל המקלקל על מנת לתקן חייב, כיצד הרי שסתר כדי לבנות במקומו או שמחק כדי לכתוב במקום שמחק או שחפר גומה כדי לבנות בתוכה יסודות וכל כיוצא בזה חייב ושיעורן כשיעור המתקן. **[בבלי שבת ק"א:]** וכל המקלקלין פטורין. תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן: כל המקלקלין פטורין, חוץ מחובל ומבעיר. **כל [רמב"ם שבת א, יז]** כל המקלקלין פטורין, כיצד הרי שחבל ז בחבירו או בבהמה דרך השחתה וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור, חפר גומה ואינו צריך אלא לעפרה (טט: כגון לכסוי צואה ולא לגופה לגומה) הרי זה מקלקל ופטור אף על פי שעשה מלאכה הואיל וכוונתו לקלקל פטור.

[רמב"ם שבת יב, א] המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה א פטור מפני שהוא מקלקל, והמבעיר גדישו של חבירו או השורף דירתו חייב אף על פי שהוא משחית, מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה דעתו ושככה חמתו ונעשה כקורע על מתו או בחמתו שהוא חייב, (כי ההשחתה תיקנה את המשחית ונרגע) **[רש"י כתובות ה:ב]** הלכה כרבי יהודה במקלקל - ומותר דכי אמר רבי יהודה דבר שאין מתכוין אסור במתקן אבל במקלקל לא אמר. אבל לביצוע ברית מילה מותר למוהל לקלקל על מנת לתקן את הנוול להיות יהודי מהול.

[פירושי סידור התפילה ליוקח [קן] הבלה עמוד תקצד] וכת' כל שומר שבת מחללו ושמתים בבית תפלתו, לומר שבמוצאי שבת צריך לומר רננות כמו ויתן לך וכן בבית אליהו הנביא⁷⁷, לפי שאין אליהו בא לעיר אם לא ישמחו הכלבים⁷⁸, וסמך לשבת כי קרובה ישעויה לבא, וכת'⁷⁹ הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה', וסמך לו כלבים אלמים⁸⁰. לפי שכת' כל שומר שבת מחללו, יכול לא יעשו ברית מילה מפני החבורה (של חיתוך הערלה), לכך **[עמוד תקצה]** נאמר ומחזיקים בברית, ב' פעמים, כנגד מילה וכנגד ופריעה⁸¹, לומר המבדיל יהיו לו בני זכרים⁸², זה הברל יבדילני שומר שבת ומחזיקים בברית שם עולם אתן לו, שם שנברא בו העולם הוא יו"ד ה"י,

(לימוד ב) מקף כבורר בין פטור ואסור ובין פטור ומותר של **(שמ' יתרו כז) לא-תעשה** – **[בבלי שבת ג,א]** והאמר שמואל: כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, בר מהני תלת דפטור ומותר - צידת צבי, וצידת נחש, ומפיס מורסא! והרחבת הנושא ב-**[בבלי שבת קז,א]** (הפניית הר"מ הרב א"י פירא הדף היומי 5 ת"א ת"י)

[בבלי שבת קז,א] אמר שמואל: כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, לבר מהני תלת דפטור ומותר; חדא – הא (צידת נחש), וממאי דפטור ומותר - דקתני סיפא: למה זה דומה - לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו. ואידך: המפיס מורסא בשבת, אם לעשות לה פה - חייב, אם להוציא ממנה לחה - פטור. וממאי דפטור ומותר - דתנן: מחט של יד ליטול בה את הקוף. ואידך: הצד נחש בשבת, אם מתעסק בו שלא ישכנו - פטור, אם לרפואה - חייב. וממאי דפטור ומותר - דתנן: כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחזו בקורה, ועל צואה של קטן, ועל עקרב שלא תישך. הדרן עלך האורג.

עוד מצבי עשיה שאין עוברים בלאו על ביצוע. **[ש"ת בראילן, מושגים תלמודיים]** כלאחר יד היינו עשיית מלאכה בשינוי. בדיני שבת: אין אדם חייב על עשיית מלאכה בשבת, אלא אם כן עשה אותה באופן שרגילים לעשותה, אך אם עשה אותה בשינוי מן הדרך הרגילה - פטור. בהלכות שבת נאמר הכלל: "מלאכת מחשבת אסרה תורה", ולכן נאסרה רק עשיית מלאכה בדרך הרגילה, אבל העושה מלאכה בשינוי - כלאחר יד, אין המלאכה נחשבת "מלאכת מחשבת", ופטור. אמנם, מדרבנן נאסרה גם עשיית מלאכה בשינוי, מחמת דמיונה למלאכה כדרכה. לדוגמא: הנוטל שערו או ציפורניו במספריים - חייב, אך התולשם בידו - פטור, כי שינה מעשהו מן הדרך הרגילה, אך אסור לעשות כן מדרבנן.

דוגמא נוספת: הכותב ביד ימין, והוא אינו איטר יד - חייב, אך אם כתב ביד שמאל - פטור, כי אין דרך בני אדם שאינם איטרים לכתוב ביד שמאל, אבל אסור לעשות כן מדרבנן.

בדיני שביעית: מאחר ובשביעית לא נאמר "מלאכת מחשבת", על כן שינוי בדרך העשייה אינו מועיל לפטור את העושה, וגם חרישה או זריעה, למשל, שנעשו בשינוי, כלאחר יד, כגון במרפק, אסורות מן התורה בשביעית. שינוי הותר גם בשביעית, בדרך כלל, כאשר השינוי נעשה בנפעל, כלומר: כאשר מן המלאכה מתקבלות תוצאות שהן שונות מן התוצאות המתקבלות כאשר המלאכה נעשית בדרך המקובלת (ראה: "אגלי טל" בפתיהה).

עוד אופנים של היתר עשיה כגון [משנה שבת פט"ו מ"א, מ"ב] קשרים האסורים וקשרים המותרים, [משנה שבת פכ"ד] אופנים שונים של היתר עשויה.